

VÝVOJ UČEBNÍCH OSNOV GYMNÁZIÍ VE 2. POLOVINĚ 19. STOLETÍ (NA PŘÍKLADĚ REÁLNÉHO GYMNÁZIA V KOLÍNĚ)

Diplomová práce

Studijní program: N7503 – Učitelství pro základní školy
Studijní obor: 7503T114 – Učitelství zeměpisu pro 2. stupeň
základní školy
7503T023 – Učitelství dějepisu pro 2. stupeň
základní školy

Autor práce: **Bc. Václav Plecháček**
Vedoucí práce: prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc.

Technická univerzita v Liberci
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Václav Plecháček**
Osobní číslo: **P15000641**
Studijní program: **N7503 Učitelství pro základní školy**
Studijní obory: **Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy**
Učitelství zeměpisu pro 2. stupeň základní školy
Název tématu: **Vývoj učebních osnov gymnázií ve 2. polovině 19. století (na příkladě reálného gymnázia v Kolíně)**
Zadávající katedra: **Katedra historie**

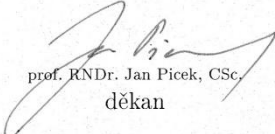
Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se bude týkat obsahu učiva na gymnáziích u nás ve druhé polovině 19. století a jeho porovnání s obsahem výuky na gymnáziích v současnosti. Metodologicky se bude práce opírat o prozkoumání osnov pro gymnázia a případně i jiné střední školy. Osnovy škol jsou uschovávány v archívech a také v Pedagogickém muzeu v Praze. Ke zjištění, do jaké míry byly osnovy v praxi skutečně uplatňovány bude použita metoda sondy - prostudování situace v tomto ohledu na státním reálném gymnáziu v Kolíně.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí diplomové práce: **prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc.**
Katedra historie

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2016**
Termín odevzdání diplomové práce: **30. dubna 2017**

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2016

Příloha zadání diplomové práce

Seznam odborné literatury:

Archivní prameny vydané

Půl století střední školy v Kolíně 1872 - 1922: Památník vydaný profesorským sborem státního reálného gymnasia v Kolíně.

Kolín: Profesorský sbor stát. reál. gymnasia, 1922. 79 s.

Výroční zpráva reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1884. Kolín: Bayer, 1884. 47 s.

Zpráva cís. král. českého reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1885. Kolín: Bayer, 1885. 63 s.

Zprávy cís. král. reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní roky 1887, 1891, 1893, 1895, 1896, 1898, 1899, 1900, 1901, 1902, 1903, 1904, 1905, 1906, 1907, 1907 - 1908, 1908 - 1909, 1909 - 1910, 1910 - 1911, 1911 - 1912, 1912 - 1913, 1914 - 1915, 1915 - 1916, 1916 - 1917, 1917 - 1918

Archivní prameny

SOKa Kolín, fond Gymnázia v Kolíně, (1871) 1876 - 1953. Inventář, 2001, s. 19, ev. č. 400

SOKa Kolín, fond Sbírký fotografií okresu Kolín [1863] - [2000]. Prozatímní inventární seznam, 2001, s. 29, ev. č. 404.

Literatura

KUČA, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 3. díl, Kolín- Miro. [Il. Lubomír Zeman]. 1. vyd. Praha: Libri, 1998. 960 s.: il., mp., pl.

KASPER, Tomáš KASPEROVÁ, Dana: Dějiny pedagogiky. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. 224 s.

MAREK, Robert: Město Kolín: Jeho vývoj dějinný, kulturní, obchodní a průmyslový, Kolín: Odbor Klubu československých turistů, 1927. 56 s., ilustr.

PALÁN, Otakar: Dějiny reálného gymnasia kolínského, Kolín, 1933. 10 s.

PROCHÁZKA, Jiří. Kolín ve fotografii: Fotografická publikace. Jiří Procházka. 1. vyd. Praha: Středočeské nakladatelství, 1972. 191 s., fot.

PROCHÁZKA, Jiří: 100 let kolínského gymnázia (Sborník ke stému výročí založení střední školy v Kolíně), Kolín: Gymnázium Kolín, 1972. 118 s.

Sedmdesát pět let Střední školy v Kolíně 1872 - 1947, Kolín:[s. n.], 1947. 47 s.

VALIŠOVÁ, Alena - KASÍKOVÁ, Hana a kol.: Pedagogika pro učitele. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2007. 402 s.

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Tímto bych rád poděkoval svému vedoucímu práce panu prof. PhDr. Janu Rychlíkovi, DrSc. za cenné připomínky, rady a doporučení. Také bych rád poděkoval paní Mgr. Magdaleně Šustové z Pedagogického muzea v Praze a slečně Janě Krupové z regionálního oddělení Městské knihovny v Kolíně, které byly velmi vstřícné za poskytnutí odborné literatury. V neposlední řadě své rodině a přátelům za velkou podporu při psaní této práce.

Anotace

Diplomová práce se zabývá vývojem učebních osnov na gymnáziích ve 2. polovině 19. století. V menší míře práce informuje o vývoji správy města a počtu obyvatel města Kolína, ale také o jeho kulturním a průmyslovém rozvoji. V souvislosti s těmito změnami se rozvíjí i školství. Nejdůležitější střední školou v Kolíně je gymnázium, které bylo založeno již v roce 1872. Pro rozvoj středního školství, resp. gymnázií byly důležité školské reformy. K první patří tzv. Gymnaziální kodex (1808), dále Exner-Bonitzova reforma (1849), Hasnerův zákon (1869) a Marchetova reforma (1908) a školské reformy v období komunismu (1948 – 1989), které se týkaly nejen základního, ale i středního školství, resp. gymnázií. Pro vzdělávání v České republice byla důležitá tzv. Bílá kniha (2001) a školský zákon z roku 2004, který platí dodnes. V 18. – 20. století proběhlo mnoho událostí, které přispěly ke změnám učebních osnov na gymnáziích. Důležitými předměty, které se vyučovaly na tomto typu střední školy, byly klasické jazyky, přírodní vědy a až později byl kladen větší důraz na humanitní vědy. Tyto vědy byly vstupenkou na vysokou školu. Důležitým předmětem bylo stále náboženství. Závěr práce pojednává o učebních osnovách, které porovnávám se současnými osnovami podle ŠVP Gymnázia v Kolíně.

Klíčová slova

Exner-Bonitzova reforma, Gymnaziální kodex, gymnázium, Hasnerův zákon, Kolín, Marchetova reforma, Rámcový vzdělávací program, reálné gymnázium, školské reformy, střední škola, učební osnovy.

Annotation

The Diploma Thesis deals with the development of curriculum for secondary schools in the 2nd half of the 19th century. To a lesser extent labor inform the development of the city administration and the population of the city of Kolin, but also its cultural and industrial development. In connection with these changes, develops education. The most important secondary school in Kolin is Grammar School, which was founded in 1872. For the development of secondary education, respectively gymnasiums were important school reforms. The first are called Gymnasium Code (1808), then Exner-Bonitz Reform (1849), Hasner Law (1869) and Marchet Reform (1908) and educational reforms in the Communist period (1948-1989), which concerned not only elementary, but also secondary education, respectively Grammar schools. For Education in the Czech Republic was so important The White Book (2001) and the Educational Reform of 2004, which is still valid today. In the 18th-20th centuries there have been many events that contributed to changes in Grammar School. The main subjects that are taught in this type of secondary school, the Classical Languages, Natural Sciences and later more emphasis on the Humanities. These sciences have a ticket at University. An important objective was still the Religion. Finally, the work deals with the curriculum, which compare the current according to the School Educational Programme of Grammar School in Kolin.

Key word

Curriculum, Exner-Bonitz reform, Grammar School, Gymnasium Code, Hasner Law, Kolin, Marchet reform, Real Gymnasium, school reforms, Secondary School, General Educational Programm.

Obsah

ÚVOD	14
1 MĚSTO KOLÍN	16
1.1 Správní postavení Kolína v 17. – 19. stol. a vývoj počtu obyvatel v 18. – 20. stol.	16
1.2 Rozvoj průmyslových odvětví a vývoj společenského a kulturního života ...	18
1.3 Počátky kolínského školství a rozvoj středního školství v Kolíně	20
2 ROZVOJ ŠKOLSTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH.....	23
2.1 Zavedení povinné školní docházky roku 1774	23
2.2 Hasnerův zákon z roku 1869	27
2.3 Marchetova reforma z roku 1908	29
2.3.1 Ostatní střední školy.....	32
2.4 Školství v letech 1918 – 1939	33
2.5 Školství v letech 1939 – 1945	35
2.6 Školství v letech 1945 – 1948	37
2.7 Školství v letech 1948 – 1953	40
2.8 Školství v letech 1953 – 1960	43
2.9 Školství v letech 1960 – 1978	44
2.10 Školství v letech 1978 – 1989	47
2.11 Školství po roce 1989	47
3 VÝVOJ GYMNÁZIÍ A UČEBNÍCH OSNOV BĚHEM 18. – 20. STOLETÍ	51
3.1 Vývoj gymnázií a učebních osnov do roku 1848	51
3.2 Vývoj gymnázií a učebních osnov v letech 1848 – 1918.....	59
3.3 Vývoj gymnázií a učebních osnov po roce 1918.....	66
4 ROZVOJ GYMNÁZIA V KOLÍNĚ OD 2. POL. 19. ST. DO ROKU 1918	77
4.1 Vznik a vývoj reálného gymnázia od roku 1872 do roku 1918	77
5 GYMNÁZIUM V SOUČASNÉ DOBĚ DLE RVP G.....	81
5.1 Vymezení Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia	81

5.1.1	System kurikulárních dokumentů	81
5.1.2	Principy RVP pro gymnázia.....	82
5.2	Charakteristika vzdělávání	82
5.3	Pojetí a cíle vzdělávání	84
5.4	Vzdělávací oblasti	85
5.5	Průřezová témata	87
5.6	Rámcový učební plán	89
5.6.1	Obecné poznámky	90
5.7	Podmínky pro vzdělávání na gymnáziu	92
6	UČEBNÍ OSNOVY NA GYMNÁZIU V KOLÍNĚ	94
6.1	Učební osnovy ve 2. polovině 19. století	94
6.2	Učební osnovy v současné době.....	103
6.3	Porovnání učebních osnov.....	122
	Závěr	125
	Seznam použitých zdrojů	128
	Seznam příloh	131

Seznam obrázků

Obrázek 1: Pohled na Kolín od Zálabí v 19. století, J. Eckert, 1879

Obrázek 2: Pohled na Kolín na začátku 20. století, František Krátký, 1907

Obrázek 3: Reálná škola v Kolíně, v letech 1860–1863 (v současné době Obchodní akademie)

Obrázek 4: Reálné gymnázium v Kolíně, v letech 1878–1883 (v současné době Obchodní akademie)

Obrázek 5: Pohled na gymnázium v Kolíně z Kutnohorské ulice, přibližně v roce 1910 (v současné době Obchodní akademie)

Obrázek 6: Učební plán na pětiletém gymnáziu podle Gymnaziálního kodexu z roku 1808

Obrázek 7: Učební plán na šestiletém gymnáziu podle Gymnaziálního kodexu z roku 1808

Obrázek 8: Týdenní rozvrh hodin (kromě čtvrtka a soboty) pro žáky na šestiletém gymnáziu podle Gymnaziálního kodexu z roku 1808

Seznam tabulek

Tab. 1: Učební plán gymnázia podle Organizačního nástinu z roku 1849

Tab. 2: Učební plán Reálného gymnázia typu A

Tab. 3: Učební plán Reformního reálného gymnázia typu B

Tab. 4: Organizační struktura prvorepublikového školství

Tab. 5: Dvoukolejný školský systém 1945 – 1948

Tab. 6: Jednotný systém školské soustavy v letech 1948 – 1953

Tab. 7: Systém kurikulárních dokumentů v současné době

Tab. 8: Učební plán šestiletého gymnázia podle tzv. Gymnaziálního kodexu z roku 1808

Tab. 9: Vývoj středního školství v českých zemích v letech 1775 až 1948

Tab. 10: Učební plán na gymnáziu s čs. nebo německým vyučovacím jazykem v českých zemích

Tab. 11: Učební plán na reálném gymnáziu s čs. nebo německým nebo polským jazykem (v 1. - 4. ročníku stejné osnovy jako na gymnáziu)

Tab. 12: Učební plán reformního reálného gymnázia s československým nebo s německým vyučovacím jazykem (v 1. - 4. třídách osnovy stejné jako na gymnáziu)

Tab. 13: Učební plán reálky s československým vyučovacím jazykem v Čechách a na Moravě a s německým vyučovacím jazykem na Moravě a ve Slezsku

Tab. 14: Učební plán reálek s německým vyučovacím jazykem v Čechách

Tab. 15: Obecný rámcový učební plán na gymnáziích

Seznam použitých zkratk a symbolů

čs.	československý
JSŠ	Jedenáctiletá střední škola
KSČ	Komunistická strana Československa
KVP	Košický vládní program
MŠANO	Ministerstvo školství a národní osvěty
pol.	polovina/poloviny
Sb.	Sbírka zákonů
ŠVP	Školní vzdělávací program
SVVŠ	Střední všeobecně vzdělávací škola
ROH	Revoluční odborové hnutí
RVP	Rámcový vzdělávací program
ř. z.	říšský zákoník
ZDŠ	Základní devítiletá škola

ÚVOD

Jako téma své diplomové práce jsem si vybral Vývoj učebních osnov na gymnáziích ve druhé polovině 19. století, resp. jak se tyto osnovy vyvíjely. Dá se říci, že navazuji na bakalářskou práci, kterou jsem psal na téma Vývoj středního školství v Kolíně ve 2. polovině 19. století do konce 1. světové války.

Cílem této práce je porovnat učební osnovy na gymnáziu ze zkoumaného období se současnými gymnaziálními učebními osnovami. Kolínské gymnázium mi posloužilo jako praktický příklad uplatňování změn týkající se učebních osnov. Ve stručnosti jsem rovněž popsal vývoj kolínského gymnázia od jeho samotného založení roku 1872 až po konec 1. světové války v roce 1918.

V práci jsem se pokusil sepsat a to jak vývoj gymnázií od 18. století do 20. století, tak i samotný vývoj učebních osnov až do meziválečného období 20. století.

Na začátku je důležité poznamenat, že se osnovy měnily s dobou, resp. jak se vyvíjela společnost. Ke změnám v myšlení lidí přispěly politické události, jako byly např. Velká francouzská revoluce (1789), revoluce (1848-1849), vznik Rakouska-Uherska (1867), rozpad Rakouska-Uherska (1918), resp. vznik ČSR. Dále meziválečný vývoj až do nástupu komunistů (1948), pád komunistů (1989) a situace v ČR po roce 1993.

První dokumenty týkající se gymnázií vznikaly již ve druhé polovině 18. století. Jeden z důležitých dokumentů pro gymnázia byl určitě tzv. gymnaziální kodex z roku 1808. Určil pravidla a řád, jakým způsobem se budou žáci vzdělávat na gymnáziu. Další reforma proběhla v letech 1848-49, kdy vznikl Nástin, který určoval organizaci na gymnáziích a reálkách (nový typ střední školy) a to za pomoci předních odborníků, např. jakými byli Exner a Bonitz. V dalších letech se projevovaly snahy změnit něco ve školství, probíhaly různé ankety a ve výsledku vznikla roku 1908 tzv. Marchetova reforma. Díky ní došlo k tomu, že se oddělily předměty zeměpis od dějepisu nebo fyzika od biologie/přírodopisu, které se učily společně a tato reforma

rovněž zavedla nové typy středních škol, resp. gymnázií a to reálné gymnázium (typ A) a reformně reálné gymnázium (typ B).

První předmět, který se nacházel v učebních osnovách již od začátku gymnázií, byl latinský jazyk, ale v dalších letech se postupně přidal i řecký jazyk a později se dostalo i na další cizí (také živé) jazyky, např. francouzský, anglický, italský. Latinský jazyk byl důležitý z toho hlediska, že gymnázia byla stále pod silným vlivem církve a to až do roku 1849, kdy právě gymnázia ztratila církevní charakter. Změnu přinesl již zmíněný Nástin organizace pro gymnázia a reálky.

Dalšími důležitými předměty byly přírodovědné, tj. matematika, fyzika, chemie, přírodopis/biologie. Mezi důležitý předmět patřilo náboženství. Ke změnám také přispěly již zmíněné politické události, kdy se pod těmito změnami měnil samotný obsah vzdělávání.

Za vlády Josefa II. a po roce 1848, resp. za vlády Františka Josefa I. a především jeho ministra vnitra Alexandra Bacha bylo české území postiženo centralizačními tendencemi z Vídně, kdy bylo cílem zavést v celé habsburské říši jednotnou úřední řeč – němčinu. Bylo tedy těžší vyučovat na českých gymnáziích v českém jazyce.

Poté přicházejí na scénu humanitní předměty, jako byly dějepis, zeměpis, mateřský jazyk, resp. literatura anebo filozofická propedeutika. Jedná se o předměty, díky kterým se mohli žáci hlásit na vysoké školy. Tím pádem bylo gymnázium důležitou školou, která měla žáky připravit na vysokoškolské vzdělání a to si ponechalo až do současné doby.

1 MĚSTO KOLÍN

1.1 Správní postavení Kolína v 17. – 19. stol. a vývoj počtu obyvatel v 18. – 20. stol.

Město Kolín bylo založeno ve druhé polovině 13. století českým králem Přemyslem Otakarem II. jako město královské.

Kolín náležel od roku 1654 do *Kouřimského kraje*.¹ Důležitá změna ve správě města nastala až za vlády císaře Josefa II., který zrušil úřad královského rychtáře. Roku 1788 byl zřízen městský magistrát, který byl podřízen krajskému úřadu. Právě zřízením magistrátu byla zrušena městská samospráva.²

Po nařízení císaře Josefa II. byl postaven do čela správních a soudních záležitostí purkmistr (starosta) a dva magistrátní radové, kteří měli zkušenosti z právního prostředí. Jejich „pravou rukou“ byli dva radní z měšťanstva a dva zástupci z obce. Městskou kancelář spravoval radní tajemník, pak ingrossator či listovní, vedle nich byli obecní návladní, hospodářský správce, důchodní (berní) a několik dalších kancelistů, resp. nižších úředníků. Takto rozdělené pravomoci trvaly až do roku 1849.³

V důsledku reformy politické správy bylo roku 1849 vytvořeno *podkrají kolínské* jakožto část kraje pardubického. Správu vedl podkrajský s komisařem, tajemníkem a „kancelistou“. Roku 1854 bylo toto podkrají zrušeno. Okresní kolínský soudce se stal zároveň i politickým představeným svého okresu.

¹ KUČA, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 3. díl, Kolín-Miro. [Il. Lubomír Zeman]*. 1. vyd. Praha: Libri, 1998. s. 30. (Dále: KUČA, K.: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*).

² MAREK, Robert: *Město Kolín: Jeho vývoj dějinný, kulturní, obchodní a průmyslový*, Kolín: Odbor Klubu československých turistů, 1927. s. 28. (Dále: MAREK, R.: *Město Kolín*).

³ VÁVRA, Josef: *Dějiny královského města Kolín nad Labem. Díl 1. – 2.* Josef Vávra. Kolín: Bayer, 1888. s. 279–280. (Dále: VÁVRA, J.: *Dějiny královského města Kolín nad Labem*).

Při okresním úřadě, umístěném na zámku, úřadovali kromě „sudího“ také dva úředníčtí pomocníci (jeden pro politické záležitosti), tři nižší správní úředníci, listovní a čtyři nižší kancelářští úředníci.⁴

V souvislosti s otázkami soudními a berními bylo město Kolín pojato v nově utvořený *okres kolínský*, v ploše 22 000 hektarů. Ostatní záležitosti byly ponechány obecnímu zastupitelstvu se zvoleným purkmistrem. Od roku 1849 v městské kanceláři sloužili správce, pokladník, oficiál a policejní revizor.

Roku 1868 došlo k oddělení úřadu politického od soudního, a tak byl zřízen *politický okres kolínský*, složený ze soudních okresů kolínského a kouřimského. Správci okresu byli okresní hejtmani.⁵

Město Kolín mělo v roce 1702 1 577 obyvatel, ale každým rokem jejich počet narůstal. V roce 1843 měl Kolín 6 131 obyvatel, roku 1869 měl 9 199 obyvatel, o 11 let později přesáhl počet obyvatel více jak 11 tis. obyvatel, konkrétně 11 332 obyvatel.

Za tímto rychlým nárůstem počtu obyvatel stojí především to, že 18. září roku 1843 začala „v Kolíně stavba železné dráhy státní směrem ku Praze a Pardubicím (...) a 20. srpna 1845 jel z Prahy do Pardubic s velikou slávou první vlak, v němž se vezli gubernátor zemský arcikníže Štěpán, arcibiskup pražský Alois Josef, svobodný pán Schrenk a jiná honorace zemská“.⁶

V letech 1869–1870 probíhala stavba další železniční trati a to Rakouské severozápadní dráhy⁷, která také přispěla k růstu počtu obyvatel. Tato severozápadní dráha vedla z Vídně, přes Znojmo, Německý (dnešní Havlíčkův) Brod do Kolína a pak vedla přes Nymburk až do Děčína.

⁴ Tamtéž, s. 281.

⁵ Tamtéž, s. 280–281.

⁶ VÁVRA, J.: *Dějiny královského města Kolín nad Labem*. s. 245–246.

⁷ VÁVRA, J.: *Dějiny královského města Kolín nad Labem*. s. 271.

Význam Kolína stoupl tím, že zde Rakouská severozápadní dráha křížila Rakouskou státní dráhu vedoucí z Vídně přes Hevlín nad Dyjí, Brno a Českou Třebovou do Prahy a dále přes Ústí nad Labem do Děčína – zde se na ni Rakouská severozápadní dráha napojovala – a pak pokračovala dále do Drážďan. Uvedené tratě ostatně existují dodnes.

Na počátku 20. století, resp. v roce 1900 mělo město Kolín už 15 025 obyvatel. V roce 1921 již 16 204 obyvatel. V průběhu let počet obyvatel pozvolným tempem ve městě narůstal, kdy v roce 1930 dosáhl téměř 18, 5 tis. obyvatel. O 20 let později již měl Kolín 20 507 obyvatel a v roce 1991 se dosáhlo téměř 30 tis. obyvatel.⁸ K 1. lednu roku 2016 mělo město Kolín 30 995 obyvatel.⁹

1.2 Rozvoj průmyslových odvětví a vývoj společenského a kulturního života

Za klíčovou etapu, která stála za rozvojem kolínského průmyslu, můžeme považovat období mezi léty 1850–1917. Jedná se o období, kdy se zrodila většina podniků, jejichž tradice je součástí moderní historie města dodnes.¹⁰

Mezi nejdůležitější průmyslová odvětví, která ve městě vznikala během 19. a 20. století, patřila výroba potravinářských produktů (např. cukrovarnictví, pivovarnictví). Dále se velmi rychle rozvíjel chemický, strojírenský, stavební, nábytkářský, dřevoobráběcí, papírenský, tiskařský průmysl a průmysl v obdělávání kovů.

⁸ KUČA, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 32.

⁹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Tab. 3 Počet obyvatel v obcích České republiky k 1. 1. 2016. In: *Český statistický úřad* [online]. [vid. 15. 2. 2017]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/32853387/1300721603.pdf/cba78096-1cf5-4fde-b20a-3074b2f135f9?version=1.0>

¹⁰ *Almanach Střední průmyslové školy Kolín*: Vydáno u příležitosti 125. výročí vzniku průmyslového školství v Kolíně. [Red. Jaromír Kratochvíl]. Kolín: Ředitelství Střední průmyslové školy Kolín, [1997], s. 10. (Dále: *Almanach Střední průmyslové školy Kolín*).

Ve městě se také vyskytovaly četné řemeslnické dílny.¹¹ Rozmach kolínského průmyslu podnítil společenský život. Vznikaly zde nové kulturní a vzdělávací spolky, které vyvíjely bohatou činnost. Za zmínku stojí ochotnické divadlo „Tyl“, které bylo vytvořeno místními divadelními nadšenci a to již před rokem 1848.¹² Dále můžeme jmenovat mužský pěvecký spolek, který vznikl roku 1859, a který na počátku provozoval české i německé sbory. Roku 1861 se prohlásil za český spolek pod jménem Dobroslav. O rok později byla založena tělocvičná jednota Sokol.¹³

Ve městě vznikla Kmochova kapela, která byla založená kolem roku 1871 a na podzim roku 1872 Řemeslnická beseda. V tom samém roce poprvé vychází místní politický časopis, „Koruna Česká“, která byla konzervativního směru. Roku 1873 byl založen dámský pěvecký spolek a to pod jménem Dobromila.¹⁴ Také stojí za zmínku, že roku 1876 byly poprvé vydány „Kolínské Noviny“ a roku 1885 „Kolínské Listy“. Oba byly směru liberálního.¹⁵ V roce 1905 vznikla mj. také Kolínská filharmonie apod.¹⁶

S rozvojem průmyslu a společnosti se ve městě ruku v ruce také vyvíjelo kolínské školství a tím rostla vzdělanost. Průmysl potřeboval pracovníky s technickým vzděláním. Školou poskytující takové vzdělání se měla stát nově vznikající řemeslnická škola, která tvořila základ průmyslového školství v Kolíně.¹⁷

¹¹ VÁVRA, J.: *Dějiny královského města Kolín nad Labem*. s. 296.

¹² Tamtéž, s. 275.

¹³ Tamtéž, s. 253.

¹⁴ Tamtéž, s. 269–270.

¹⁵ Tamtéž, s. 271.

¹⁶ *Almanach Střední průmyslové školy Kolín*. s. 11.

¹⁷ Tamtéž, s. 11.

1.3 Počátky kolínského školství a rozvoj středního školství v Kolíně

O počátcích kolínského školství nejsou žádné přímé zprávy. S určitou pravděpodobností se můžeme domnívat, že podobně jako v některých jiných královských městech byly i v Kolíně již od 13. stol. dvě školy – škola klášterní a škola farní.¹⁸

Farní škola byla zřízena při chrámu sv. Bartoloměje s největší pravděpodobností také ve 13. století. První písemnou zprávu o této škole máme v zachovalých zbytcích městské radní knihy, kde se v zápise ke dni 25. prosince 1343 můžeme dočíst o „domě blízko školy“. Školní budova byla postavena na kostelním dvoře u jižní chrámové věže krátce po dokončení městského opevnění. Zprávy o této škole pak nacházíme v městských knihách a archivech stále častěji. Od roku 1378 jsou známá i jména správců školy, rektorů a kantorů. Ve 14. století poskytovala jen částečné vzdělání a to znalost čtení, psaní, počítání a základy latinského jazyka, který byl potřebný pro další studium.¹⁹

V 15. a 16. století působili na kolínských školách zpravidla dva učitelé – rektor a kantor. S postupným nárůstem žáků k nim přibyl i třetí učitel, který se nazýval succentor nebo subkantor. Někdy ve vyučování vypomáhal i některý vyspělý žák, jemuž se říkalo kumpán, praeceptor nebo spomocník.

Dne 6. dubna roku 1612 byla zahájena stavba nové školní budovy, protože původní budova školy u jižní věže kostela už dávno nestačila vzrůstajícímu počtu žáků a 12. října téhož roku byla stavba budovy dokončena. Školním účelům sloužila více než tři sta let.²⁰ Dodnes poskytuje své prostory rozsáhlé expozici archeologických sbírek kolínského regionálního muzea.

¹⁸ PROCHÁZKA, Jiří: *100 let kolínského gymnázia (Sborník ke stému výročí založení střední školy v Kolíně)*, Kolín: Gymnázium Kolín, 1972. s. 6 (Dále: PROCHÁZKA, J.: *100 let kolínského gymnázia*).

¹⁹ Tamtéž, s. 6.

²⁰ Tamtéž, s. 8.

Od husitských časů se na kolínské farní škole učilo česky. Od začátku 18. století proniká na tuto školu i němčina. V roce 1712 byl zde ustanoven první učitel německého jazyka. V první polovině 18. století se poměry na kolínské škole nezlepšovaly. Důvodem byla vzdělanost učitelů, která byla stále nízká a o jejich platech ani nemluvě. Také docházka dětí do školy nebyla uspokojivá.²¹

Podobný úpadek školství byl tehdy všeobecným zjevem. Vláda císařovny Marie Terezie si uvědomovala nutnou potřebu školských reforem, k nimž postupně přistupovala. V zájmu státního centralismu spojovala zvyšování vzdělanosti s germanizací. Proto na všech školách monarchie zaváděla němčinu jako vyučovací jazyk. Všeobecným školním řádem, vydaným v roce 1774, vláda stanovila povinnou školní docházku jak pro chlapce, tak děvčata. Tento řád také zavedl tři typy škol – školy normální, hlavní a triviální.

V Kolíně roku 1779, byla zřízena prozatímní škola přechodného typu, která měla tři třídy. Ve dvou prvních třídách se učilo v českém jazyce a pouze ve třetí němčině. Zavedení povinné školní docházky zdaleka ještě neznamenalo, že ne všechny školou povinné děti do školy také hned chodily.

I za tohoto stavu už školní budova nestačila pojmout všechny žáky, kteří chodili do školy. Ani zařízení neodpovídalo nárokům, které byly na školu kladeny. Byly potřeba nové učebny, školní lavice, tabule a také školní pomůcky. Nadřízené školní úřady při svých inspekcích stále na tyto nedostatky poukazovaly. Také kolínský magistrát usiloval o reformu školy spojenou s novou přístavbou školní budovy a jejím novým zařízením.

Konečně roku 1793 došlo povolení královského zemského gubernia ke zřízení čtyřtřídní hlavní školy, ovšem jen s německým vyučovacím jazykem.²²

²¹ PROCHÁZKA, J.: *100 let kolínského gymnázia*. s. 8–9.

²² Tamtéž, s. 9.

V tom samém roce byla zahájena stavba nového křídla směrem ke kostnici chrámu sv. Bartoloměje, a to dosavadní školní budovy.²³ V současné době můžeme v této budově nalézt Dvořákovo muzeum pravěku. Dne 17. října 1793 byla nová stavba křídla vysvěcena.²⁴ V roce 1793 tak přestala existovat farní škola v Kolíně. Na jejím místě byla toho roku založena již výše zmíněná hlavní škola zcela německá.²⁵

Když byly po roce 1848 proměňovány hlavní školy na nižší reálky, tak s tímto krokem občané nesouhlasili. Podle mého názoru se jednalo o finanční náklady, jež by tato proměna stála. Občané chtěli tyto peníze dát na užitečnější věci, které byly nutné v Kolíně provést. Přesto ředitel Jan Cvik zařídil roku 1851 při hlavní škole dvoutřídní nižší reálku.

Roku 1854 se ředitelem této školy stal kněz Antonín Dlask, za něhož se škola zdokonalila a rozšířila. O pět let později se reálka rozšířila o třetí třídu, hlavní školy čtyřtřídní se oddělily dle pohlaví. Ve výši 60 tis. zlatých byl pořízen nový velký školní dům, který byl roku 1860 odevzdán ke svému účelu.²⁶

Po vydání nových školních zákonů z období z let 1849 a 1867 nastalo roku 1872 nové rozdělení kolínských škol. Reální škola se stala samostatným obecním ústavem, dívčí škola byla proměněna v trojtřídní školu měšťanskou, která byla spojena s pětitřídní obecnou školou. Škola chlapecká byla proměněna na školu s osmi třídami, ze které z ní posléze vznikla měšťanská škola.²⁷

²³ PROCHÁZKA, J.: *100 let kolínského gymnázia*. s. 9.

²⁴ TŮMA, Josef: *Kolínsko a Kouřimsko*. Díl 2. *Paměti osad na Kolínsku*. Kolín: Učitelstvo školního okresu kolínského, 1915. s. 327. (Dále: TŮMA, J.: *Kolínsko a Kouřimsko*. *Paměti osad na Kouřimsku*).

²⁵ PROCHÁZKA, Jiří: *100 let kolínského gymnázia*. s. 9.

²⁶ TŮMA, Josef: *Kolínsko a Kouřimsko*. *Paměti osad na Kolínsku*. s. 328.

²⁷ Tamtéž, s. 328.

2 ROZVOJ ŠKOLSTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH

2.1 Zavedení povinné školní docházky roku 1774

O rozvoj školství se nejvíce zasloužila v našich zemích Marie Terezie, která vládla 40 let, resp. od roku 1740–1780. Reformy se netýkaly pouze školství, ale také správní, politické i soudní oblasti.

Panovnice se významněji zajímala o stav školství v monarchii na popud svých osvícensky a filantropicky zaměřených rádců již od let 1769–1770, neboť jí byla známa souvislost mezi stavem obecné vzdělanosti a prosperitou státu. Proto prohlašuje školou a školství za *politicum*, tedy věc státu, nikoliv církve. Ale ještě předtím v roce 1769 byla touto panovnicí ve Vídni zřízena školská komise s cílem reformovat školské oblasti.²⁸

Pro vývoj školství bylo nejdůležitějším mezníkem **zrušení jezuitského řádu** dne 21. července 1773 a to papežem Klimentem XIV.²⁹ Majetek zrušeného řádu přešel do tzv. *studijního fondu*, a tak byl nalezen dostatek finančních prostředků na reformu školství. V květnu roku 1774 přicestoval do Vídně na pozvání Marie Terezie z pruské Záhaně opat Johann Ignác **Felbiger** (1724–1788), reformátor tamějších škol v duchu německých filantropistických myšlenek a pedagogických metod a ujal se úmyslu reformovat i školství rakouské a instruovat první uchazeče o učitelský úřad.³⁰

Felbiger záhy připravil k vydání **Všeobecný školní řád** pro německé normální, hlavní a triviální školy ve všech císařských dědičných zemích, který byl vyhlášen Marií Terezií dne **6. 12. 1774**. Řád předepisoval vzdělávací povinnost pro děti ve věku od šesti do dvanácti let obou pohlaví, jejichž rodiče neměli dostatek finančních prostředků pro domácího učitele. Přijetím školního řádu měly být všechny tyto děti

²⁸ KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana: Dějiny pedagogiky. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. s. 84. (Dále: KASPER, T. – KASPEROVÁ, D.: *Dějiny pedagogiky*).

²⁹ JŮVA, Vladimír – VESELÁ, Zdenka: *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*. Praha: SPN, 1988. s. 88. (Dále: JŮVA, V. – VESELÁ, Z.: *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*).

³⁰ KASPER, T. – KASPEROVÁ, D.: *Dějiny pedagogiky*. s. 84–85.

povinny navštěvovat školu, aby bylo povzneseno blaho státu. Vydání řád řešilo otázky tzv. obecného či lidového školství pro mládež mezi šestým a dvanáctým, resp. třináctým rokem věku. Nejednalo se o úpravu vyššího školství – gymnázií.³¹

Všeobecný školní řád se věnoval v rámci problematiky veřejného vyučování pro chlapce i dívky otázkám zřízení a zařízení škol, správě škol, dozoru nad školami, povinnostem a právům, postavení a vzdělání učitele, problematice vyučovacích metod, zkoušek či školní kázně. Je zřejmé, že Řád tak komplexně řešil problematiku veřejného školství.³²

Řád zaváděl následující školské instituce, jejichž návštěva nebyla bezplatná, přičemž děti z chudých rodin byly zproštěny povinnosti finančního vyrovnání za školní docházku:

Triviální školy při venkovských farách, na nichž v jedné třídě vyučoval jeden učitel vedle náboženství a triviu (čtení, psaní a počty) také základům hospodaření. Tyto školy měly jednu až dvě třídy. Žáci byli děleni do oddělení.

Hlavní školy při farách či zrušených kláštorech v okrese či obvodu. Zde působili tři či čtyři učitelé a katecheta, kteří vyučovali ve třech třídách jak rozšířenému náboženství, tak učivu triviálních škol, ale i poznatkům užitečným pro ty, kteří se měli věnovat vojenskému stavu, nebo rozvoji zemědělství, řemesel či jiných oborů. Podle *Řádu* mělo být v těchto školách vyučováno i základům latiny, psaní dopisů, kreslení, zeměměřičství, vedení domácího hospodářství, počátečním znalostem zeměpisu a dějepisu.

Normální školy (norma – vzor) byly v každé provincii, kde se nacházela školská komise. Dávala vzor – normu všem školám v zemi. Zde měla být vzdělávána nejen mládež, ale pořádány i vzdělávací kurzy metodické pro učitele. Kromě ředitele a katechety zde mělo působit čtyři až pět učitelů a to v předmětech: náboženství, vyučování oborům z triviálních i hlavních škol, slohu, základům latinského jazyka,

³¹ KASPER, T. – KASPEROVÁ, D.: *Dějiny pedagogiky*. s. 85.

³² Tamtéž, s. 85.

dále přírodopisu, zeměpisu, dějepisu, stavitelství a zeměměřičství, mechanice, ale i kreslení a znalostem potřebným pro řádné učitele. Školy, které měly být vzorem pro ostatní školy v kraji v bodě správné vyučovací metody a patřičného vzdělání učitelů byly označovány také jako vzorné školy. Normální škola byla v roce 1771 otevřena ve Vídni a v roce 1775 v Praze.³³

Pro rozvoj středního školství v českých zemích byla důležitá revoluce v roce 1848, která ukončila etapu feudálního vývoje Rakouska. Školská politika se napříště vyvíjela pod dozorem nově zřízeného ministerstva kultu a vyučování, jež bylo zřízeno v březnu roku 1848. Nahradilo dosavadní dvorskou studijní komisi. Prioritami nově zřízeného ministerstva bylo střední a vysoké školství.³⁴

Střední školy realizovaly svou činnost v duchu provedené úpravy z roku 1849, v plném rozsahu teprve po roce 1867.

Podle úpravy z roku 1849 byla gymnázia prodloužena z 6 let na 8 let. Součástí této reformy byly také změny strukturální a obsahové zavedení „výstupu“ v podobě maturitní zkoušky, která byla podmínkou ke vstupu na vysokou školu, resp. univerzitu. Osmileté gymnázium se dělilo na dva čtyřleté cykly. Absolvování prvního cyklu kvalifikovalo pro různé úřednické funkce, např. u dráhy, na poště atd. Tento první cyklus byl přípravným vzděláním pro následné studium na jiné škole – ne střední, ale odborné. A ten uchazeč, který měl zájem o univerzitní studium, tak musel absolvovat i druhý čtyřletý cyklus, ale to jen na gymnáziu. Studoval zde fakticky stejné předměty jako na prvním cyklu, ale byly na vyšší úrovni.

Co se týká obsahové stránky, tak se studium na gymnáziu proměnilo. Ke slovu se dostaly především matematicko – přírodovědné (23 %) a společenskovědní obory (16 %). Přesto nejvíce byly dotovány cizí jazyky a to jak latinský, tak řecký a to v 58 % učební doby.

³³ KASPER, T. – KASPEROVÁ, D.: *Dějiny pedagogiky*. s. 85–86.

³⁴ VALIŠOVÁ, Alena – KASÍKOVÁ, Hana a kol.: *Pedagogika pro učitele*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2007. s. 71–72 (Dále: VALIŠOVÁ, A. – KASÍKOVÁ, H. a kol.: *Pedagogika pro učitele*).

Rakouská vláda dala příležitost i národním jazykům, které se staly z části učebními předměty, ale později i zcela jazyky vyučovacími.³⁵

Vedle gymnázia, jehož vzdělávací obsah spočíval i nyní převážně na klasických jazycích, se rozvinula **reálka**. Z původní přípravy pro činnost zejména v zemědělství a v průmyslu, eventuálně pro další studium na školách technického zaměření, se stala v roce 1868 sedmiletá všeobecně vzdělávací škola připravující, na rozdíl od gymnázia, především v reáliích. Zavedením maturity roku 1869 se stala plnohodnotnou střední školou připravující pro vysokoškolské studium. Podmínkou pro toto studium bylo složení diferenciační zkoušky.

Pokusem vyrovnat krajnosti v obsahu vzdělání středního školství, a tím umožnit absolventům studium na obou směrech vysokých škol (univerzitní a technický) bez diferenčních zkoušek, bylo reálné gymnázium založené roku 1862 Václavem Křížkem v Táboře jako soukromá instituce. Jednalo se o důvody „psychologické“, ale i „praktické“, které vedly ke vzniku nového typu střední školy (...).³⁶

Reálné gymnázium nepředstavovalo novou koncepci středoškolského studia. Bylo jen novou organizací studia a novou kombinací předmětů včetně změn v časové dotaci. Tábořský pokus fungoval podle učebního plánu, ve kterém byly 1., 2. a 8. ročník společný, 3. – 7. ročník byl větvený na větev gymnaziální a reálnou. Ve společných ročnících se vyučovalo náboženství, latině, češtině, němčině, dějepisu a zeměpisu, matematice, přírodopisu, deskriptivní geometrii a rýsování, kreslení, krasopisu a filozofické propedeutice. Podstatné bylo, že se realistům dostalo latiny, gymnazistům deskriptivní geometrie s rýsováním a kreslením.³⁷

³⁵ VALIŠOVÁ, A. – KASÍKOVÁ, H. a kol.: *Pedagogika pro učitele*. s. 72.

³⁶ VALIŠOVÁ, A. – KASÍKOVÁ, H. a kol.: *Pedagogika pro učitele*. s. 76.

³⁷ Tamtéž, s. 77.

2.2 Hasnerův zákon z roku 1869

Téměř sto let staré tereziánské školské zákony a dle nich budovaná školská síť již nestačila dostatečně připravovat obyvatelstvo na požadavky, které s sebou přinášely společenské a výrazné hospodářské změny ve druhé polovině 19. století. Poté, co po roce 1848 nebyly, i přes některá očekávání, přijaty nové školské zákony pro základní školství, ale jen pro **střední školství**. To se stalo v roce 1849, kdy byl vydán tzv. *Nástin organizace gymnázií a reálék*. I po nezdaru revoluce roku 1848 docházelo k zásadním změnám na úrovni středního školství. Zejména šestileté gymnázium se prodloužilo na osm let. Také reálky se vydaly cestou střední školy. Z původně tříleté reálky vznikly čtyřleté ústavy, později prodloužené až na sedm let s povinnou maturitou.³⁸

Tab. 1: Učební plán gymnázia podle Organizačního nástinu z roku 1849³⁹

Předmět	Počet týdenních hodin ve třídě							
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
	nižší stupeň				vyšší stupeň			
Náboženství	2	2	2	2	2	2	2	2
Latina	8	6	5	6	6	6	5	5
Řečtina	-	-	5	4	4	4	5	6
Český jazyk	4	4	3	3	2	3	3	3
Zeměpis, dějepis	3	3	3	3	4	3	3	3
Matematika	3	3	3	3	4	3	3	-
Filozofická propedeutika	-	-	-	-	-	-	-	2
Přírodopis	2	2	3	-	2	-	-	3
Fyzika	-	-	3	3	-	3	3	-

³⁸ VALIŠOVÁ, A. – KASÍKOVÁ, H. a kol.: *Pedagogika pro učitele*. s. 97.

³⁹ *Vývoj, současný stav a perspektivy SŠ*. Praha: Univerzita Karlova, 1984. s. 18. (Dále: *Vývoj, současný stav a perspektivy SŠ*).

Celkem	22	20	24	24	24	24	24	24
--------	----	----	----	----	----	----	----	----

Školství v českých zemích se nadále řídilo podle Všeobecného školního řádu z roku 1774. Změna nastala až v květnu roku 1869, kdy říšská rada přijala *tzv. říšský školský zákon*, který vypracoval Leopold Hasner, **tzv. Hasnerův zákon**. Tento zákon výrazně změnil jak vnější organizační strukturu školství v českých zemích, tak i zavedl nové předměty, čímž došlo k výrazným změnám v oblasti vnitřního života škol.⁴⁰

Hasnerův zákon zaváděl osmiletou školní povinnost, rozšířil obsah vzdělání (nové vyučovací předměty), vymezil nová pravidla ekonomického a sociálního zabezpečení učitelů a zejména zřídil **obecné osmileté školy a školy měšťanské**, které mohly být jen tříleté, když navazovaly na nižší pětiletý stupeň **školy obecné**.

Založil rovněž čtyřleté učitelské ústavy s maturitou. Po jejich absolvování a složení zkoušek dospělosti nastoupil *tzv. podučitel* dvouletou praxi. Po dvou letech postoupil *tzv. zkoušku učitelské způsobilosti* a mohl se stát učitelem na obecné škole. K vyučování na měšťanské škole se musel učitel připravit na zvláštní zkoušku způsobilosti pro měšťanské školy ve vybraných odborných předmětech.⁴¹

Tento zákon deklaroval svobodu vědy a vyučování, prohlašoval všechny hlavní jazyky za rovnoprávné (v českých zemích němčinu a češtinu). Administrativně dával vzniknout zemským, okresním a místním radám. Výuku náboženství zajišťovaly církve, státu náležel vrchní dozor. Zákon upravoval i sociální postavení učitelů – vyplácení služného a přiznání penze. Učitelky, resp. absolventky ženských ústavů, nesměly po provdání učit.⁴²

Školský systém daný *tzv. Hasnerovým zákonem* přetrvával i po roce 1918.

⁴⁰ VALIŠOVÁ, A. – KASÍKOVÁ, H. a kol.: *Pedagogika pro učitele*. s. 97.

⁴¹ Tamtéž, s. 97.

⁴² Tamtéž, s. 97–98.

2.3 Marchetova reforma z roku 1908

Na přelomu 19. a 20. století došlo v Rakousko-Uhersku k postupné radikalizaci dělnické třídy a veřejného života. V této situaci pod vlivem značného demokratismu byla provedena reforma středního školství. Pojetí reformy rozhodujícím způsobem ovlivnila středoškolská anketa. Otázky byly projednávány v lednu 1908 ve Vídni za předsednictví ministra vyučování a kultu Gustava Marcheta, **tzv. Marchetova reforma.**⁴³

Po projednávání otázek bylo nakonec rozhodnuto, že osmitřídí gymnázia a sedmitřídí reálky budou trvat i nadále, ale jejich osnovy budou modernizovány. Vedle nich bude zřízeno jako nový typ střední školy osmitřídí *reálné gymnázium (typ A)* a *reformní reálné gymnázium (typ B)*. Po nařízení ministerstva kultu a vyučování z 8. srpna 1908 byla nakonec tato dvě nová gymnázia zavedena.⁴⁴

Reálné gymnázium bylo Marchetovou reformou pojato poněkud jinak než pokusy uskutečňované od 60. let 19. století (viz Táborský pokus). Pro všechny ročníky existoval stejný program bez větvení s latinou, bez řečtiny, místo níž byla zavedena francouzština – s menší dotací; „ušetřenými hodinami“ byly posíleny přírodovědné a technické předměty. Učební plán tvořily tyto předměty: náboženství, čeština, latina, francouzština, dějepis, zeměpis, matematika, deskriptivní geometrie, přírodopis a geologie, chemie, fyzika, filozofická propedeutika, kreslení, krasopis, tělocvik, nepovinná němčina.⁴⁵

Reformní reálné gymnázium existovalo jen jako vyšší typ (5. – 8. ročník), navazovalo na nižší reálku. Jeho výhoda byla v tom, že odsouvalo rozhodnutí studenta o směru studia, tato výhoda však byla vyvážena značnou náročností studia. Studentům

⁴³ JŮVA, V. – VESELÁ, Z.: *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*. s. 100.

⁴⁴ Tamtéž, s. 100.

⁴⁵ VALIŠOVÁ, A. – KASÍKOVÁ, H. a kol.: *Pedagogika pro učitele*. s. 77.

začínala latina sice až od 5. ročníku, ale vzdělávací program a nároky byly stejné jako na reálném gymnáziu (snižoval se tedy počet hodin výuky, nikoli však obsah).⁴⁶

Vznik reálných gymnázií měl nicméně velkou praktickou výhodu. Tato výhoda spočívala v tom, že uchazeči mohli vstoupit na oba směry vysokoškolského studia (univerzitní a technický) v podstatě bez diferenčních zkoušek. To způsobilo, že o studium na reálných gymnáziích byl největší zájem a že počet těchto institucí neustále vzrůstal.⁴⁷

Tab. 2: Učební plán Reálného gymnázia typu A⁴⁸

Předmět	Třídy							
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
Náboženství	2	2	2	2	2	2	2	2
Čeština	4	4	3	3	3	3	3	3
Latina	6	6	6	6	6	5	5	5
Francouzština	-	-	5	4	4	3	3	3
Dějepis	-	2	2	2	3	3	3	} 3
Zeměpis	2	2	2	2	1	1	1	
Matematika	3	3	3	3	3	3	3	2
Deskriptivní geometrie	-	-	-	-	2	2	-	-
Přírodopis a geologie	2	2	-	-	2	2	2	2
Chemie	-	-	-	} 3	-	2	2	-
Fyzika	-	-	2		-	-	3	4
Kreslení	3	3	2	2	-	-	-	-
Filozofie	-	-	-	-	-	-	-	3
Psaní	1	-	-	-	-	-	-	-

⁴⁶ VALIŠOVÁ, A. – KASÍKOVÁ, H. a kol.: *Pedagogika pro učitele*. s. 77.

⁴⁷ Tamtéž, s. 77.

⁴⁸ MACKŮ, Jan: *Klasifikace věd a reforma našich škol*, Brno, 1920. s. 44.

Tělocvik	2	2	2	2	2	2	2	2
Němčina	4	3	3	3	3	3	3	3
Dohromady	29	29	32	32	31	31	32	32

Tab. 3: Učební plán Reformního reálného gymnázia typu B ⁴⁹

Předmět	Třídy							
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
Náboženství	2	2	2	2	2	2	2	1
Čeština	5	5	3	3	3	3	3	3
Němčina	6	5	4	3	3	3	3	3
Francouzština	-	-	5	4	3	3	3	3
Latina	-	-	-	-	7	7	8	8
Dějepis a zeměpis	3	4	4	4	4	4	4	3
Matematika	4	3	3	3	} 3	3	3	2
Geometrie	-	2	2	3				
Přírodopis a geologie	2	2	-	} 3	3	3	-	2
Chemie	-	-	-		} 4	-	-	4
Fyzika	-	-	3	2				
Filozofie	-	-	-	-	-	-	1	2
Krasopis	1	1	-	-	-	-	-	-
Kreslení	4	4	4	4	2	2	-	-
Tělocvik	2	2	2	2	2	2	2	2
Dohromady	29	30	32	33	32	32	33	33

⁴⁹ Tamtéž, s. 45.

2.3.1 Ostatní střední školy

Na sklonku 19. století byly v českých zemích prosazeny první **dívčí střední školy** (do té doby střední školy pro dívky neexistovaly). Tyto instituce byly výsledkem boje žen o emancipaci a rovnoprávnost v otázkách vzdělání. Byly to školy, které navazovaly na vyšší obecnou osmiletou školu nebo na školu měšťanskou. Měly charakter zčásti odborný, zčásti všeobecně vzdělávací. Ze začátku byly tříleté, později šestileté.⁵⁰

Taková střední škola, která by byla pouze pro dívky vznikla roku 1890 v Praze především zásluhou Elišky Krásnohorské. V Rakousku – Uhersku se jednalo o první dívčí gymnázium, které se nazývalo Minerva. Bylo to původně osmileté klasické gymnázium, ale později bylo přeměněno na gymnázium reálné. Když zájem dívek o vyšší vzdělání stoupal a Minerva byla jedinečnou záležitostí, byla od roku 1900 na základě ministerského výnosu zřizována pro dívky šestiletá **lycea**.

Na těchto lyceích se učilo náboženství, češtině, němčině, francouzštině, dějepisu, zeměpisu, matematice, přírodopisu, přírodopytu, kreslení, krasopisu a tělocviku. Přestože byla ukončena maturitou, přístup k vysokoškolskému vzdělání nebyl všeobecný (pro studium některých oborů bylo nutno skládat doplňovací maturitu). Proto byla několik let po vzniku republiky (1922) přeměněna na reálná gymnázia.

V důsledku potřeb rozvíjejícího se průmyslu a zemědělství došlo ve druhé polovině 19. století a na počátku 20. století k rozvoji různých typů a druhů **odborných škol** (zemědělské, obchodní, průmyslové). Byly podporovány průmyslovými podniky, společnostmi, udržovány nadacemi.⁵¹

Tyto školy netvořily ještě systém. Vznikaly v určité návaznosti na školství všeobecně vzdělávací. Délka docházky byla od 1 roku do 4 let. Navazovaly obvykle na nižší střední, později i na měšťanské školy. Některé z nich dosahovaly úrovně

⁵⁰ VALÍŠOVÁ, A. – KASÍKOVÁ, H. a kol.: *Pedagogika pro učitele*. s. 77.

⁵¹ Tamtéž, s. 78.

středních škol, ale nebyly to střední školy v pravém slova smyslu. Při jejich zakládání se vůbec nepočítalo s tím, že by jejich absolventi přestupovali na vysoké školy. Vznikaly výhradně zprvu z potřeb praxe – počítalo se s tím, že připraví odborníky pro jednotlivá odvětví průmyslu, zemědělství, obchodu. Až v průběhu první republiky byl absolventům některých z nich umožněn vstup na vysoké školy příslušného zaměření.⁵²

2.4 Školství v letech 1918 – 1939

Po vzniku československého státu 28. října roku 1918 se v průběhu let školská soustava nedočkala výrazných změn oproti stavu v Rakousko – Uhersku.

Prvním státním aktem v nové republice, který se týkal také školství, byl zákon z 28. října 1918 „O vytvoření Československého státu“, ve kterém se vyhlášovalo, že všechny předcházející říšské a zemské zákony a nařízení se zatím ponechávají v platnosti. V listopadu toho roku se vytvořila československá ministerstva, mezi nimi i ministerstvo školství a národní osvěty (MŠANO), které nahradilo ministerstvo školství a kultu ústředním řízením celého školství na území nově vzniklého státu.

V oblasti národní školy byl přijat v dubnu roku 1919 první poválečný zákon týkající se **tzv. menšinových škol**.

Cílem tohoto zákona bylo to, aby byly vytvořeny nezbytně nutné sítě českých národních škol v národnostně smíšených pohraničních okresech, kde Češi byli v menšině vzhledem k německému obyvatelstvu. Proto se musela většina českých dětí učit v německých školách. Tento zákon se vztahoval pouze na území Čech, Moravy a Slezska. Na Slovensko a Podkarpatskou Rus se nevztahoval.⁵³

⁵² Tamtéž, s. 78.

⁵³ KUZMIN, Michail Nikolajevič, *Vývoj školství a vzdělání v Československu*, Praha: Academia, ČSAV, 1981. s. 179-180. (Dále: KUZMIN, M. N., *Vývoj školství a vzdělání v Československu*).

Nejvýznamnějším poválečným zákonem byl **tzv. Malý školský zákon** z června roku 1922. Obecný školský zákon, který by obnovil právní základ čs. školy, nově vymezil její hlavní cíle, organizační zásady, její strukturu atp. s ohledem na změny, které byly očekávány od nově vzniklého státu. V tomto zákonu se čs. národní škola i nadále opírala o říšské zákony z konce 60. let 19. století a především o Velký školský zákon z roku 1869. Tento zákon se vztahoval na obecné a měšťanské školy.⁵⁴

Hlasy na reformu škol sílily ve 30. letech, kdy se uskutečnil ojedinělý pokus o reformu školy, tzv. příhodovská reforma.⁵⁵

Nutné je také zmínit, že školství v ČSR bylo dáno mnohonárodnostním charakterem Československa. Např. děti německého obyvatelstva byly vzdělávány ve školách s německy vyučovacím jazykem. Polské děti pak navštěvovaly školy s polskou vyučovací řečí. Nově byla v ČSR uznána i židovská národnost. Židovských škol, kde by se vzdělávalo v hebrejštině, však bylo minimum. Co se týče situace na Slovensku, tak hlavním znakem slovenského školství byl silný vliv církvi.⁵⁶

Co se týče středního školství, tak byla v poválečných letech provedena první významná přestavba střední školy, jejímž úkolem bylo obnovit jazykovou rovnoprávnost v tomto článku školské soustavy. Zásady národnostní politiky na čs. střední škole byly stvrzeny **červencovým zákonem z roku 1923**, který upravoval jazykové normy na čs. středních školách. Podle tohoto zákona byla čeština (na Slovensku slovenština) potvrzena jako povinný předmět na všech všeobecně vzdělávacích školách a to bez ohledu na to, zda v té škole byla vyučovacím jazykem či nikoliv. V roce 1935 proběhla reforma, která uzákonila zavedení neúplného středního všeobecného vzdělání v Československu, jehož základ byl položen Hasnerovým zákonem z roku 1869.⁵⁷

⁵⁴ KUZMIN, M. N, *Vývoj školství a vzdělání v Československu*. s. 182 – 183.

⁵⁵ KASPER, T. – KASPEROVÁ, D.: *Dějiny pedagogiky*. s. 199

⁵⁶ Tamtéž, s. 200.

⁵⁷ KUZMIN, M. N, *Vývoj školství a vzdělání v Československu*. s. 189 – 190.

Situace se mění ve 30. letech, kdy roste německý nacionalismus, který vyvrcholí v roce 1938, resp. 1939, kdy dojde k obsazení českého pohraničí a následné okupaci českého území a posléze zřízením Protektorátu Čech a Moravy.

Tab. 4: Organizační struktura prvorepublikového školství⁵⁸

4 roky		Vysoké školství a univerzity Vyšší gymnázium Střední odborné školství Reálky Učitelské ústavy	
3 – 4 roky	Obecná škola	Občanská škola	Nižší gymnázium a reálky
5 let	Obecná škola	Občanská škola	

2.5 Školství v letech 1939 – 1945⁵⁹

Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava dne 15. března 1939 přistoupila německá okupační moc v souvislosti se zaváděním nových pořádků v mnoha sférách života obyvatel českých zemí postupně také k úpravě školství. Jednalo se o jak stránky ideové, obsahové, organizační, správní, tak i kvantitativní i kvalitativní.

Historii protektorátního školství můžeme rozlišit na dvě hlavní etapy. První etapa je charakterizována politickými a koncepčními úpravami. A pro období druhé etapy pak situace s probíhající válkou na frontách, kdy mezníkem je rok 1943, kdy došlo k porážce Německa a jeho spojenců v bitvě u Stalingradu k vyhlášení totální války.

⁵⁸ KASPER, T. – KASPEROVÁ, D.: *Dějiny pedagogiky*. s. 199.

⁵⁹ ŠPRINGL, Jan. Školství za Protektorátu. In: *Školákem v protektorátu – projekt Památníku Terezín [online]*. [vid. 21. 1. 2017]. Dostupné z: <http://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz/index.php/kolstvi-za-protektoratu>

Protektorátní školství zpočátku přejímalo systém ČSR, který také zohledňoval národnostní princip vzdělávání. V průběhu existence Protektorátu se situace změnila a to v období léta roku 1942, kdy došlo k uzavření všech židovských škol a tak se školství dělí pouze na větev českou a německou.

V Protektorátu nejmladší žáci navštěvovali obecnou školu. Z její páté (od září 1941 čtvrté) třídy mohly děti přecházet prakticky bez omezení a to buď na školu měšťanskou (od roku 1941 nazývanou hlavní školou), nebo po složení přijímacích zkoušek do některého z typů tehdejších gymnázií (reálného, reformně reálného a klasického), či na reálnou školu (s dominancí technických a praktických předmětů). Jako střední školy byly uznávány pouze gymnázia, reálky a učitelské ústavy. Po dokončení střední školy mohli schopní žáci pokračovat ve studiu na českých vysokých školách (na jedné z těchto tří vysokých škol: pražské Karlova univerzita a České vysoké učení technické a Technické vysoké učení v Brně), ale to pouze do 17. listopadu, kdy došlo k jejich uzavření.

V průběhu existence Protektorátu byla výše zmíněná struktura školství změněna. Od roku 1941 byl např. nařízen výběr na měšťanskou školu (ti, kteří neuspěli, měli povinnou 8letou školní docházku dokončit na obecné škole). Došlo také k redukci českých středních škol. Ve stejném roce bylo nařízeno, že počet žáků reformně reálných gymnázií a reálek měl klesat a to zákazem přijímání nových studentů, až tyto budou zrušeny. Na klasická gymnázia pak neměly být přijímány žádné žákyně. Na reálná gymnázia pouze v poměru jedna žákyně ke třem žákům.

Okupační úřady, tj. orgány německé správy Protektorátu požadovaly od českého školství, aby vychovávalo českou mládež k loajálnímu postoji vůči Velkoněmecké říši a nacionálně socialistické ideologii za účelem vytvoření poslušné a spolupracující masy příslušníků nejmladších generací, jež by spolupodílela na rostoucím vlivu Německa v Evropě. Vedle toho se úřady snažily celkově snížit vzdělanost česky mluvících obyvatel Protektorátu prostřednictvím zásahů do skladby učiva a omezováním počtu vybraných typů českých škol. V neposlední řadě bylo také školství využíváno jako nástroj germanizace české mládeže, ať jazykové či ideové.

Výše zmiňovanému bylo postupně podřízeno vše, co bylo s českým školstvím spjaté. Byla změněna skladba učebních předmětů a jejich obsah, bylo posíleno vyučování německého jazyka, docházelo k rušení a zavírání určitých typů škol a to buď na základě programových změn, nebo z represivních důvodů. Učitelé byli podrobeni politickému, jazykovému a rasovému prověření. Ti, kteří jím neprošli úspěšně, museli svou profesi opustit a příp. byli ještě dále pronásledováni. V případě středních škol bylo direktivně nařizováno, kolik žáků může být přijato ke studiu a kolik může být postoupit do jednotlivých ročníků. Tím byl snižován nejen počet těchto škol, ale i jejich žáků.

Česká školská správa, která byla po vzniku Protektorátu zachována, se zpočátku sice snažila snahám okupačních úřadům čelit, ale po represivních zákrocích a výměně jejich vedoucích pracovníků i zvýšení celkového dohledu bylo jasné, že její možnosti jsou zcela omezené. V lednu roku 1942 k tomuto stavu ještě přispělo jmenování nového ministra školství a to Emanuela Moravce, který byl představitelem proněmeckého aktivismu a symbol kolaborace s nacisty, jenž na tomto postu vystřídal Jana Kaprase (univerzitní profesor a právní historik), který působil ve 2. protektorátní vládě Aloise Eliáše.

Mimoškolní výchovu mládeže v rámci organizací Sokol, Orel a Junák nacisté zakázali. Místo nich vznikla v roce 1939 mládežnická odnož Národního souručenství Mládež Národního souručenství. O tři roky později zahájila svou činnost nová zastřešující organizace Kuratorium pro výchovu mládeže. Členství bylo povinné pro všechny české děti ve věku 10 až 18 let a mělo propagovat nacistické ideje. Německá mládež se sdružovala v organizaci Hitlerjugend (tj. Hitlerova mládež).

2.6 Školství v letech 1945 – 1948

Poválečný vývoj československého školství lze rozdělit do 5 etap vymezených školskými zákony.

Dne 5. dubna roku 1945 byl v Košicích oficiálně vyhlášen program první vlády Národní fronty jako program národní a demokratické revoluce. Pojednával o dokončení boje proti fašismu, o zahraniční politice, která byla orientována na spojenectví se SSSR, o základních politických, hospodářských a sociálních změnách a mj. v XV. hlavě o *důslednou demokratizaci kultury a vzdělání*.⁶⁰

První období, bylo obdobím velice dramatickým, protože se v něm rozhodovalo o charakteru školství. Zatímco část politiků a pedagogických pracovníků usilovala o rychlou obnovu předválečného školství, levice chtěla využít politické atmosféry k jeho zásadní přeměně. Cílem reformy mělo být vytvoření jednotné školy. „Boj o školu“ se rozhořel hned v prvních dnech po osvobození.⁶¹

Již od 5. května 1945 rozvíjel svou činnost *Revoluční národní výbor ministerstva školství a osvěty*. Dne 12. května převzal vedení ministerstva Zdeněk Nejedlý. Při ministerstvu byly zřízeny 3 odbory: školství, osvěta a tělovýchova. Oblast školství se rozšířila také o učňovské školství, které bylo dosud v pravomoci zemských úřadů, tělovýchova byla do ministerstva přerazena z ministerstva zdravotnictví.⁶²

Výnosem z 30. listopadu byly zveřejněny přechodné osnovy pro obecné, měšťanské a střední školy. Byly rámcové, usilovaly o jednotný výchovný a vzdělávací cíl v intencích KVP a v rovině obecně pedagogické i metodické předjímalý myšlenku jednotné školy.

Střední všeobecně vzdělávací školy, jejichž problematika v období bojů o jednotnou školu dočasně ustoupila z popředí zájmu školské politiky, byly rozvíjeny jako gymnázia a reálná gymnázia, kde vedle větve základní byla postupně zavedena také větev technická, suplující v podstatě dřívější reálky. Jako celek zůstávalo toto

⁶⁰ *Dějiny školství v Československu 1945-1975*. 1. díl. Praha: Univerzita Karlova, 1982. s. 10. (Dále: *Dějiny školství v Československu 1945-1975*).

⁶¹ VALIŠOVÁ, A. – KASÍKOVÁ, H. a kol.: *Pedagogika pro učitele*. s. 84.

⁶² *Dějiny školství v Československu 1945-1975*. s. 10.

školský podstatně pozadu za ostatními druhy škol v přestavbě politickovýchovné činnosti a v sociální struktuře žáků.⁶³

Do čela reformátorů se postavil Zdeněk Nejedlý. V danou dobu nešlo však jen o to, bude-li či nebude-li školství reformováno do podoby jednotné školy. Šlo zároveň o to, jakou podobu tato škola bude mít. Tento boj byl stejně vášnivý jako boj o samu reformu, protože i on měl politickou a ideologickou povahu. Stáli v něm proti sobě stoupenci jednotné školy diferencované a stoupenci školy nediferencované.

Zdeněk Nejedlý a představitelé levicového učitelstva jako „exponenti“ KSČ prosazovali uniformní, pro všechny stejnou jednotnou školu. Diferenciace počítající s přirozenými rozdíly mezi lidmi neodpovídala marxistické ideologii. Dostala nálepku projevu „buržoazního, marxismu a socialismu nepřátelského myšlení“. Václav Příhoda, poválečný poradce ministra školství, jako přesvědčený stoupenec jednotné diferencované školy byl ještě v roce 1945 nucen z ministerstva odejít. V období 1946-1948 se v diskusi o jednotné škole angažovaly politické strany a jejich tiskové orgány, církve, akademičtí pracovníci, ministerstva atd. V dubnu 1947 přijal prezident E. Beneš delegaci Svazu zaměstnanců školství a osvěty ROH, vyslovil souhlas s jednotnou školou a rozhodnutí o diferenciaci přenechal odborníkům.⁶⁴

Tab. 5: *Dvoukolejný školský systém 1945 – 1948*⁶⁵

Jesle 1-3 let	Mateřská škola 3-6 let	Obecná škola 1/2/3/4/5	Měšťanská škola 1/2/3/4	
bez zákonných úprav	pomocná škola			
		Střední školy všeobecně vzdělávací	Vysoké školy univerzity	

⁶³ Tamtéž, s. 10 – 12.

⁶⁴ VALIŠOVÁ, A. – KASÍKOVÁ, H. a kol.: *Pedagogika pro učitele*. s. 84.

⁶⁵ *Dějiny školství v Československu 1945-1975*. s. 23.

	gymnázium klasické gymnázium reálné 1/2/3/4+5/6/7/8	technické vysoké školy umělecké
	Odborné školy základní odborné školy lidové školy zemské průmyslové školy lesnické školy obchodní školy a akademie ústavy pro vzdělávání učitelek mateřských škol učitelské ústavy ošetřovatelské školy ústavy pro vzdělávání porodních asistentek další odborné (konzervatoře apod.)	

2.7 Školství v letech 1948 – 1953

Po únorovém převratu roku 1948, kdy se chopili pevně moci komunisté, dochází ke změnám v československém školství, které poznamenalo na dalších více než 40 let.

První československý základní **školský zákon z 21. dubna 1948**, č. 95 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon) vytvářel *jednotnou školskou soustavu* poskytující veškeré mládeži ve věku 6 – 15 let jednotné základní obecné vzdělání (pro všechnu mládež jednotné, povinné a bezplatné). Rušil tím Hasnerův zákon z roku 1869 i malý školský zákon z roku 1922 a ukončil v podstatě od roku

1774 trvajícím dvoukolejným vývojem školské soustavy a zaručil společným vzdělávacím základem stejný přístup k dalšímu vzdělání. Základní docházka byla rozšířena z 8 na 9 let. Poté když žáci dokončili „devítiletku“ a pokud nenavštěvovali výběrové školy všeobecně vzdělávací nebo odborné školy, tak museli jít povinné tříleté vzdělání v základních odborných školách.⁶⁶

Na úrovni škol 1. a 2. stupně jednotné školy byly zavedeny školy pro mládež vyžadující zvláštní péči. Zákonem z roku 1948 se tyto školy podobně jako školy mateřské, poprvé staly součástí školského systému (do té doby byly sociální záležitostí). Tímto zákonem započal i proces začleňování odborného školství školské soustavy. Všechny typy dosavadních středních škol přestaly existovat.⁶⁷

Změny ve školské soustavě provázely změny v cílech a obsazích vzdělávání. Škola jako politická instituce měla vychovávat „*politicky uvědomělé občany lidově-demokratického státu, ochránce vlasti, zastávce pracujícího lidu a socialismu*“. Tato výchova měla pronikat celou školní atmosférou, speciální úkoly v tomto smyslu měl nově zavedený předmět politická výchova, později přejmenovaný na občanskou výchovu. Na národní a střední škole se vyučovalo i náboženství, kdy výuka náboženství záležela na rozhodnutí rodičů žáka, ale takováto rozhodnutí platila již v období první republiky. Krátce po vydání zákona byly za účelem realizace nově stanovených výchovných cílů vypracovány nové učební plány, osnovy a učebnice.⁶⁸

Složitá ekonomická situace státu si brzy (po 4 letech) vynutila zkrácení povinné školní docházky a vnější politický tlak pak takovou podobu školského systému, která znamenala přerušování kontinuity a tradice ve vývoji našeho školství. Obojí se stalo **školským zákonem vydaným 24. dubna 1953**, kdy Národní shromáždění Československé republiky schválilo zákon o nové školské soustavě. Povinná školní docházka se zkrátila z 9 let na 8 a byla vytvořena osmiletá střední škola (OSS)

⁶⁶ *Dějiny školství v Československu 1945-1975*. s. 21.

⁶⁷ VALIŠOVÁ, A. – KASÍKOVÁ, H. a kol.: *Pedagogika pro učitele*. s. 84.

⁶⁸ Tamtéž, s. 85.

a jedenáctiletá střední škola (JSS). Poslední tři ročníky JSS byly výběrové a nahrazovaly dosavadní gymnázium.⁶⁹

Zákon přinesl celou řadu problémů do vnitřní práce školy. Zkrácení 2. stupně o jeden rok vedlo ke zvýšení nároků na 1. stupeň. Od 5. ročníku se zaváděly učební předměty, které byly obvyklé na 2. stupni (dějepis, zeměpis, přírodopis). Došlo ke zrušení předmětů, jako byla prvouka, vlastivěda a psaní. Tím pádem přechod ze 4. do 5. ročníku představoval skok, se kterým se řada dětí neuměla vyrovnat. Z nepříznivého stavu byli obviňováni učitelé. Ti byli pod stálým tlakem stranických usnesení, vyjadřujících nespokojenost se stavem výchovy a vzdělávání na školách.⁷⁰

Bylo upraveno také učitelské vzdělání. Vznikly pedagogické školy pro vzdělávání učitelek mateřských škol, pedagogické školy pro vzdělávání učitelů národních škol, vyšší pedagogické školy (příprava učitelů 6. – 8. postupového ročníku) a vysoké školy pedagogické (příprava učitelů 9. – 11. postupového ročníku JSS a všeobecně vzdělávacích předmětů v odborných školách). Tento školský zákon rovněž umožnil „pracujícím“, aby si v mimořádných formách studia při zaměstnání doplňovali a získávali vzdělání. Na JSS, výběrových odborných školách nebo na školách pro vzdělávání učitelů.⁷¹

Školská soustava (viz Tab. 6) byla členěna na **školy mateřské** (pro výchovu dětí ve věku od 3 do 6 let), na **školy národní** (5leté školy 1. stupně), na **školy střední** (4leté školy 2. stupně), na gymnázia, školy odborné a vyšší odborné (2-5leté výběrové školy 3. stupně) a základní odborné školy (povinné školy 3. stupně, zpravidla 3leté, pro odborné vzdělání mládeže po dokončení 9leté školní docházky).⁷²

⁶⁹ VALIŠOVÁ, A. – KASÍKOVÁ, H. a kol.: *Pedagogika pro učitele*. s. 85.

⁷⁰ Tamtéž, s. 85.

⁷¹ *Dějiny školství v Československu 1945-1975*. s. 29 – 30.

⁷² *Dějiny školství v Československu 1945-1975*. s. 22.

Tab. 6: *Jednotný systém školské soustavy v letech 1948 – 1953*⁷³

Jesle 1-3 let	Mateřská škola 3-6 let	1. stupeň národní školy 1/2/3/4/5	2. stupeň střední školy 1/2/3/4	3. stupeň výběrové školy	Vysoké školy
		Školy pro mládež vyžadující zvláštní péče		Gymnázium 1/2/3/4 Školy odborné a vyšší školy odborné 2- 5leté	Univerzity Techniky Vysoké školy umělecké
				Povinné školy Základní odborné školy – zpravidla 3leté Státní kurzy pro přípravu pracujících na vysoké škole (jednoleté)	

2.8 Školství v letech 1953 – 1960

Roku 1955 se zvýšila pozornost ohledně toho, jak pozvednout úroveň a další rozvoj všeobecně vzdělávacího školství v ČSR. Problém tehdejšího školství byl v tom, že ačkoliv základní poslání a organizace čs. všeobecně vzdělávací školy odpovídaly novým výrobním vztahům a v podstatě potřebám rozvoje výrobních sil v Československu, ale nebylo tomu tak s obsahem, metodami a formami vzdělávání a výchovy. Vážným nedostatkem byly tehdejší učební osnovy a učebnice a také jak získat vědomosti a hlavně je používat v praxi, resp. jak je využít ve svém osobním, tak v pracovním životě. Velký rozsah učiva nerespektoval věkové rozdíly žáků. Dalším

⁷³ *Dějiny školství v Československu 1945-1975*. s. 23.

důsledkem bylo i zanedbávání polytechnické, tělesné výchovy a sportu a estetické výchovy.⁷⁴

Řešením neuspokojivého stavu československého školství se zabýval XI. sjezd KSČ v roce 1958. Přišel s požadavkem znovu prodloužit základní vzdělávání. Na tuto nezbytnost však navázalo stranické usnesení konané v dubnu 1959, kdy ÚV KSČ přijalo usnesení o úzkém **spojení školy se životem** a dalším rozvoji výchovy a vzdělávání v Československu. Podle tohoto usnesení měly předškolní výchovu poskytovat dětem jesle a mateřské školy. Na tyto instituce předškolní výchovy navazovalo základní vzdělání, která měla poskytovat **základní devítiletá škola (ZDŠ)**. Tato škola jako povinná škola postupně získávat charakter všeobecně vzdělávací pracovní a polytechnické školy. Označovala se jako škola I. cyklu. Na ni měly organicky navazovat školy II. cyklu. Jednalo se o:

- odborné učiliště a učňovské školy,
- střední všeobecně vzdělávací školy,
- střední odborné školy a střední školy pro pracující.⁷⁵

2.9 Školství v letech 1960 – 1978

Důležitým mezníkem bylo vyhlášení nové ústavy z 11. července 1960, kdy se z Československé republiky stává Československá socialistická republika (ČSSR). V ústavě se zdůrazňuje význam výchovy a vzdělávání mládeže a pracujících pro další rozvoj čs. společnosti.⁷⁶

Dne 15. prosince 1960 schválilo Národní shromáždění ČSSR **zákon o soustavě výchovy a vzdělávání**, podle něhož výchovná zařízení tvoří jednotný školský systém. Jeho jednotlivé stupně a druhy na sebe navazují a umožňují získat i nejvyšší vzdělání.

⁷⁴ *Dějiny školství v Československu 1945-1975*, s. 31.

⁷⁵ Tamtéž, s. 33 – 34.

⁷⁶ *Dějiny školství v Československu 1945-1975*, s. 35.

Podle tohoto zákona se předškolní výchova, která byla realizovaná v jeslích a mateřských školách, vztahuje na děti do 6 let. Základní vzdělání je povinné pro všechnu mládež od 6 do 15 let, tzn., že povinná škola se stala devítiletkou, jak tomu bylo podle zákona o jednotné státní škole z roku 1948.⁷⁷

Zákon zčásti opouštěl sovětský model školské soustavy. Povinná školní docházka se měla realizovat na **základní devítileté škole** (ZDŠ). Střední vzdělání se ve své odborné linii obohacovalo o nové typy, které tvořily: odborná učiliště, učňovské školy a střední odborné školy. **Střední všeobecně vzdělávací škola** (SVVŠ) nahradila dosavadní tři poslední ročníky 11leté střední školy. Nově se zaváděla Střední škola pro pracující. Byla rovněž školou všeobecně vzdělávací. Svým pojetím pozoruhodnou – v internátní podobě během roku měla poskytnout „dělnickým kádrům“ úplné střední vzdělání s maturitou.⁷⁸ Pro vstup na tyto školy bylo důležité mít ukončené základní vzdělání.

Pracovní a polytechnický princip se uplatňoval v celém školském systému. Na 1. a 2. stupni ZDŠ byl zaveden nový učební předmět pracovní vyučování. Na SVVŠ pak tzv. výrobní práce. Na teoretickou výuku ve škole (na SVVŠ) navazovala praxe (jeden den v týdnu ve školním roce a tři týdny o prázdninách). Absolvent SVVŠ měl spolu s maturitním vysvědčením získat výuční list, který ho opravňoval ke kvalifikovanému výkonu nějakého dělnického povolání. Zmíněná idea se však v praxi neuplatnila a to protože průmyslové podniky neměly pro předmět výrobní praxe kapacity a zaměstnávaly (pokud vůbec) studenty pomocnými, většinou úklidovými pracemi. Zmíněný předmět byl po několika letech zrušen.

Co se týkalo základního školství, tak došlo k tomu, že na 1. stupni byly obnoveny předměty vlastivěda a psaní. Bylo zavedeno tzv. specializované vyučování, tj. odborné vyučování tzv. výchov (hudební, výtvarná a tělesná) a cizího jazyka

⁷⁷ *Dějiny školství v Československu 1945-1975*. s. 35.

⁷⁸ VALIŠOVÁ, A. – KASÍKOVÁ, H. a kol.: *Pedagogika pro učitele*. s. 85.

(ruštiny). Na 2. stupni byly v mnohem větší míře než dosud zavedeny nepovinné předměty.⁷⁹

Školský zákon zdůrazňuje také význam mimoškolní výchovné péče o děti a mládež. Tento úkol plní mimoškolní zařízení, např. družiny mládeže, domy pionýrů a mládeže, žákovské a učňovské domovy, dětské domovy apod. Zákon také určil významný úkol Sdružení rodičů a přátel školy (SRPŠ). Úkol spočíval v pomoci škole při výchově a vzdělávání mládeže, kdy přispívá k jejímu spojení se životem a prací lidu.

V roce 1962 se ÚV KSČ usneslo o zvýšení úrovně komunistické výchovy na školách I. a II. cyklu a na VŠ. V dalších letech docházelo k dalším usnesením. Zákon z roku 1966 rozdělil vysoké školy na školy univerzitního, ekonomického, technického, zemědělského a uměleckého směru.⁸⁰

Vzrostlo úsilí o modernizaci vzdělávání (na úrovni některých předmětů), teoreticky se propracovávala a prakticky zkoušela diferenciaci. Tyto modernizační kroky byly umožněny uvolněnou politickou atmosférou 60. let, která vyvrcholila událostmi tzv. Pražského jara. V oblasti školství vyvolaly pokusy o obnovení prvorepublikového školského systému, z něho zejména osmiletého gymnázia. V prosinci roku 1968 byl přijat **zákon o gymnáziích**, zavádějící pro všeobecně vzdělávací školu v délce 4 let. Tradiční název zůstal v platnosti.⁸¹

Celé školství však prodělávalo zásadní strukturální, ideologickou a obsahovou proměnu. Byla zahájena hned na počátku 70. let. Jejím cílem byla obnova socialistického charakteru školství. Základní linii této proměny vytyčilo zasedání KSČ v červenci roku 1973 a konkretizoval projekt „*Další rozvoj československé výchovně-vzdělávací soustavy*“ v roce 1976.⁸²

⁷⁹ VALIŠOVÁ, A. – KASÍKOVÁ, H. a kol.: *Pedagogika pro učitele*. s. 85.

⁸⁰ *Dějiny školství v Československu 1945-1975*, s. 35.

⁸¹ VALIŠOVÁ, A. – KASÍKOVÁ, H. a kol.: *Pedagogika pro učitele*. s. 86.

⁸² Tamtéž, s. 86.

2.10 Školství v letech 1978 – 1989

Dne 4. července roku 1978 vyšel v platnost po projednávání České národní rady **školský zákon č. 76/1978 Sb.**, o školských zařízeních. Tímto školským zákonem byla zavedena 10letá povinná školní docházka. Jejím absolvováním získával žák (student) nikoli základní, ale střední vzdělání. K tomu bylo třeba absolvovat **základní školu (ZŠ)** a 2 roky studia na některém z typů středních škol. Nově zaváděná ZŠ byla osmiletá, kdy se její délka poprvé ve vývoji našeho školského systému nekryla s délkou povinné školní docházky. Dětila se na dva čtyřleté stupně (1. stupeň byl zkrácen o rok).

K dosavadním středním školám (střední odborná škola, gymnázium – od roku 1968 obě čtyřleté) přibyl další typ: **střední odborné učiliště (SOU)**, který byl také čtyřletý. Soustředilo se v něm veškeré učňovské školství. Ti, kteří vystudovali tento typ školy a ukončili ho úspěšně maturitní zkouškou, tak mohli studovat na vysoké škole.

Poslední předpřevratový **školský zákon** byl vydán v roce **1984**, který nepřinášel žádné pozoruhodné změny. V podstatě pouze zrušil základní devítiletou školu.⁸³

2.11 Školství po roce 1989

Po roce 1989 došlo v českém školství k řadě změn v zásadních otázkách vzdělávací politiky. A to v oblasti řízení, financování, vzdělávací nabídky, kurikula atd. Byl uvolněn dosavadní centralizovaný systém ve prospěch nižších článků, tj. krajů, obcí a jednotlivých škol (centrální model řízení byl nicméně zachován). Školy získaly právní subjektivitu, tedy jistou samostatnost v rozhodování o personálních, organizačních, finančních a kurikulárních otázkách - pochopitelně v rámci platných centrálních předpisů. Na financování škol se vedle státu, který i nadále nese nejvyšší

⁸³ VALIŠOVÁ, A. – KASÍKOVÁ, H. a kol.: *Pedagogika pro učitele*. s. 87.

tíži nákladů, podílejí obce, rodiče, do jisté míry zaměstnavatelé a zřizovatelé nestátních škol.⁸⁴

Vznikly nové druhy škol, které jednak navazují na domácí tradici (víceletá gymnázia), jednak respektují trh práce (nové druhy odborných škol, nové studijní obory), ale i vývojové trendy v zahraničí (vyšší odborné školy, integrované střední odborné školy, strukturování vysokoškolského studia na bakalářské a navazující magisterské atd.), nové vzdělávací programy na úrovni základního vzdělávání (obecná, národní a občanská škola, školy waldorfské, daltonské, montessoriovské atd.).⁸⁵

K dosavadním výhradně státním školám přibyl nestátní sektor — školy zřizované soukromými osobami, společnostmi, církvemi. V oblasti kurikula byla posílena autonomie škol, co se týče úprav učebních plánů, osnov, volby učebnic, možnosti vytvářet vlastní vzdělávací program. Byl položen důraz na cizí jazyky. K zásadní změně školského systému však nedošlo - a to ani vydáním školského zákona v roce 2004, který nabyl účinnosti 1. ledna 2005.⁸⁶

Současný školský systém je v podstatě systém předpřevratový. Tvoří jej:

- mateřské školy,
- základní školy,
- základní umělecké školy,
- střední školy (gymnázium – šestileté, osmileté; střední odborná škola, střední odborné učiliště),
- konzervatoře,
- vyšší odborné školy,

⁸⁴ VALIŠOVÁ, A. – KASÍKOVÁ, H. a kol.: *Pedagogika pro učitele*. s. 88.

⁸⁵ Tamtéž, s. 88.

⁸⁶ Tamtéž, s. 88.

- jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky.⁸⁷

Velký rozvoj v cílech vzdělávání a způsobech práce zaznamenalo po roce 1989 speciální školství zaměřené na vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami (osoby se zdravotním postižením a zdravotním nebo sociálním znevýhodněním). Školská politika zde vychází ze znění zákona, podle kterého tyto děti, žáci a studenti mají právo na vzdělání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělávání umožní a na poradenskou pomoc školy a školského poradenského zařízení. Tyto osoby se vzdělávají na mateřských, základních, základních speciálních, středních (gymnázia, střední odborné školy a střední odborná a odborná učiliště a praktické školy) a vyšších odborných školách. V oblasti tohoto vzdělávání se výrazně prosazuje tendence integrovat vzdělávání těchto dětí, žáků a studentů se vzděláváním osob zdravých.

Cíle vzdělávání stanovené novým školským zákonem jsou rozpracovány v **Národním programu vzdělávání** (tzv. Bílá kniha z roku 2001). Tento dokument vypracovaný Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a schválený Parlamentem vymezuje i hlavní vzdělávací oblasti, obsahy a prostředky.

Na tento centrální dokument navazují rámcové vzdělávací programy vymezující povinný obsah, rozsah a podmínky vzdělávání každého oboru vzdělávání v základním a středním vzdělávání a pro předškolní, základní umělecké a jazykové vzdělávání. Jsou rovněž zpracovány centrálně a jsou závazné pro tvorbu školního vzdělávacího programu, který má vypracovat každá škola a podle kterého má vyučovat. Smyslem školních programů je vytvořit školskou kulturu těsně spjatou s životem místního společenství, vycházející z místních podmínek a realizující představy a cíle konkrétní školy.⁸⁸

⁸⁷ VALÍŠOVÁ, A. – KASÍKOVÁ, H. a kol.: *Pedagogika pro učitele*. s. 88 – 89.

⁸⁸ Tamtéž, s. 89.

Tab. 7: *Systém kurikulárních dokumentů v současné době*⁸⁹

STÁTNI ÚROVEŇ	NÁRODNÍ PROGRAM VZDĚLÁVÁNÍ (NVP) RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY (RVP) RVP PV → RVP ZV → RVP G, RVP GSP → OSTATNÍ RVP* ↓ ↓ ↓ → RVP SOV ↓
ŠKOLNÍ ÚROVEŇ	ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY (ŠVP)

Legenda:

RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

RVP G – Rámcový vzdělávací program pro gymnázia

RVP GSP – Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou

RVP SOV – Rámcový vzdělávací program/y pro střední odborné vzdělávání

*Ostatní RVP – rámcové vzdělávací programy, které kromě výše uvedených vymezuje školský zákon

⁸⁹ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia.* Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. s. 5. ISBN 978-80-87000-11-3. (Dále: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia.* Praha, 2007.)

3 VÝVOJ GYMNAZIÍ A UČEBNÍCH OSNOV BĚHEM 18. – 20. STOLETÍ

3.1 Vývoj gymnázií a učebních osnov do roku 1848

První gymnázia, která byla řízená státem, byla zakládána v 18. století. Do té doby byla gymnázia spravována církevními řády (u nás zvláště jezuitským a piaristickým), zcela nezávisle na státu. Jejich hlavním úkolem bylo vyučovat latinsky. Od roku 1735 však státní správa začala zasahovat do školských záležitostí stále častěji a účinněji.⁹⁰

Ke změnám ve středním školství přiměla Marii Terezii hospodářská a politická situace v Rakousku ve druhé polovině 18. století.⁹¹

V roce 1752 vydaný „*Vorschrift wegen künftiger Einrichtung der humanistischen und philosophischen Studien*“ („Předpis pro příští uspořádání humanistického a filosofického studia“) podřídil gymnázia státnímu dozoru a v některých věcech upravil i výuku na těchto školách. Na základě nejvyššího rozhodnutí z 3. 6. 1760 byla zřízena „*Studien – und Buchercensurs – Hofcomission*“ jako ústřední a nejvyšší školský úřad a v jednotlivých zemích rakouské monarchie Studijní komise (pro gymnázia).⁹²

Po nařízení panovnice v roce 1764 byla pro gymnázia vypracována nová učební osnova, která nově zařazovala do vzdělávacího obsahu přírodopis a fyziku. Vládnímu nařízení byli nakloněni pouze piaristé. Jezuité to odmítali, protože ti nebyli na vládě finančně závislí a školy si udržovali sami. Teprve po jejím zrušení, které jsem popsal již výše, tak mohla umožnit reformu středního školství. **Úprava**

⁹⁰ ŠÍREK, Jaroslav.: *Gymnázia a školy gymnaziálního typu (Retrospektiva let 1788 – 1990)*. Praha: Český statistický úřad, 1992, s. 6. (Dále: ŠÍREK, J.: *Gymnázia a školy gymnaziálního typu*).

⁹¹ JŮVA, V. – VESELÁ, Z.: *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*. s. 91.

⁹² ŠÍREK, J.: *Gymnázia a školy gymnaziálního typu*. s. 6.

gymnazijního studia probíhala v roce 1775. Navazovala na reformu obecného školství o rok dříve.⁹³

Podle nového učebního plánu, schváleného **13. října 1775**, se snížil počet tříd na gymnáziu z 6 na 5.⁹⁴

Toto opatření bylo chápáno jako přechodné a bylo vysvětlováno nedostatkem kvalifikovaných učitelů. Náhradou se za to v roce 1783 prodloužilo filozofické studium na tři roky. Další změny se dotýkaly kvantitativního rozvoje gymnázia, znamenaly však dočasně jeho nepříznivý vývoj. Stát, který přebíral gymnázia do svých rukou, prohlašoval jejich počet za zbytečný a jejich udržování za příliš nákladné, a proto velkou část gymnázií zrušil. Po příslušných úpravách zůstalo v Čechách celkem 13 škol a na Moravě pouze 7. Proto bylo zapotřebí nejdříve vyřešit poměr mezi jednotlivými typy škol. Poměr gymnázia k obecné škole byl ustanoven tak, že po přijetí na střední školu bylo požadováno dovršení 10 let a dosud získané vědomosti prokázat přijímací zkouškou.⁹⁵

Při přijímací zkoušce musel žák prokázat vědomosti z normální nebo hlavní školy, náležitou znalost němčiny a základy latinského jazyka.⁹⁶

Ve třetí třídě se výhradně mluvilo latinsky. Vedle toho se učilo i německému jazyku a přírodním vědám. Podle Jana Čeňka „*to vlastně byla jediná koncese racionalismu v době, kdy moderní jazyky v literatuře úplně zatlačily latinu a i věda užívala nejvydatnější měrou jazyků národních*“.⁹⁷

Po změnách organizačního charakteru musela rakouská vláda přistoupit také ke změnám obsahovým. *Nové gymnaziální osnovy* vypracoval v roce 1775 piarista

⁹³ JŮVA, V. – VESELÁ, Z.: *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*. s. 91.

⁹⁴ ŠÍREK, J.: *Gymnázia a školy gymnaziálního typu*. s. 6.

⁹⁵ JŮVA, V. – VESELÁ, Z.: *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*. s. 91 – 92.

⁹⁶ ŠÍREK, J.: *Gymnázia a školy gymnaziálního typu*. s. 6.

⁹⁷ ČENĚK, Jan: *Střední školství, jeho vývoj a jeho problémy*. Praha: Pedagogická knihovna, 1926. s. 23 – 24. (Dále: ČENĚK, J.: *Střední školství, jeho vývoj a jeho problémy*).

Gratian Marx, prefekt savojské akademie. Předložená osnova byla schválena a v následujících letech byla zaváděna do škol. Zůstala v platnosti 29 let.

Podle Marxovy učební osnovy zůstala nadále hlavním předmětem latina, ostatní předměty byly prohlášeny za vedlejší a mělo se jim vyučovat „pouze pro zábavu“. Takto stanovený obsah vzdělání zajišťoval třídní učitel, který učil vše, kromě náboženství. Na gymnáziích byl od 3. třídy vyučovacím jazykem pouze jazyk německý. Pod vlivem zavádění německého jazyka byla čeština z gymnázií odstraněna. Z těchto snah v roce 1777 vplynulo nařízení, podle kterého nebyl do 1. třídy gymnázia přijat nikdo, kdo neuměl německy.⁹⁸

V roce 1777 prováděné rušení gymnázií postihlo hlavně neúplná gymnázia a klášterní latinské školy. Vedly k tomu jak důvody finanční, tak nedostatek učitelů.⁹⁹

Za vlády Josefa II. šlo o to, aby střední školy vychovávaly řádné a zdatné státní úředníky. Proto doporučoval praktickou výuku. V duchu centralismu zaváděl němčinu jako hlavní vyučovací jazyk, dále reguloval školní docházku, zkoušky, klasifikace apod. Latina se stala dočasně pouze učebním předmětem. Ve 4. a 5. třídách humanitního směru byla řečtina nepovinným předmětem.¹⁰⁰

Dále byly zrušeny studijní komise a obor jejich působnosti převzaly politické zemské úřady (30. června 1783), přičemž řečtina byla určena jako povinný vyučovací předmět. Nařízením ze dne 4. října 1790 byla poskytnuta učitelům téměř autonomie ve formě učitelských shromáždění s prefekty jako předsedy v čele. Těm bylo svěřeno pedagogické a didaktické vedení gymnázia. Gymnázia sice zůstala pod správou zemských úřadů (zemských gubernií), ne však přímo, nýbrž prostřednictvím tzv. studijních konsensů, které volila učitelská shromáždění hlavních měst.¹⁰¹

⁹⁸ JÚVA, V. – VESELÁ, Z.: *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*. s. 92.

⁹⁹ ŠÍREK, J.: *Gymnázia a školy gymnaziálního typu*. s. 6.

¹⁰⁰ ČENĚK, J.: *Střední školství, jeho vývoj a jeho problémy*. s. 24.

¹⁰¹ ŠÍREK, J.: *Gymnázia a školy gymnaziálního typu*. s. 6 – 7.

Dne 8. prosince 1791 byla zrušena i dvorská studijní komise a nejvyšší správu převzala dvorská kancelář. Učitelská shromáždění a tzv. studijní konsesy, aniž by se příliš uplatnily, byly v roce 1802 zrušeny a v roce 1808 byla obnovena Dvorská studijní a revizní komise.

Tato komise vypracovala počátkem 19. století plán zřízení a správy celého školství, který sice byl v zásadě schválen, ale proveden byl teprve v letech 1804 – 1808 a to s podstatnými změnami.

Dne 11. května 1804 byl vydán nový disciplinární řád, 16. srpna 1805 nový učební plán, podle něhož gymnázia v sídlech univerzit (tzv. akademická gymnázia) byla rozšířena na šestitřídní, učitelé byli rozděleni podle oborů, v pětitřídních gymnáziích bylo redukováno přírodovědné vyučování.¹⁰²

První větší reformu gymnázií v 19. století přinesl již zmíněný rok 1805, kdy byl zaveden **nový studijní řád**. Měl být odpovědí na stále rychlejší rozvoj vědy a měnící se požadavky společnosti. Tento řád vypracoval piarista *František Inocenc Lang*. Na krátkou dobu zavedl novinku, která se později stala ve středním školství běžnou záležitostí a to, že zavedl *system odborných učitelů*, tzn., že každý středoškolský učitel měl být odborníkem pouze na určité předměty, které měl vyučovat ve všech třídách. S tím souviselo i rozšíření studijního řádu, ve kterém se vedle latiny prosadily ve větší míře i přírodovědné předměty. Přestože F. I. Lang nové osnovy nezaložil jen na svých představách, ale při jejich zpracování vycházel i z širších diskusí, na změny tohoto typu bylo ještě příliš brzo.

Hlavní překážkou byl především nedostatek odborných učitelů a dalším argumentem Langových kritiků bylo i to, že odborní učitelé mají mnohem menší prostor pro výchovné působení ve svěřených třídách.¹⁰³

¹⁰² Tamtéž, s. 7.

¹⁰³ ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina: *Študenti a kantoři za starého Rakouska [České střední školy v letech 1867 – 1918]*. Praha: Libri, 2007. s. 14. (Dále: ŘEZNÍČKOVÁ, K.: *Študenti a kantoři za starého Rakouska*).

Disciplinární řád a učební plán spolu s instrukcemi byly v roce 1808 vydaný souborně ve sbírce zvaný „Gymnaziální kodex“.¹⁰⁴

Jednalo se o to, že nové organizaci gymnázií se dostalo zákonné normy a stalo se základem rakouského středního školství. Tímto kodexem byly regulovány i poměry učitelů, zavedeno odborné vyučování a také odborná konkurzní zkouška, které se museli účastnit i členové řádů. Byl také učiněn první pokus o světské státní učitelé.¹⁰⁵ Učební plán dle tzv. Gymnaziálního kodexu zůstal v platnosti do roku 1819.¹⁰⁶

Tab. 8: Učební plán šestiletého gymnázia podle tzv. Gymnaziálního kodexu z roku 1808¹⁰⁷

Předmět	Počet týdenních hodin ve třídě					
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
	třídy gramatické				třídy humanitní	
Náboženství	2	2	2	2	2	2
Latina	9	9	9	9	10	10
Řečtina	-	-	-	2	2	2
Zeměpis, dějepis	3	3	3	3	2	2
Matematika	2	2	2	2	2	2
Přírodopis	2	2	2	-	-	-
Celkem	18	18	18	18	18	18

¹⁰⁴ *Sammlung der Verordnungen und Vorschriften über die Verfassung und Einrichtung der Gymnasien.* Wien: Im Verlagsgewölbe des k. k. Schulbücher-Verschleißes bei St Anna in der Johannis-Gasse, 1808. s. 204 + přílohy

¹⁰⁵ ČENĚK, J.: *Střední školství, jeho vývoj a jeho problémy.* s. 31.

¹⁰⁶ ŠÍREK, J.: *Gymnázia a školy gymnaziálního typu.* s. 7.

¹⁰⁷ *Vývoj, současný stav a perspektivy SŠ,* s. 18.

Proti Langovým reformám dále vyvstali odpůrci a těm se podařilo část jeho změn odbourat. Nejvyšším rozhodnutím ze dne 28. srpna 1818 byl obnoven systém třídních učitelů (tj. jeden učitel pro třídu) a výuka se znovu prováděla podle Marxovy učební osnovy.¹⁰⁸

Dne 10. června 1819 byl vydán **nový učební plán**, podle kterého byla všechna gymnázia organizována jako šestitřídní ústavy, vyučování latinskému jazyku bylo rozšířeno, řečtina se stala povinným vyučovacím předmětem již od třetí třídy, a přírodních věd podstatně ubylo. Filosofická studia trvala dva roky a obsahovala náboženství, filozofii, matematiku, fyziku a latinu.¹⁰⁹

Úprava z roku 1819 zůstala v platnosti až do roku 1849, v němž byly vytvořeny základní rysy gymnaziálního školství, které se v podstatě dochovaly až do 1. světové války.¹¹⁰

Pod vlivem revolučních nálad ve 30. letech 19. století docházelo k růstu národního sebevědomí a povzbudila se naděje na změny. Školství přestávalo vyhovovat tehdejšími potřebám a to jak po stránce organizační, tak po stránce obsahové. Byla nutná školská reforma. A to z toho důvodu, že se kritizovala příprava učitelů, systém třídních učitelů na gymnáziích, kteří učili všechno. Dále bylo nutné zlepšit úlohu mateřského jazyka ve vyučování a to znělo překvapivě i z německé strany, v neposlední řadě také po lepším vybavení škol, po zařazení přírodovědných předmětů atd.¹¹¹

Součástí této kritiky bylo také úsilí o vytvoření nového typu střední školy, která by připravovala na technické vyšší školy, pro něž příprava na hlavní škole nedostačovala. Rostoucí kritika rakouského školství si posléze vynutila rozhodnutí z května r. 1838, jímž ředitelé gymnázií byli vybídnuti, aby podávali návrhy

¹⁰⁸ JŮVA, V. – VESELÁ, Z.: *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*. s. 92.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 92.

¹¹⁰ ŠÍREK, J.: *Gymnázia a školy gymnaziálního typu*. s. 7.

¹¹¹ JŮVA, V. – VESELÁ, Z.: *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*, s. 93.

na reformu. Nespokojenost se stavem školství se projevila v řadě podnětných návrhů. Některé z nich došly, až k základní přestavbě budoucího gymnázia o osmi třídách o dvou čtyřletých celcích se zvýrazněnou úlohou přírodních věd, literatury a vzdělání četbou proti dosavadní jednostranné převaze gramatiky ve výuce jazyků, a k nutnosti zavést nové předměty. Vládní komise, která jednala o předložených návrzích, doporučila řešení velmi polovičaté. K realizaci změn nakonec nedošlo.¹¹²

Císařské nařízení ze srpna 1844 zamítlo předložené návrhy, i když neuzavíralo možnost podávání dalších návrhů. Diskuse probíhaly i nadále a přispěly k vyjasnění základních otázek. Jejich řešení přinesla až změna politického klimatu, a to revolučního roku 1848.¹¹³

Tab. 9: *Vývoj středního školství v českých zemích v letech 1775 až 1948*¹¹⁴

Periodizační mezníky:		
feudální společnost 1775 – 1849	kapitalistická společnost	
	1849	1908
<i>I. Vývoj ve třech paralelních větvích:</i>		
G 5, postupně G 6 První odborné školy. Opakovací a nedělní školy, učení u mistra. Krátkodobé učitelské preparandy.	G 8, R 6 postupně RG 8 1857 – první česká průmyslová škola v Praze. Počátky vlastních pokračovacích škol	G 8, RG 8, RRG 8 Viz R 7, lyceum 6 1908 Učitelské ústavy 4 po roce 1869 Konec 19. století a počátek 20. století a ČSR – dobudování sítě a koncepce odborných a pokračovacích škol

¹¹² Tamtéž, s. 93.

¹¹³ JŮVA, V. – VESELÁ, Z.: *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*, s. 93.

¹¹⁴ *Vývoj, současný stav a perspektivy SŠ*. s. 17.

<i>2. Vzdělávací koncepce, dominující předměty:</i>			
Osvícenská utilitaristická koncepce humanitního vzdělání		Překonávání kompromisu z roku 1849 modernizací obsahu i výchovně- vzdělávacích činností	
G – 54 %, L po roce 1818 bez přírodních věd	Kompromisní novohumanistická koncepce s prvky Herbartovy pedagogiky	G – L, Ř, Č RG – L, Č, Fr, M RRG – L, Fr, Č R – Č, Fr, M	
	G – pokles L na 25 % R – Kr, Č, N, M		
Odborné školy – ryze odborně praktická koncepce;			
Opakovací a nedělní školy – nízká úroveň praktické koncepce			
Periodizační mezníky:			
kapitalistická společnost 1933	sociální společnost 1948 a další vývoj		
<i>1. Vývoj ve třech paralelních větvích:</i>			
	1948 – G 4 jako část jednotné školy 9 1948 – začlenění odborného a učňovského školství do soustavy jednotné školy		
<i>2. Vzdělávací koncepce, dominující předměty:</i>			
ČSR 1933 – další modernizace všech typů G i R ve smyslu ideologie státu G – další pokles L, vzestup moderních jazyků Úpravy této koncepce v buržoazní ČSR	1948 – propojení humanitní koncepce dosavadního G se socialistickým obsahem a zaměřením Odborné školy – teoreticko-praktické koncepce se socialistickou orientací Učňovské školy – převládá praktická koncepce		

3.2 Vývoj gymnázií a učebních osnov v letech 1848 – 1918

Již počátkem roku 1848 byla rozpuštěna dvorská studijní komise a bylo zřízeno ministerstvo kultu a vyučování jako nový centrální úřad pro oblast školství v rakouských zemích. Při nově zřízeném ministerstvu byla vytvořena komise odborníků (např. *Franz Sefarin Exner*, *Wilhelm Zimmermann*, *Ernst von Feuchtersleben* a další), která měla posuzovat návrhy na reformu škol. Návrhů se objevilo značné množství, a proto se zaměřovaly především na organizační strukturu, vzdělávací obsah a vzdělání učitelů.¹¹⁵

Změny se týkaly také elementárního školství, ale podstatné změny však prodělalo střední školství, které je stěžejním tématem této práce.

Na základě všech návrhů z první poloviny roku 1848 byl ve druhé polovině července toho samého roku publikován *Nástin základních zásad pro veřejné vyučování v Rakousku*, v němž byl formulován požadavek zřídit osmiletá gymnázia dělená na nižší a vyšší. Přejít k těmto gymnáziím byl zahájen již počátkem školního roku 1848/1849 zařazením prvního ročníku filozofickým studií jako sedmé třídy gymnaziální. V dalším roce byla připojena osmá třída.

Kromě toho výnosem z 28. srpna 1848 byly nařízeny první přípravy k vnitřní reorganizaci gymnázií, hlavně přechod ze soustavy třídních učitelů na učitele odborné, zavedení vyučování v národních jazycích, přírodopisu a fyzice.¹¹⁶

V září 1849 byl pak vydán **Nástin organizace gymnázií a reálek v Rakousku**¹¹⁷ neboli Exner-Bonitzova reforma. Autoři tohoto dokumentu byli *Franz Sefarin Exner* a *Hermann Bonitz*. Tento dokument se stal základem novodobého středního školství v Rakousku.

¹¹⁵ JÚVA, V. – VESELÁ, Z.: *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*, s. 93.

¹¹⁶ Tamtéž, 93 – 94.

¹¹⁷ *Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Oesterreich*. Vom Ministerium des Cultus und Unterrichts, Wien. Gedruckt in der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei. 1849. s. 258.

Z tohoto nástinu je patrné, že gymnázia ztratila svůj původně církevní ráz, který byl postupně oslabován již od tereziánských reforem. Církevní kruhy měly k Nástinu celou řadu výhrad a požadovaly znovu přímý dozorčí právo biskupů na střední škole a ve výuce posílení latiny. Dále znamenal velmi mnoho pro modernizaci obsahu vzdělání. Pod vlivem nacionálních tendencí byl do systému předmětů zařazen mateřský jazyk (postupně se měla čeština stát vyučovacím jazykem na některých gymnáziích) a vlivem průmyslové revoluce a rozvoje přírodních věd byly ve větší míře zařazeny tzv. reálie.

Nástin znamenal také velmi mnoho pro změnu organizační struktury střední školy. Na jeho základě byla vytvořena gymnázia o osmi třídách a reálky (reálné školy) o šesti třídách (od 70. let byly tyto školy organizovány jako sedmitřídní ústavy).¹¹⁸

Oba typy škol měly nižší a vyšší stupeň, přičemž nižší stupeň byl uzavřenou vzdělávací jednotkou. Nižší stupně mohly být jednak přípravou pro vyšší stupeň nebo průpravou pro praxi. Z Nástinu vyplývá, že gymnázia ztratila své výlučné postavení jediné střední školy. Již dříve se v Rakousku objevovaly reálky, ale jejich zaměření bylo převážně praktické a byly spíše předchůdkyněmi pozdějších odborných škol. Teprve Nástinem z roku 1849 byly reálky organizovány jako střední škola a dostalo se jí úkolu všeobecně-vzdělávacího. Cílem reálky bylo poskytnout vedle všeobecného vzdělání, kterého dosahuje na základě moderních jazyků, také střední stupeň přípravy pro řemeslná povolání a má rovněž připravovat pro technické ústavy.¹¹⁹

Nástin připouštěl, i když především z praktických místních důvodů, kombinaci úplného nižšího stupně reálky a nižším gymnáziem. V možnosti kombinace nižších stupňů obou typů středních škol bylo skryto více než jen praktické místní důvody. Dokladem toho je vyjádření v předmluvě Nástinu, z něhož vyplývá vědomí autorů, že potřeba moderní všeobecně-vzdělávací školy byla řešena středoškolským dualismem. Zavedením dvou typů střední školy vyvstal vážný problém s předčasným odborným

¹¹⁸ JÚVA, V. – VESELÁ, Z.: *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*. s. 94.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 94.

zaměřením. Již po ukončení obecné školy si musel každý žák vybrat daný typ střední školy a tím pádem rozhodnul o svém budoucím povolání. A tak již v počátku se k rozdělení dosavadní jednotné školy (tj. gymnázia) objevovala celá řada námitek. V dalším vývojovém období se tyto námítky projevovaly jednak v praktických, jednak teoretických pokusech o kombinaci obou základních typů. Až do začátku 20. století pokusy o vytvoření jednotné střední školy nepřekročily rámec Nástinu.¹²⁰

Na gymnáziu se vyučovalo náboženství a klasickým jazykům, ale už pouze v rozsahu 50 % vyučovacích hodin oproti původním 65 %, dále mateřskému jazyku a literatuře, dějepisu, zeměpisu, přírodopisu, matematice (dvěma posledním předmětům v rozšířeném rozsahu), fyzice, logice a psychologii. Gymnaziální studia byla zakončena maturitní zkouškou.

Na reálných školách se vyučovalo mateřskému jazyku a jednomu modernímu cizímu jazyku, dějepisu, zeměpisu, přírodopisu, fyzice, matematice, rýsování a dalším technickým předmětům. S maturitní zkouškou se na této škole nepočítalo.¹²¹

Třídní učitelé na veřejných gymnáziích před vstupem do zaměstnání museli skládat zkoušky odborné způsobilosti. Gymnázia se dostala pod kontrolu státních inspektorů a učebnice podléhaly schválení ministerstva. Tato opatření směřovala k posílení světského charakteru gymnázií, protože zde měla doposud značný vliv církev a tak bylo gymnázium konsolidováno spojením neúplného a úplného středního vzdělání. V rakouské střední škole se diferencoval humanitní a technický směr. První směr poskytoval vzdělání klasického typu a fungoval jako spojující článek mezi národní školou a univerzitou. Druhý směr poskytoval přírodovědně technické vzdělání a byl přechodným článkem mezi národní školou a vysokými školami technického směru. Z nižších tříd reálných škol bylo možno odejít přímo do praxe.¹²²

¹²⁰ Tamtéž, s. 94 – 95.

¹²¹ KUZMIN, M. N., *Vývoj školství a vzdělání v Československu*. s. 83 – 84.

¹²² Tamtéž, s. 84.

K první drobné úpravě Bonitz-Exnerových osnov přistoupila rakouská vláda v roce 1855. Šlo o to, že latině byla přidána jedna hodina, hodiny v rámci řečtiny byly v rámci jednotlivých ročníků přerozděleny a filozofická propedeutika byla zavedena do 7. ročníku.¹²³

Revoluce roku 1848 znamenala konec feudalismu a uvolnila cestu ke kapitalistickému rozvoji říše. Vnitropolitický vývoj v Rakousku přinesl v 50. letech do všech oblastí veřejného života stagnaci a tedy i do školství. Za vlády Alexandra Bacha byl obnoven „tuhý“ centralismus spočívající se zaváděním jednotného úředního jazyka pro celou habsburskou říši – němčiny. Kromě toho se Bachův režim znovu opíral o církev, která začala posilovat svůj vliv na všech typech škol. Tento reakční vývoj byl dovršen roku 1855 sjednáním konkordátu (tj. dohody mezi církví a státem), kterým byla zrušena řada omezení církve z josefínských dob a duchovní život v Rakousku, zvláště pak školství, bylo podřízeno církevnímu doзору. Konkordát určoval, že veškeré vyučování mládeže na veřejných i soukromých školách, stejně jako učitelé jsou pod kontrolou církve, a že církev má právo zasahovat do toho, jak se bude vyvíjet školství. Církev až do roku 1867, než byly vydány nové školské zákony, dohlížela na školství.¹²⁴ Poměr školy a církve byl upraven až o rok později na základě zákona z 25. května 1868 č. 48/1868 ř. z., jímž se rušila některá ustanovení konkordátu z roku 1855.

Reakční vývoj v 50. letech zasáhl i do prvních kroků v zavádění češtiny jako vyučovacího jazyka. Čeština jako vyučovací jazyk zůstal pouze na triviálních školách. Na školách hlavních a normálních, které byly vesměs již čtyřtřídní, se vyučovalo v německém jazyce. Také na středních školách se postupně možnost výuky českým jazykem zmenšovala. Na základě ministerského nařízení ze dne 3. října 1853 o německém vyučování na gymnáziích značně omezilo výuku v českém jazyce na česko-německých školách. Češtině jako vyučovacímu jazyku bylo dovoleno „vegetovat“ pouze v náboženství. Těžké období germanizace a reakce postihlo také

¹²³ ŘEZNIČKOVÁ, K.: *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. s. 53.

¹²⁴ JŮVA, V. – VESELÁ, Z.: *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*. s. 95.

všechny školy. Germanizační snahy vlády, ale nevedly k předpokládaným úspěchům, ale právě naopak. Ukázalo se, že Bachova „tvrdá ruka“ rozpory neřešila a že došlo k opačným výsledkům, než jaké sledovala. Po té, co se nevedlo Bachovi jak ve vnitřní, tak zahraniční politice, byl v srpnu 1859 císařem odvolán z funkce ministra vnitra.¹²⁵

Po pádu absolutismu byly umožněny nové podmínky pro formování politického, hospodářského, národního a kulturního života. I ve školství se objevila snaha změnit dosavadní stav a navázat na úsilí 40. let. Proto byla v polovině roku 1860 sepsána žádost císaři, ve které se mj. požadovalo uskutečnění jazykové rovnoprávnosti, zavedení českého vyučovacího jazyka a to především na středních školách a založení českého učitelského ústavu. Těmto požadavkům císař nakonec nevyhověl.¹²⁶

Všechny tyto snahy po opravách obecného školství a vzdělávání učitelů až do první světové války zůstaly v mnoha směrech v podobě návrhů. Poněkud lepší výsledky ve vývoji školství do vzniku první republiky v roce 1918 najdeme ve středním školství. Oslabení centralismu po pádu bachovského absolutismu a větší vliv obcí na školství se v 60. letech promítly do oživení diskusí o jednotné střední škole i do některých praktických kroků („táborský pokus“ – vznik reálného gymnázia v Táboře roku 1862) k její realizaci. Vedly k tomu jednak důvody praktické, jednak důvody teoretické. Jednotná střední škola byla pokládána za nejjednodušší a nejhospodárnější úpravu všeobecně-vzdělávacích škol.

Zákonodárnými orgány jednotlivých zemí, které se staraly o školní záležitosti, měly být zemské sněmy. S možností převzít do rukou správu školství se vytvořily od 60. let lepší podmínky pro jeho rozvoj.

Ke konci 60. let byl omezen vliv církve na školství. Významným krokem v tomto směru se stal **říšský zákon** z 25. května 1868 (č. 48/1868 ř. z.), ve kterém vyhlásil základní pravidla o postavení školy k církvi a o úloze státu. Zákon stanovil, že nejvyšší dohled nad veškerým vyučováním, včetně náboženství, má stát. Vykonával je

¹²⁵ JÚVA, V. – VESELÁ, Z.: *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*. s. 95.

¹²⁶ Tamtéž, s. 95 – 96.

vlastními orgány. Církev mohla pouze řídit náboženské vyučování. Dne 14. května 1869 byl vydán **zákon o obecném školství**.

Tento zákon:

- zdůraznil rozhodující úlohu státních orgánů,
- zavedl nové předměty,
- stanovil 8letou povinnou školní docházku,
- zřídil 8letou obecnou školu a 3letou měšťanskou školu,
- určoval 4leté vzdělávání učitelů na učitelských ústavech.

V srpnu roku 1870 byl vydán Školní a vyučovací řád, který setrval v platnosti až do roku 1905.¹²⁷

V podobném duchu jako menší úpravy Bonitz-Exnerových osnov z roku 1855, se nesly i změny učebního plánu v roce 1884. Nejviditelnější změnou bylo rozdělení přírodopisu a fyzik do dvou samostatných předmětů, jinak se opět přidávaly hodiny hlavně latině, matematice a dějepisu se zeměpisem. Už dříve a to po roce 1866 (tedy poté, co se jako vyučovací jazyk na českých středních školách prosadila čeština) přibyla v učebních plánech českých gymnázií také němčina, která byla sice teoreticky nepovinná, ovšem v praxi se stala de facto povinnou záležitostí. V umístění rozvrhu byla vyučována v dopoledních hodinách (stejně jako ostatní závazné předměty), přestože se nepovinné předměty vyučovaly v odpoledních hodinách. Měla zhruba stejnou hodinovou dotaci jako čeština.¹²⁸

Od roku 1908 byla pro rakouské (české) školství důležitá **tzv. Marchetova reforma**. O ní jsem psal již dříve v této práci, tak se nebudu o ní více zmiňovat. Doplním pouze to, že změny, které proběhly mezi lety 1908 – 1909 daleko převážily význam až dosud prováděných dílčích úprav. Zavedením nových typů škol (reálné gymnázium typu A, reformně reálné gymnázium typu B) se změnila celá struktura

¹²⁷ JÚVA, V. – VESELÁ, Z.: *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*. s. 96.

¹²⁸ ŘEZNÍČKOVÁ, K.: *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. s. 53.

středního školství. Zejména rostla podpora osmitřídního reálného gymnázia a v následujících letech značně ovlivnila změnu obsahu středoškolského vzdělání a způsobila, že počet žáků na těchto gymnáziích rostl.¹²⁹

Touto reformou se změnil obsah některých předmětů. Osnovy se alespoň částečně snažily reflektovat nový vývoj. Např. v dějepise se poprvé jako součást předepsané látky objevuje i učivo, které bychom dnes označili jako občanskou nauku. Žákům reforma přinášela, jelikož se zvýšil počet hodin (v některých ročnících až o šest hodin týdně), trávit ve škole mnohem více času.

Jak měl vypadat konkrétní obsah jednotlivých předmětů, se dozvídáme především z osnov. Osnovy, pro státem zřizované či garantované školy, vznikaly centrálně a byly závazné pro všechny pedagogy těchto škol. I ony, stejně jako učební plány, prošly několikero úpravami. Z pohledu dnešního pedagoga jsou osnovy poměrně stručné a ve vyučování bylo hlavním cílem si osvojit poznatky, tedy fakta a pojmy. Mnohem méně se výuce kladl důraz na poznání příčin či vztahů mezi jevy nebo na praktické činnosti. Stručnost osnov neznamenal, že si středoškolský učitel mohl jednotlivá témata předepsaná osnovou naplňovat libovolnou látkou. Hlavním průvodcem v naplňování cílů byly učebnice. V řadě předmětů se projevoval vliv pozitivismu, proto byly učební texty nabitý především obsáhlými popisy mnoha faktů. Typický v tomto ohledu byl dějepis, jehož učebnice prezentovaly historii jako dopodrobna vyložený sled politických událostí a válek, s řadou dat a jmen.¹³⁰

Poslední předválečné pětiletí bylo charakterizováno tím, že probíhala realizace školské reformy. Již v roce 1910 se vyvinul v jejím duchu nový typ reálného gymnázia – tzv. valašskomeziříčský. Šlo o 3 dívčí školy (Valašské Meziříčí, Pardubice a Brno), pro něž vypracovala skupina odborníků (Drtina, Wagner, Bezdíček) nové osnovy. Tento typ byl zajímavý diferencovanou výukou v 7. a 8. třídě, která byla dělena

¹²⁹ JÚVA, V. – VESELÁ, Z.: *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*. s. 100.

¹³⁰ ŘEZNÍČKOVÁ, K.: *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. s. 54.

na větev klasickou a moderní. Poté, co se nenašla vládní podpora, byly tyto tři školy na naléhání školských úřadů postupně přeměňovány na běžná reálná gymnázia.¹³¹

Další rozvoj školství byl přerušen první světovou válkou, která na celé školství dolehla. Školy byly v zimě na několik měsíců uzavírány, byl nedostatek učitelů, výuka byla řešena zaváděním směn, byly zkracovány vyučovací hodiny na 40 – 45 minut, dále redukovány počty hodin atd. Od škol bylo požadováno, aby přispívaly všemožně k rakouskému válečnému úsilí a to prostřednictvím toho, že 18letí žáci a učitelé museli odcházet na frontu.¹³²

3.3 Vývoj gymnázií a učebních osnov po roce 1918

Obnovený československý stát zdědil po bývalé rakousko-uherské monarchii střední školy dvojí organizace: rakouské a uherské. V českých zemích to byla osmitřídní gymnázia, reálná gymnázia, vyšší reálná gymnázia a reformní reálná gymnázia, dále sedmitřídní reálky a šestitřídní dívčí lycea. Na Slovensku a Podkarpatské Rusi to byla osmitřídní gymnázia a reálky a šestitřídní vyšší dívčí školy – obdobné rakouským lyceím, zpravidla spojené s dívčí školou obchodní.¹³³

Po roce 1918 byla provedena široká zestátňovací akce škol všech stupňů a organizačně byly sjednoceny střední školy na celém území státu.

V průběhu let 1918 – 1937 se podstatně změnila struktura středního školství. Ubylo klasických gymnázií a vzrostl zejména počet reálných gymnázií. Nové gymnázium mělo poskytovat obecné vzdělání, založené na vzájemném prolínání filologicko-historických a matematicko-přírodovědných věd.

Rozvoj přírodních věd, průmyslu a obchodu vyvolal ve 2. polovině 19. století snahy zavést do střední školy (gymnázia) tzv. reálné předměty, zejména přírodovědné

¹³¹ JÚVA, V. – VESELÁ, Z.: *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*. s. 100.

¹³² Tamtéž, s. 100 – 101.

¹³³ HRAZDIL, Antonín: *Střední školství ve dvanácti státech evropských*. Praha: Státní nakladatelství, 1934. s. 7. (Dále: HRAZDIL, A.: *Střední školství ve dvanácti státech evropských*).

a rozšířit obsah vzdělávání o moderní jazyky. Požadavek modernizace obsahu výuky na středních školách vyústil v zakládání gymnázií reálného typu (reálná, vyšší reálná a reformní reálná gymnázia), která byla pokusem o vytvoření jednotného typu střední školy, v níž by bylo vyváženo vzdělání humanitního a reálného směru. V roce 1921 byla zrušena dívčí gymnázia vzhledem k tomu, že dívkám byly po roce 1918 otevřeny všechny střední školy, na nichž byla zavedena koedukace.¹³⁴

V meziválečné době existovaly vedle sebe následující druhy středního školství:

GYMNÁZIA

Zvaná také jako klasická gymnázia s 8 postupnými ročníky. Jejich organizace byla víceméně dána až do doby po 1. světové válce „Organizačním nástinem“, který byl vyhlášen 15. září 1849, ale císařským nařízením nabyl moci zákona o den později. 16. září 1849. Učební plány se v těchto gymnáziích měnily v letech 1853, 1856, 1878, 1884, 1891, 1919, 1927 a 1933. Hlavním znakem gymnázií bylo, že od roku 1933 zde byly jen povinné předměty latina a řečtina. Latinský jazyk se vyučoval ve 3. až 8. třídě, tj. 34 vyučovacích hodin týdně a řecký jazyk v 5. až 8. třídě, tj. 23 vyučovacích hodin týdně.¹³⁵

Tab. 10: Učební plán na gymnáziu s čs. nebo německým vyučovacím jazykem v českých zemích¹³⁶

Předmět	Třída							
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII
Náboženství	2	2	2	1	1	-	-	-
Jazyk vyučovací	4	4	4	4	3	3	3	4
Jazyk německý*	4	4	4	4	3	3	2	2

¹³⁴ ŠÍREK, J.: *Gymnázia a školy gymnaziálního typu*. s. 12 – 13.

¹³⁵ Tamtéž, s. 13.

¹³⁶ HRAZDIL, A.: *Střední školství ve dvanácti státech evropských*. s. 9.

Jazyk československý**								
Jazyk latinský	6	6	6	6	4	4	4	5
Jazyk řecký	-	-	-	-	6	6	6	6
Dějepis	-	2	2	2	3	3	3	3
Zeměpis	2	2	2	2	1	2	2	
Matematika	4	3	3	3	3	3	3	2
Přírodopis	2	2	-	2	2	2	2	2
Chemie	-	-	-		2	2	-	-
Fyzika	-	-	3	2	-	-	3	4
Filozofická propedeutika	-	-	-	-	-	-	2	2
Kreslení	3	3	2	2	-	-	-	-
Psaní	1	-	-	-	-	-	-	-
Tělocvik	2	2	2	2	2	2	2	2
Celkem	30	30	30	30	30	30	32	32

* Na školách s čs. vyučovacím jazykem

** Na školách s německým vyučovacím jazykem

REÁLNÁ GYMNÁZIA

Gymnázium o 8 postupnými ročníky. Vznikla podle nařízení z 8. srpna 1908. Ke změnám tu došlo v letech 1919, 1927 a 1933.

Jejich cílem bylo „*poskytovat všeobecné vzdělání při zdůraznění souvislosti domácí kultury s kulturou západoevropskou na základně hlubšího historického podkladu, osvětlujícího vztah nové doby k antice pomocí latiny*“. Proto měla tato gymnázia latinu jako povinný předmět ve 3. až 8. třídě (32 vyučovacích hodin týdně) a francouzštinu rovněž jako povinný předmět (na některých reálných gymnáziích to byla angličtina) v rozsahu 18 vyučovacích hodin za týden.

Spojení jednoho antického jazyka s jedním jazykem moderním způsobilo to, že tento typ gymnázií dosáhl po 1. světové válce největší obliby, takže většina klasických gymnázií a četné reálky byly přeměněny v reálná gymnázia. V 7. a 8. třídě mohli žáci ve dvou vyučovacích hodinách týdně zvolit buď deskriptivní geometrii a některý moderní jazyk, nebo konverzaci v některém živém jazyce.¹³⁷

Tab. 11: Učební plán na reálném gymnáziu s čs. nebo německým nebo polským jazykem (v 1. - 4. ročníku stejné osnovy jako na gymnáziu)¹³⁸

Předmět	Třída			
	V.	VI.	VII.	VIII.
Náboženství	1	-	-	-
Jazyk vyučovací	3	3	3	4
Jazyk německý*	3	3	2	2
Jazyk československý**				
Jazyk latinský	4	4	4	5
Jazyk francouzský nebo anglický	6	6	4	4
Dějepis	1	2	2	3
Zeměpis	3	3	3	
Matematika	3	3	3	2
Přírodopis	2	2	2	2
Chemie	2	2	-	-
Fyzika	-	-	3	4
Deskriptivní geometrie	-	-	2	2
Filozofická propedeutika	-	-	2	2
Kreslení	-	-	-	-

¹³⁷ ŠÍREK, J.: *Gymnázia a školy gymnaziálního typu*. s. 13.

¹³⁸ HRAZDIL, A.: *Střední školství ve dvanácti státech evropských*. s. 9.

Psaní	-	-	-	-
Tělocvik	2	2	2	2
Celkem	30	30	32	32

* Na školách s čs. vyučovacím jazykem

** Na školách s německým nebo polským vyučovacím jazykem

REFORMNÍ REÁLNÁ GYMNÁZIA

Tato škola se rovněž skládala s 8 postupnými ročníky. Vznikla podle stejného nařízení jako reálná gymnázia a to ve snaze spojit studium gymnazijní se studiem reálním na jedné škole. Později se jejich účel ztotožňoval s cílem reálných gymnázií, ale jen s tím rozdílem, že se zde více zdůrazňoval současný stav a složka přírodovědná odpovídala tehdejší vzdělanosti.

Ke změnám v učební osnově došlo v roce 1919, velmi podstatně pak v roce 1927 a pak roku 1933. Ve výsledné podobě byly tyto školy v 1. až 4. třídě totožné s reálkami a v 5. až 8. třídě byla zavedena latina, tj. 23 vyučovacích hodin týdně a francouzština ve 3. až v 8. třídě, tj. 23 vyučovacích hodin týdně. V 7. až 8. třídě si žáci mohli vybrat ve čtyřech vyučovacích hodinách týdně stejně učební předměty jako v reálných gymnáziích. Před 1. světovou válkou byly v českých zemích pouze dvě německá reformní reálná gymnázia (Vrchlabí a Nový Bohumín), k nimž v roce 1918 přibyla rovněž německá škola v Jeseníku (dříve Frývaldov). K rozšíření sítě těchto škol v roce 1919 a v dalších letech došlo v souvislosti s přeměnou všech dívčích lyceí v reformní reálná gymnázia. Pak se rozšiřování počtu reformních reálných gymnázií zastavilo jako důsledek výnosu ze 17. června 1917, podle něhož učební osnova těchto škol byla změněna. Latinský jazyk zde byl značně omezen a v posledních dvou třídách byl třetí „živý jazyk“. Obyvatelstvo se proto začalo domáhat přeměny reformních reálných gymnázií na reálná gymnázia, čehož bylo v řadě případů dosaženo.¹³⁹

¹³⁹ ŠÍREK, J.: *Gymnázia a školy gymnaziálního typu*. s. 13 – 14.

Tab. 12: Učební plán reformního reálného gymnázia s československým nebo s německým vyučovacím jazykem (v 1. - 4. třídách osnovy stejné jako na gymnáziu)¹⁴⁰

Předmět	Třída			
	V.	VI.	VII.	VIII.
Náboženství	1	-	-	-
Jazyk vyučovací	3	3	3	4
Jazyk německý*	3	3	2	2
Jazyk československý**				
Jazyk francouzský	4	4	3	3
Jazyk latinský	5	4	4	4
Jazyk anglický nebo italský nebo slovanský	-	-	4	4
Dějepis	2	2	2	3
Zeměpis	1	2	2	
Matematika	3	3	3	2
Přírodopis	2	2	2	2
Chemie	2	2	-	-
Fyzika	-	-	3	4
Deskriptivní geometrie a rýsování	2	3	-	-
Filozofická propedeutika	-	-	2	2
Kreslení	-	-	-	-
Psaní	-	-	-	-
Tělocvik	2	2	2	2
Celkem	30	30	32	32

* Na školách s čs. vyučovacím jazykem

** Na školách s německým vyučovacím jazykem

¹⁴⁰ HRAZDIL, A.: *Střední školství ve dvanácti státech evropských*. s. 10.

RYŠŠÍ REÁLNÁ GYMNAZIA DĚČÍNSKÉHO TYPU

Jednalo se o zvláštní druh reálných gymnázií, která byla povětšinou německá (po celou dobu existence byla jen 3 – v Českých Budějovicích, Děčíně a Mostě). Ve vyšších odděleních se rozdělovala na tři větve: gymnazijní, reálně gymnazijní a reální.

REÁLKY

Tyto školy byly složeny ze 7 postupnými ročníky (jako jediný typ gymnázií s tímto počtem ročníků), tak měly právní podklad v zemských zákonech o zřizování reálek z dob R-U monarchie, a to konkrétně na základě zákona č. 141 z 21. prosince 1867, jímž bylo zákonodárství o reálkách přeneseno na zemské sněmy. V Čechách se tak stalo zemským zákonem z 13. září 1874, jehož §§ 14 a 24 byly změněny zemskými zákony z 1. května 1886 a zemským zákonem z 9. 7. 1895. Na Moravě to byl zemský zákon z 30. dubna 1869, jehož §§ 8, 10, 16, 17 a 23 byly pozmeněny zákonem ze 4. května 1906. Ve Slezsku základní zákon byl vydán 15. února 1870, a byl pozmeněn v §§ 8, 9, 10, 14, 16, 17 23 zákony z 9. srpna 1898, z 24. července 1900 a z 8. srpna 1914. Podle těchto zákonů bylo cílem reálky:

- poskytovat vyšší všeobecné vzdělání se zvláštním zřetelem na obory matematické a přírodovědné,
- připravovat žáky ke studiu na VŠ s technickými, montanistickými (hornickými, báňskými), zemědělskými a lesnickými obory.

Tyto cíle nezměnily ani učební osnovy z roku 1933. Učební rozvrh reálek byl poprvé upraven roku 1879 a pak v letech 1919, 1927 a 1933. Reálky byly oblíbené zvláště zpočátku, v době R-U, kde jich bylo v Čechách založeno velké množství. Na Moravě jejich zřizování převzala na sebe země, takže tu vznikla celá síť zemských reálek. Po první světové válce však počty žáků (a tedy i počty tříd a počty reálek) zde

klesaly v rámci snah obyvatelstva o vyrovnání se reálek s ostatními typy gymnázií přiřčením osmého postupného ročníku, anebo o změnu reálek na reálná gymnázia.¹⁴¹

Tab. 13: Učební plán reálky s československým vyučovacím jazykem v Čechách a na Moravě a s německým vyučovacím jazykem na Moravě a ve Slezsku¹⁴²

Předmět	Třída						
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.
Náboženství	2	2	2	1	1	-	-
Jazyk vyučovací	6	4	4	3	4	3	4
Jazyk německý*	5	3	3	3	3	2	2
Jazyk československý**							
Jazyk francouzský	-	4	4	4	3	3	3
Dějepis	2	2	2	3	2	2	3
Zeměpis	2	2	2	2	2	2	
Matematika	4	3	3	4	4	4	5
Přírodopis	2	2	-	3	2	3	3
Chemie	-	-	-		3	2	-
Fyzika	-	-	3	2	-	4	4
Deskriptivní geometrie a rýsování	-	2	2	3	3	3	2
Filozofická propedeutika	-	-	-	-	-	-	2
Kreslení	4	4	3	2	3	2	2
Psaní	1	-	-	-	-	-	-
Tělocvik	2	2	2	2	2	2	2
Celkem	30	30	30	32	32	32	32

* Na školách s čs. vyučovacím jazykem

** Na školách s německým vyučovacím jazykem

¹⁴¹ ŠÍREK, J.: *Gymnázia a školy gymnaziálního typu*. s. 14.

¹⁴² HRAZDIL, A.: *Střední školství ve dvanácti státech evropských*. s. 12.

Tab. 14: Učební plán reálek s německým vyučovacím jazykem v Čechách ¹⁴³

Předmět	Třída						
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.
Náboženství	2	2	2	1	1	-	-
Jazyk německý	6	4	4	3	4	3	3
Jazyk československý	5	3	3	3	2	2	2
Jazyk francouzský	-	4	4	4	2	2	2
Jazyk anglický	-	-	-	-	2	2	2
Dějepis	2	2	2	2	2	2	3
Zeměpis	2	2	2	3	2	2	
Matematika	4	3	3	4	4	4	5
Přírodopis	2	2	-	3	2	2	3
Chemie	-	-	-		3	2	-
Fyzika	-	-	3	2	-	4	4
Deskriptivní geometrie a rýsování	-	2	2	3	3	3	2
Filozofická propedeutika	-	-	-	-	-	-	2
Kreslení	4	4	3	2	3	2	2
Psaní	1	-	-	-	-	-	-
Tělocvik	2	2	2	2	2	2	2
Celkem	30	30	30	32	32	32	32

Posledním typem středního školství byla lycea.

Na uvedených typech gymnázií (včetně reálek) bylo povoleno také privátní studium. Privatisté se měli zpravidla dostavovat k výročním zkouškám, popř. na základě žádosti rodičů také ke zkouškám na konci 1. pololetí. Tito privatisté se

¹⁴³ HRAZDIL, A.: *Střední školství ve dvanácti státech evropských*. s. 12.

mohli na začátku každého pololetí stát veřejnými žáky (tj. žáky běžného denního studia). Zkrácení studia nebylo povoleno.

Podle § 65 Organizační osnovy pro gymnázia mohli být ke studiu přijímáni výjimečně také tzv. mimořádní žáci, a to ke studiu jednotlivých předmětů (nikoliv aby dále studovali). V žádosti rodičů musel být v tomto případě uveden konkrétní důvod mimořádného studia. Přijetí mimořádného žáka mohlo být povoleno na základě zjištění doposud získaného vzdělání po předchozím schválení Zemskou školní radou pro jednotlivý předmět, nebo pro několik předmětů, ale nikoliv pro všechny s výjimkou jednoho – to by bylo udělením neoprávněné dispenze.

Ve všech typech gymnázií, včetně reálek platili žáci školné. Studium na všech typech gymnázií (včetně reálek) se končilo maturitní zkouškou.

Maturita opravňovala ke studiu na VŠ, v některých případech po vykonané přijímací, příp. doplňovací zkoušce. Absolventi gymnázií mohli studovat na všech univerzitních fakultách, na VŠ obchodní, báňské, zvěrolékařské, zemědělské bez jakékoliv přijímací zkoušky. Na technice se však konala přijímací zkouška z rýsování a kreslení. Tato zkouška se netýkala VŠ technické chemie, zemědělské a lesnické. Pro lesnickou VŠ byla zapotřebí přijímací zkouška s deskriptivy.

Absolventi osmitřídního reálného gymnázia mohli být řádnými posluchači techniky, světských univerzitních fakult, VŠ obchodní, báňské apod. Některé zkoušky museli složit budoucí učitelé a teologové. Stejně podmínky platily i pro absolventy reformního reálného gymnázia – s tím rozdílem, že po přijetí ke studiu na technice museli vykonat přijímací zkoušku z rýsování. Absolventi reálek mohli jít studovat na VŠ technické, báňské apod., ale aby měli oprávnění ke studiu na univerzitě – tak museli stejně jako absolventi reálných gymnázií vykonat doplňovací maturitní zkoušku z latiny a filozofické propedeutiky (tu nekonali, ti absolvent reálek, kde se tomuto předmětu učilo).¹⁴⁴

¹⁴⁴ ŠÍREK, J.: *Gymnázia a školy gymnaziálního typu*. s. 14 – 15.

V době nacistické okupace českých zemí byly střední školy postupně likvidovány a počet žáků na těchto školách se omezoval. Navíc děti z politicky postižených rodin neměly vůbec možnost přístupu do školy a děti ze smíšených židovských rodin směly navštěvovat jenom obecnou školu.

Od počátku 1941/42 se české střední školy změnilly na tzv. „říšské typy“:

- gymnázia chlapecká,
- reálná gymnázia chlapecká, spojená chlapecká s dívkami nebo dívčí.

V roce 1944/45 bylo zastaveno vyučování v osmi postupných ročnících středních škol a žáci těchto tříd byli přiděleni k vojenským pomocným službám.¹⁴⁵

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 15.

4 ROZVOJ GYMNÁZIA V KOLÍNĚ OD 2. POL. 19. STOLETÍ DO ROKU 1918

4.1 Vznik a vývoj reálného gymnázia od roku 1872 do roku 1918

Gymnázium v Kolíně bylo založeno v roce 1872 jako nižší reálná škola, která vznikla zrušením hlavní školy. Jednalo se o školu města Kolína. Prvním ředitelem se stal Bartoloměj Pavlíček a první učitelský sbor tvořilo 7 učitelů.

Dne 15. září 1876 došlo ke zřízení reálné školy v Kolíně. Ve školním roce 1876/1877 došlo tedy k otevření reálného gymnázia. Důležitým impulzem pro otevření takovéto školy byla „*předně okolnost, že v blízkých městech reálky již byly, např. v Kutné Hoře a v Pardubicích, a že v době úpadku průmyslu po vídeňském krachu reálky mívaly málo žáků. Také prý někteří vlivní tehdy patriciové toužili, aby jejich synové mohli dojítí gradu universitního, k jehož dosažení bylo gymnasium stupínkem, jehož nebylo lze obejítí*“.¹⁴⁶

Kolínská reální škola se řídila podle osnov tehdejších reálných gymnázií. Žáci třetí a čtvrté třídy měli akorát v oddělení b místo řečtiny francouzský jazyk. Po 4. ročníku žáci opouštěli školu a svá studia dokončovali na některé vyšší reálce. Poté, co se škola dále rozšiřovala, nejen na nižší, docházelo postupně k založení *vyššího gymnázia*.

Stalo se to díky usnesení rady města, k němuž dal impulz článek poslance Čeňka Hevery (tj. osoba, která se nejvíce zasloužila o vznik průmyslové školy v Kolíně), který byl uveřejněný v místních novinách („Česká koruna“) a později otištěn ve většině českých listů, kde se právě přimlouval a radil doplnit nižší reálné gymnázium o třídy vyššího gymnázia. Úplnou školou (tedy osmiletou) se stala ve školním roce 1883/1884.

¹⁴⁶ *Půl století střední školy v Kolíně 1872 – 1922*: Památník vydaný profesorským sborem státního reálného gymnasia v Kolíně. Kolín: Profesorský sbor stát. reál. gymnasia, 1922. s. 6. (Dále: *Půl století střední školy v Kolíně 1872 – 1922*).

V roce 1884 se na této škole konaly poprvé maturitní zkoušky.¹⁴⁷

Za zajímavé pokládám to, že zpěv učil kolínský významný kapelník František Kmoch. Ještě před vznikem vyššího gymnázia se tělocvik již od roku 1882, kdy došlo ke zrušení divadla, učil ve vlastní tělocvičně gymnázia.

Od školního roku 1884-1885 bylo gymnázium převzato pod státní správu. To se stalo díky dopisu od hejtmanství. Bylo v něm uvedeno, za jakých podmínek ho stát převezme do „vlastních rukou“. Důležité bylo, že se město zavázalo opatřit další místnosti, nábytek i školníka, odevzdat všechny sbírky pod státní správu a ročně přispívala 4 tisíci zlatými. Město tyto podmínky přijaly.

Na počátku školního roku 1884 – 1885 přijel do Kolína místodržitelství rada Töply, který za účasti purkmistra Vojtěcha Formánka a radního Jindřicha Battisty, formálně přijal školu do státní správy a podepsal s nimi i s ředitelem Adamem Fleischmannem smlouvu.

Po roce 1893, za ředitele Josefa Grima, se dosavadní ředitelův byt ve škole změnil z velkého pokoje na ředitelnu a ze dvou menších sousedních pokojů vznikla žákovská a učitelská knihovna. Z malé kuchyně se stal kabinet zeměpisu. Školní budova pak byla rozšířena o novou kreslírnu a rýsovnu. Došlo také k zavedení plynového osvětlení a ústředního topení. Školní hry byly přeneseny z dolního ostrova na hřiště v Borcích (dnes se tam nachází významná kolínská stezka).¹⁴⁸

Ve školním roce 1906 – 1907, za ředitele Jana Soukupa, byly do školy přijaty privatistky. Jednalo se o Antonii Stíbalovou a Ladu Prágrovou, která tu zde i maturovala. Otázka společného vzdělání na veřejnosti i na konferencích vyvolala mnohé debaty. Probíhaly ankety, které chtěly zlepšit úroveň vzdělávání, resp. pokrok ve vyučování. Došlo tedy k tomu, že se zjednodušily maturity o písemku matematickou a českolatinskou.

¹⁴⁷ *Půl století střední školy v Kolíně 1872 – 1922*, s. 7.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 7 – 8.

Ústně se zkoušelo pouze z počtů, z latiny nebo řečtiny, vlastivědy a z češtiny. Maturitní vysvědčení nemá od těchto změn z roku 1907 žádné známky, ale pouze udává jen, je-li žák způsobilý výborně, všemi hlasy nebo většinou hlasů.

Větší změny nastaly o rok později, tzv. Marchetovou reformou, kdy došlo k tomu, že se reálná gymnázia proměnily na reálná gymnázia nového typu, bez řečtiny. Ve městě chtěly zřídit reálku. Proto se městská rada chopila příležitosti a žádala za zavedení nového typu i v Kolíně. Po povolení chtěla, aby byla provedena změna v tom samém roce a to v první, třetí a páté třídě, resp. ročníku. Z toho, ale vznikly problémy. Ministerstvo souhlasilo s pátou třídou, ale třetí třídu chtěla povolit pouze tehdy, pokud se všichni žáci přihlásí k novému typu reálného gymnázia.¹⁴⁹

Při zápise se ve třetí třídě přihlásilo pro starý typ pouze šest žáků, a v páté třídě jen sedm pro nový typ. Do nových typů zapisování ovšem všichni s podmínkou, bude-li nový typ povolen. Zemská školní rada rozhodla tak, že se pátá třída podle nového typu neotevře, oproti třetí třídě, která se otevřela. Zbylých šest terciánů se učily řečtině a to odděleně až do osmé třídy. Ve školním roce 1910 – 1911 byla ve škole otevřena studentská čítárna a za tehdejšího vojenského napětí byla nařízena cvičení ve střelbě. V následujícím školním roce se naposledy čtyři žáci gymnazijního směru učili řečtině.¹⁵⁰

Během 1. světové války došlo k několika změnám. Například se konaly dřívější maturity. Pokud byl žák osmé třídy odveden, tak ji mohl konat hned, ale jen z toho předmětu, ve kterém měl špatné známky. Většina obdržela maturitní vysvědčení buď bez zkoušky, nebo po zkoušce z jednoho předmětu.

Chytřejší žáci nastupovali vojenskou službu bez maturity a po čase se hlásili o dovolenou k jejímu vykonání. Každý ji ovšem skládal jindy. I odvedenci nižších tříd dostávali celoroční vysvědčení po zkoušce z látky posledních 14 dní.

¹⁴⁹ *Půl století střední školy v Kolíně 1872 – 1922*, s. 9.

¹⁵⁰ *Tamtéž*, s. 10.

Školní budova byla zatížena tím, že v ní byly odpoledne vyučovány školy obecné a měšťanské, jejichž budovy sloužily jako nemocnice. I Sokol cvičil ve školní tělocvičně. Proto byla zavedena jednoduchá frekvence s 40 minutovými hodinami. Šlo jich za sebou šest i více, neboť se učilo i nepovinným předmětům, kromě těsnopisu. Jednalo se také o dobu, kdy probíhaly stálé oslavy, nucené válečné půjčky a docházelo k prodeji různých odznaků, nálepek a jiných věcí.¹⁵¹

Než skončila první světová válka v listopadu 1918, tak ve školním roku 1918 – 1919, který začal s obvyklými formalitami, ale poté, co se nedařilo státům Centrálních mocností a přispěly k tomu také úspěchy českých legionářů (zejména v Rusku), dávaly naděje na úspěch. Když se dne 28. října rozšířila zpráva o převratu, tak došlo k tomu, že byla sňata orlice, znak Rakouska-Uherska, tedy již bývalého a večer se za velké účasti žáků konal průvod. Následujícího dne se ve slavnostní schůzi sešel učitelský sbor a poté se odebrala k okresnímu „Národnímu výboru“, aby nabídla věrné služby nově vzniklému státu (...).¹⁵²

Tím jsem ve stručnosti popsal vývoj kolínské střední školy.

¹⁵¹ *Půl století střední školy v Kolíně 1872 – 1922*, s. 10 – 11.

¹⁵² Tamtéž, s. 11 – 12.

5 GYMNÁZIUM V SOUČASNÉ DOBĚ DLE RVP G

Současná gymnázia se obecně řídí podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV), tj. od 6. do 9. třídy a Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia (RVP G). Na základě těchto programů si škola sestavuje Školní vzdělávací program (ŠVP), který je pak již závazný a musí se podle něho škola řídit následující školní rok a podléhá schválení MŠMT.

5.1 Vymezení Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia

5.1.1 Systém kurikulárních dokumentů

V souladu s novými principy kurikulární politiky, které byly zformulované v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílé knize, 2001) a zakotvené ve školském zákoně č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném vzdělávání, se do vzdělávací soustavy zavádí nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Kurikulární dokumenty jsou vytvářeny na dvou úrovních – státní a školní.

Státní úroveň v systému kurikulárních dokumentů představují Národní program vzdělávání (NPV) a rámcové vzdělávací programy (RVP). Zásadní rozdíl mezi nimi je takový, že NPV formuluje požadavky na vzdělávání, které jsou platné v počátečním vzdělávání jako celku. Oproti tomu RVP vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy (pro předškolní, základní a střední vzdělávání).

Školní úroveň představují školní vzdělávací programy (ŠVP), podle nichž se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách. Tyto programy si vytváří každá škola sama a to podle zásad, které jsou stanoveny v příslušném RVP.¹⁵³

¹⁵³ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha, 2007. s. 5.

5.1.2 Principy RVP pro gymnázia

- je určen pro tvorbu ŠVP na čtyřletých či vyšším stupni víceletých gymnázií,
- stanovuje základní vzdělávací úroveň pro všechny absolventy gymnázií, kterou musí škola respektovat ve svém ŠVP,
- specifikuje úroveň klíčových kompetencí, jíž by měli žáci na konci vzdělávání na gymnáziu dosáhnout,
- vymezuje závazný vzdělávací obsah – očekávané výstupy a učivo,
- zařazuje jako závaznou součást vzdělávání průřezová témata s výrazně formativními funkcemi,
- podporuje komplexní přístup k realizaci vzdělávacího obsahu, včetně možnosti jeho vhodného propojování, a předpokládá volu různých vzdělávacích postupů, různých metod a forem výuky ve shodě s individuálními potřebami žáků,
- umožňuje modifikaci vzdělávacího obsahu pro vzdělávání žáků se SVP a žáků mimořádně nadanými.

Jedná se o otevřený dokument, který bude v určitých časových etapách aktualizován podle měnících se potřeb společnosti, zkušenosti učitelů s ŠVP i podle měnících se potřeb a zájmů žáků.¹⁵⁴

5.2 Charakteristika vzdělávání

Vzdělávání na čtyřletých gymnáziích a na vyšším stupni víceletých gymnázií, kterým se dosahuje stupně středního vzdělání s maturitní zkouškou, se uskutečňuje v oborech gymnázium a gymnázium se sportovní přípravkou. V souladu se školským zákonem je pro každý obor vydán RVP, tzn. Rámcový vzdělávací program

¹⁵⁴ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha, 2007. s. 6.

pro gymnázia (RVP G) a Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravkou (RVP GSP).

Vzhledem k tomu, že se na nižším stupni víceletých gymnázií realizuje základní vzdělávání, a žáci zde plní povinnou školní docházku, se vzdělávání řídí Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání. RVP G se vztahuje pouze na vzdělávání ve čtyřletých gymnáziích a na vzdělávání na vyšším stupni víceletých gymnázií.

Průběh vzdělávání upravuje § 66 až § 68 školského zákona a vyhláška č. 13/2005 Sb., o středním vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři, ve znění pozdějších předpisů.

Vzdělávání se uskutečňuje v denní, večerní, dálkové, distanční a kombinované formě vzdělávání. Podmínky vzdělávání v jiných než denních formách vzdělávání stanovuje školský zákon v § 25 a vyhláška o středním vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři. Gymnázia realizující tyto formy vzdělávání mohou v odůvodněných případech přizpůsobit cíle a obsah vzdělávání žákům tak, aby odpovídaly jejich věku, rozvoji a specifickým podmínkám vzdělávání.¹⁵⁵

Způsoby a podmínky ukončení vzdělávání na gymnáziu stanovuje § 72 a § 77 až § 82 školského zákona a vyhláška o ukončování studia na středních školách a učilištích. Pro profilovou část maturitní zkoušky ředitel školy určí nabídku povinných zkoušek, jejichž obsah je v souladu s učebními osnovami povinných vyučovacích předmětů vymezených ve ŠVP a s učebními osnovami maturitních seminářů.¹⁵⁶

¹⁵⁵ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha, 2007. s. 7.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 7.

5.3 Pojetí a cíle vzdělávání

Vzdělávání na gymnáziích má žáky vybavit klíčovými kompetencemi a všeobecným rozhledem na úrovni středoškolsky vzdělaného člověka a tím je připravit především pro vysokoškolské vzdělávání a další typy terciárního vzdělávání, profesní specializaci i pro občanský život.

Gymnázium má vytvářet náročné a motivující prostředí, v němž žáci musí mít dostatek příležitostí osvojit si stanovenou úroveň klíčových kompetencí, tzn. si např. osvojit některé důležité vědomosti, dovednosti a dokázat je využívat v osobním, občanském, ale i profesním životě. Smyslem vzdělávání na gymnáziu není předat žákům, co největší objem dílčích poznatků, fakt a dat, ale vybavit je systematickou a vyváženou strukturou vědění, naučit je zařazovat informace do smysluplného kontextu životní praxe a motivovat je k tomu, aby chtěli své vědomosti a dovednosti po celý život rozvíjet. To předpokládá uplatňovat ve vzdělávání postupy a metody, které podporují tvořivé myšlení, pohotovost a samostatnost žáků, využívat způsoby diferencované výuky, nové organizační formy apod.

Absolvent gymnázia by měl v průběhu vzdělávání získat široký vzdělanostní základ a dosáhnout takové úrovně klíčových kompetencí, která má umožnit dále rozvíjet schopnosti a dovednosti v procesu celoživotního vzdělávání a získávání životních zkušeností. Takový profil absolventa dává žákům předpoklady pro vysokoškolské a další studium, pro jejich adaptabilitu v různých oborech a oblastech lidské činnosti, pro přizpůsobení se nově vznikajícím požadavkům na trhu práce i pro příp. uplatnění se v zahraničí.¹⁵⁷

RVP G stanovuje pouze obecný rámec vzdělávání na gymnáziu. Ve svých ŠVP mohou školy tento rámec obohacovat podle vlastních vzdělávacích záměrů, potřeb a zájmů žáků i podle regionálních podmínek. V souladu se svým ŠVP, se svou profilací či zaměřením si školy dotvářejí profil absolventa svého gymnázia.

¹⁵⁷ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha, 2007. s. 8.

Vzděláváním na gymnáziích se usiluje o naplnění těchto cílů:

- vybavit žáky klíčovými kompetencemi na úrovni, kterou předpokládá RVP G,
- vybavit žáky širokým vzdělanostním základem na úrovni, kterou popisuje RVP G,
- připravit žáky k celoživotnímu učení, profesnímu, občanskému i osobními uplatnění.¹⁵⁸

5.4 Vzdělávací oblasti

V RVP G můžeme najít i klíčové kompetence (kompetence k učení, k řešení problémů, komunikativní, kompetenci sociální a personální, občanskou a kompetence k podnikavosti).¹⁵⁹

Vzdělávací obsah je v RVP G orientačně rozdělen do osmi vzdělávacích oblastí. Jednotlivé vzdělávací oblasti jsou tvořeny jedním vzdělávacím oborem nebo více obsahově blízkými vzdělávacími obory:

- **Jazyk a jazyková komunikace** (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk, Další cizí jazyk),
- **Matematika a její aplikace** (Matematika a její aplikace),
- **Člověk a příroda** (Fyzika, Chemie, Biologie, Geografie, Geologie),
- **Člověk a společnost** (Občanský a společenskovední základ, Dějepis; Geografie),
- **Člověk a svět práce** (Člověk a svět práce),
- **Umění a kultura** (Hudební obor, Výtvarný obor),

¹⁵⁸ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha, 2007. s. 8.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 9.

- **Člověk a zdraví** (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova),
- **Informatika a informační a komunikační technologie** (Informatika a informační a komunikační technologie).¹⁶⁰

Každý vzdělávací oblast obsahuje charakteristiku a cílové zaměření vzdělávací oblasti a vzdělávací obsah.

Charakteristika vzdělávací oblasti vyjadřuje postavení a význam vzdělávací oblasti na gymnáziu a její návaznost na koncepci oblastí v základním vzdělávání.

Cílové zaměření vzdělávací oblasti vyjadřuje, jak vzdělávací oblast a její obory přispívají k rozvíjení klíčových kompetencí žáků. Cílové zaměření jednotlivých oblastí musí každá škola respektovat při formulování výchovných a vzdělávacích strategií, které jsou popsány v učebních osnovách každého vyučovacího předmětu ve ŠVP. Jsou to vlastní postupy, které si učitelé naplánují a které podle jejich zkušeností povedou k cílenému utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků. Může se jednat např. o různé metody a formy práce, nejrůznější aktivity, které se uplatňují v jednotlivých předmětech.

Vzdělávací obsah je propojený celek očekávaných výstupů a učiva. Očekávané výstupy vyjadřují, jaké úrovně osvojení učiva mají žáci na konci vzdělávání na gymnáziu v daném oboru dosáhnout, tzn. jakými žádoucími vědomostmi, dovednostmi, postoji a hodnotami mají disponovat (...) Očekávané výstupy a učivo formulované a vymezené v RVP G jsou pro tvorbu ŠVP závazné. Učivo je chápáno jako prostředek k dosažení stanovených očekávaných výstupů.

Celý vzdělávací obsah v RVP G je závazný pro všechny žáky. Kromě povinných vzdělávacích oborů je možné dále využít také doplňující vzdělávací obory (dostupné v elektronické podobě na internetových stránkách Výzkumného ústavu pedagogického v Praze), které vzdělávací nabídku rozšiřují. Předpokládá se, že další nebo náročnější očekávané výstupy a širší rozsah učiva si škola stanoví sama ve svém

¹⁶⁰ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha, 2007. s. 11.

ŠVP. Vzdělávací obsah oborů je členěn do tematických okruhů, tematických celků, popř. témat, jejich začlenění a řazení však musí být ve ŠVP respektováno.

V ŠVP by měl být obsah vzdělávacích oborů rozpracován v podobě učebních osnov vyučovacích předmětů. Vyučovací předmět může převzít celý vzdělávací obsah jednoho oboru vymezeného v RVP G, ale vzdělávací obsah jednoho vzdělávacího oboru může být také rozdělen mezi více vyučovacích předmětů nebo je možné vzdělávací obsah více spojovat (integrovat) do jednoho předmětu. V ŠVP je také možné integrovat tematické okruhy, celky a témata různých vzdělávacích oborů v RVP G tak, aby byly maximálně podpořeny mezioborové (mezipředmětové) vztahy. Pokud škola využije této možnosti, musí integrace vzdělávacího obsahu v ŠVP cíleně směřovat k rozvíjení schopnosti žáků vzájemně propojovat nabyté vědomosti a dovednosti.¹⁶¹

5.5 Průřezová témata

Průřezová témata vstupují do vzdělávání jako témata, která jsou *v současnosti vnímána jako aktuální*. Tato témata mají především ovlivňovat postoje, hodnotový systém a jednání žáků. Dále procházejí jako důležitý formativní prvek celým vzděláváním, proto vzdělávání na gymnáziu v tomto smyslu navazuje na průřezová témata v základním vzdělávání, kde se s nimi žáci setkávají poprvé.

Tvoří povinnou součást vzdělávání. Promítají se nejen svým výchovným zaměřením, ale i obsahem do vzdělávacích oblastí (oborů) a pomáhají doplňovat či propojovat, co si žáci během studia osvojili. Pojetí a funkce těchto témat příznivě ovlivňují i proces utváření a rozvíjení klíčových kompetencí.

Všetchna průřezová témata mají jednotné zpracování. Obsahují *Charakteristiku průřezového téma*, v níž je zdůrazněn význam a postavení průřezového tématu ve vzdělání na gymnáziu. Dále je vyjádřen vztah ke vzdělávacím

¹⁶¹ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha, 2007. s. 11 – 12.

oblastem a přínos průřezového tématu k rozvoji osobnosti žáka jak v oblasti postojů a hodnot, tak v oblasti vědomostí, dovedností a schopností.

Obsah průřezových témat je rozpracován do *tematických okruhů*, které obsahují nabídku témat (činností, námětů). Všechny tematické okruhy jsou povinné (škola musí zařadit do svého ŠVP všechny tematické okruhy), *hloubka*, *rozsah* (výběr témat) a *formy* jejich realizace jsou zcela v kompetenci školy a konkretizují se ve ŠVP.

Lze je realizovat jako součást vzdělávacího obsahu vyučovacích předmětů, je možné jim věnovat samostatné projekty, semináře, kurzy, besedy apod., příp. je lze realizovat jako samostatný vyučovací předmět. Uvedené formy se dají libovolně kombinovat.

Účinnost výchovného působení průřezových témat je podporována také vytvořením odpovídajícího klimatu třídy, ale i celé školy. Vhodné je využívat i další příležitosti, se kterými se žáci setkají mimo školu (např. divadelní a filmová představení, televizní a rozhlasové pořady, výstavy, přednášky, výukové programy apod.).

Do vzdělávání gymnázií jsou zařazena následující průřezová témata:

- **Osobnostní a sociální výchova,**
- **Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech,**
- **Multikulturní výchova,**
- **Environmentální výchova,**
- **Mediální výchova.**¹⁶²

¹⁶² *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha, 2007. s. 65.

5.6 Rámcový učební plán

Tento učební plán:

- stanovuje pouze základní parametry organizace vzdělávání, čímž vytváří široký prostor pro variabilitu řešení učebních plánů ŠVP,
- snižuje množství normativních prvků směrem k vyšším ročníkům, a umožňuje tak školám mnohem účinněji realizovat své vzdělávací záměry a pružně reagovat na vzdělávací potřeby a zájmy žáků,
- vymezuje celkovou minimální časovou dotaci pro jednotlivé vzdělávací oblasti (obory) ve čtyřletém vzdělávacím programu a na vyšším stupni víceletého gymnázia,
- umožňuje integraci vzdělávacího obsahu.

První a druhý ročník na gymnáziu je koncipován jako období, ve kterém si žáci společně osvojují základy středního vzdělání s maturitní zkouškou, které je možno v dalších ročnících různými formami dále rozvíjet, prohlubovat a doplňovat. Z toho důvodu je vzdělávání v 1. a 2. ročníku v převážné většině vzdělávacích oblastí projektováno jako povinné.

Třetí a čtvrtý ročník nabízí na úrovni ŠVP poměrně značnou variabilitu vzdělávací nabídky, což umožňuje školám v maximální míře uspokojovat vzdělávací potřeby a zájmy žáků. Mezi projektované povinné vzdělávací oblasti patří Jazyk a jazyková komunikace a Matematika a její aplikace (3. ročník) a vzdělávací obor Tělesná výchova. Další oblasti a obory nejsou povinné. Zda a do kterých z těchto ročníků budou ostatní vzdělávací oblasti (obory) zařazeny, jaká jim bude přidělena hodinová dotace a jakým způsobem budou realizovány, stanovuje ŠVP. Volitelně vzdělávací aktivity musí škola žákům nabídnout minimálně ve 3. a 4. ročníku.

Mezi vzdělávacími oblastmi, které rámcový učební plán zahrnuje, zaujímá specifické postavení oblast Člověk a svět práce a vzdělávací obor Výchova ke zdraví. RVP G pro ně vymezuje vzdělávací obsah, a je tedy povinností ŠVP garantovat, že

žáci budou mít dostatek příležitostí si tento vzdělávací obsah osvojit. Tento učební plán blíže neurčuje, ve kterých ročnících a jakým způsobem má být vzdělávací obsah těchto oblastí (oborů) realizován, zda samostatně nebo v propojení se vzdělávacím obsahem jiných vzdělávacích oborů. Konkrétní řešení těchto otázek ponechává rámcový učební plán na ŠVP.¹⁶³

5.6.1 Obecné poznámky

Minimální týdenní časová dotace v jednotlivých ročnících je 27, maximální 35 hodin (v souladu se školským zákonem). Celková povinná časová dotace v 1. – 4. ročníku je 132 hodin na žáka. Tato časová dotace je garantována státem. Škola však může stanovit maximální časovou dotaci až do výše 140 hodin. Pokud je nad rámec povinné časové dotace, tak není hrazena státem.

Pro úspěšnou realizaci RVP G je nutné vytvářet podmínky pro praktické (laboratorní, praktické cvičení), realizaci seminářů, výuku ICT, jazyků apod., na které je nutno žáky dělit do menších skupin. Z toho důvodu je minimální průměrný počet vyučovacích hodin ve třídě za týden, včetně nezbytného dělení tříd, stanoven na 53 pro všechny ročníky čtyřletého gymnázia a vyššího stupně víceletých gymnázií.

Do učebního plánu ŠVP se zařazují vyučovací předměty, které vznikají ze vzdělávacího obsahu vzdělávacích oborů. Pro vyučovací předměty škola určí časovou dotaci, kterou čerpá z celkové minimální dotace stanovené pro příslušnou vzdělávací oblast (obor), v rámcovém učebním plánu tak, aby byl naplněn vzdělávací obsah oboru vymezený RVP G.¹⁶⁴

Vzdělávací obsah vzdělávacích oborů lze realizovat různými způsoby, např. semináře, cvičení, praktika, projekty. Konkrétní způsoby realizace však stanovuje ŠVP.

¹⁶³ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha, 2007. s. 82.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 82.

Škola může také vytvářet integrované předměty v souladu s podmínkami, které RVP klade na integraci vzdělávacího obsahu oborů a průřezových témat. Časovou dotaci v takovém případě škola čerpá z dotací příslušných vzdělávacích oblastí a z disponibilní časové dotace v rámcovém učebním plánu.¹⁶⁵

Tab. 15: *Obecný rámcový učební plán na gymnáziích*¹⁶⁶

Vzdělávací oblasti Vzdělávací obory	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník	Minimální časová dotace za 4 roky
Jazyk a jazyková komunikace					
Český jazyk a literatura	P	P	P	P	12
Cizí jazyk	P	P	P	P	12
Další cizí jazyk	P	P	P	P	12
Matematika a její aplikace	P	P	P	V	10
Člověk a příroda	P	P	V	V	36
Fyzika					
Chemie					
Biologie					
Geografie					
Geologie					
Člověk a společnost	P	P	V	V	
Občanský a společenskovední základ					
Dějepis					
<i>Geografie</i>					
Člověk a svět práce	←—————→				X

¹⁶⁵ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha, 2007. s. 82.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 83.

Umění a kultura Hudební obor Výtvarný obor	P	P	V	V	4
Člověk a zdraví Tělesná výchova Výchova ke zdraví	P	P	P	P	8
	←————→				X
Informatika a informační a komunikační technologie	V	V	V	V	4
Volitelné vzdělávací aktivity	V	V	P	P	8
Průřezová témata	←————→				X
Disponibilní časová dotace					26
Celková povinná časová dotace					132

Vysvětlivky:

P – vzdělávací obsah oborů dané vzdělávací oblasti musí být zařazen v příslušném ročníku (ročnících)

V – zařazení vzdělávacího obsahu oborů dané vzdělávací oblasti do ročníku/ů stanovuje ŠVP

←→ – vzdělávací obsah vzdělávací oblasti (oboru) vymezený v RVP G musí být v průběhu vyznačeného období do ŠVP zařazen; ŠVP stanovuje, v jakém ročníku (ročnících) a jakým způsobem se vzdělávací obsah realizuje

X – časovou dotaci stanovuje ŠVP

5.7 Podmínky pro vzdělávání na gymnáziu

Pro úspěšnou realizaci vzdělávání na gymnáziu v pojetí RVP G je nutné, aby škola usilovala o zajištění optimálních podmínek (materiálních, personálních, pedagogicko-psychologických, psychosociálních, hygienických a organizačních). Východiskem pro formulování souborů těchto podmínek jsou platné legislativní normy

pro školská zařízení. RVP G definuje optimální podmínky v obecné rovině a předpokládá, že každá škola bude ve svém ŠVP konkretizovat především takové podmínky, které podporují vzdělávací záměry školy.¹⁶⁷

¹⁶⁷ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha, 2007. s. 93.

6 UČEBNÍ OSNOVY NA GYMNÁZIU V KOLÍNĚ

6.1 Učební osnovy ve 2. polovině 19. století

Těmito učebními osnovami se řídilo Reálné gymnázium v Kolíně a náplň jednotlivých předmětů bylo následující:

1) Klasické předměty – latina a řečtina

Na nižším gymnáziu, co se týče latiny, bylo učebním cílem stanoveno porozumění v latinské gramatice a obratnost v překladu snazších latinských spisovatelů.

V prvním ročníku (týdně 8 hodin) si měli žáci osvojit většinu latinské morfologie (např. 5 pravidelných deklinací, 4 konjugace, rodová pravidla, přídavná jména a slovesa – jejich komparace, řadové číslovky apod.) a některé jednodušší věci ze syntaxe (vedlejší věty). Důraz byl kladen na překlad z latiny a do latiny. Důležité bylo sloučení gramatického učiva s četbou.

Ve druhém ročníku (týdně 8 hodin) se prohlubovala znalost morfologie, v syntaxi přibýly některé polovětné konstrukce (např. ablativ absolutní nebo vazba akuzativu s infinitivem).

Ve třetím ročníku (týdně 6 hodin) byla hlavním těžištěm hodiny četba. Začínalo se s Nepotem. Samozřejmostí bylo neustálé opakování a procvičování gramatiky a slovní zásoby.

Ve čtvrtém ročníku (týdně 6 hodin) se hlavně četlo a to např. Caesarovy *Zápisky o válce galské*. Dále byli žáci uvedeni do některých tajů latinského verše.¹⁶⁸

Na vyšším gymnáziu byla učebním cílem znalost římské literatury a římského státního zřízení. V páté třídě (týdně 6 hodin) byla důležitá četba. Vyučování mělo také za cíl: „*gramatickou jistotu uchovati a smysl pro zvláštnosti latinského výrazu*

¹⁶⁸ ŘEZNÍČKOVÁ, K.: *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. s. 56 – 57.

vzhledem k tvořením slovnému a větnému vzbuditi“¹⁶⁹ V šesté třídě (týdně 6 hodin) bylo četbě věnováno 5 vyučovacích hodin týdně. Četla se především próza, např. Caesarovo *Bellum civile*. V sedmé třídě (týdně 5 hodin) se četla Cicerova próza a Vergiliova *Aeneis*. V posledním ročníku (týdně 5 hodin) se žáci četli Tacitovu *Germanii* (prvních 27 kapitol) a poezii od Horatia.¹⁷⁰

Druhým klasickým jazykem byla řečtina. Učila se na nižším gymnáziu ve 3. a 4. třídě. Šlo o to si osvojit gramatiku a nejdůležitějších syntaktických pravidel hlavně za pomoci neustálých překladů z češtiny do řečtiny a naopak. Na vyšším gymnáziu se hlavně četly nejdůležitější spisy řecké literatury.¹⁷¹

2) Český jazyk

Na nižším gymnáziu bylo hlavním úkolem upevnit u studentů bezpečnou znalost tvarosloví a skladby a dovést je k jistému písemnému i ústnímu projevu bez chyb proti mluvnici a pravopisu. V češtině se na rozdíl od klasických jazyků nezačínalo úplně od začátku, ale učitelé mohli předpokládat, že základní vědomosti už jejich žáci načerpali na předešlém studiu. Přesto pro první čtyři ročníky se osnovy týkaly v podstatě opakování a prohlubování tvarosloví a skladby. Hodně prostoru, oproti dnešnímu střednímu školství, je věnováno ústnímu projevu. Kromě memorování a přednesu básnických a prozaických textů měli žáci volně reprodukovat, shrnovat nebo naopak rozšiřovat články přečtené z čítanky. Tytéž úkoly se objevovaly i ve slohu. Ve třetím ročníku se začínalo s dějinami literatury, prozatím jen v souvislosti s ukázkami v čítankách. V následujícím ročníku žáky čekaly základy prosodie a metriky a také nauka o figurách a tropech.¹⁷²

¹⁶⁹ ŠETELÍK, Antonín: *Sbírka normálií platných pro české školy střední*. Praha: 1902. s. 380. (Dále: ŠETELÍK, A.: *Sbírka normálií platných pro české školy střední*).

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 381.

¹⁷¹ ŘEZNÍČKOVÁ, K.: *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. s. 58.

¹⁷² Tamtéž, s. 59.

Na vyšším gymnáziu si žáci měli osvojit znalost historického vývoje, vynikajících českých spisovatelů a jejich díla. V pátém ročníku byly hlavním tématem různé literární žánry od bájí přes odlišné druhy eposů a balady až po povídky. Ve slohu se žáci věnovali vypravování, popisu, líčení a charakteristice. Od šestého ročníku byl hlavní prostor věnován dějinám české literatury. V tomto ročníku se probírala staročeská literatura a v souvislosti s tím i základy staročeštiny. Nezapomínalo se ani na sloh, ve kterém se žáci učili rozboru či úvaze. V sedmém ročníku se v literárních dějinách pokračovalo až po Jungmanna, ve slohu se dostalo na složitější útvary, jako byla vědecká a řečnická próza. Poslední ročník byl zasvěcen především literatuře.¹⁷³

3) Další jazyky

Zvláštní postavení měla na českých gymnáziích němčina. Ta přestávala být od 60. let 19. století vyučovacím jazykem a stala se teoreticky nepovinným předmětem, mezi nimi měla ovšem výsadní postavení. I když se jí žáci nemuseli učit, ale prakticky se jí učili téměř všichni, a to z toho důvodu, že pokud chtěli pracovat ve státních službách, byla neznalost němčiny nemyslitelná. Rozvržení studia bylo obdobné jako u češtiny. Nižší gymnázium bylo věnováno především znalosti morfologie a základním pravidlům syntaxe. Učitel měl na žáky již od prvního ročníku mluvit německy. Jednou z hlavních metod výuky byla práce s články, které se důkladně rozebíraly a memorovaly. Od druhého ročníku už měl být žák schopen jednodušších ústních překladů do němčiny. Od třetího ročníku se účastníci hodin museli začít vypořádávat s jednoduššími originálními texty. Na vyšším gymnáziu se těžiště hodin přeneslo na právě do četby a rozborů textů a procvičování konverzace. Poslední tři ročníky byly vyhrazeny systematictějšímu přehledu německé literatury (z hlediska žánrů i autorů), v posledním ročníku byl kladen důraz na rakouské autory.

Ve školách se mohly vyučovat i další jazyky. Nejčastějším jazykem byl francouzský (na kolínském gymnáziu již od vzniku střední školy, i když byl problém

¹⁷³ ŘEZNÍČKOVÁ, K.: *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. s. 59.

najít vhodného učitele a to se stalo zároveň povinností, pokud se z nižší reálky mělo stát reálné gymnázium), kdy se v nabídce gymnázií objevoval dvouletý nebo tříletý kurz tohoto jazyku. Žáci se mohli hlásit i na jiné jazyky jako byla např. italština nebo angličtina. Jenže o tyto předměty žáci nejevili zájem, protože těmto jazykům bylo věnováno odpoledne a navíc se platila vyučujícímu určitá taxa.¹⁷⁴

4) Humanitní předměty – dějepis a zeměpis, náboženství, filozofická propedeutika

Na prvním místě uvedme předmět, který se vyučoval spojením dvou předmětů, dějepis a zeměpis. K rozdělení předmětů došlo Marchetovou reformou roku 1908.

V prvních čtyřech letech převládalo zeměpisné učivo, kdy např. v prvním ročníku byly všechny hodiny věnovány pouze jemu. Od druhého ročníku se o hodiny dělila zeměpisná a dějepisná témata.¹⁷⁵

Učebním cílem v zeměpisu na nižším gymnáziu, tj. od 1. do 4. ročníku, měly být *„základní názory a vědomosti o taru a velikosti země a o zdánlivých pohybech slunce k objasnění změn osvětlování a oteplování. Přehledná znalost povrchu zemského dle jeho přirozené jakosti, dle zalidnění a států se zvláštním zřetelem k rakousko-uherskému mocnářství“*.¹⁷⁶

Co se týče dějepisu, tak učebním cílem byli pověsti a dále *„nejznamenitější dějinné osobnosti a události, zevrubnější znalost hlavních událostí z dějin rakousko-uherského mocnářství. Zapamatování nejnmutnějších letopočtů. Učebná látka má býti ve formě výpravné podávána“*.¹⁷⁷

¹⁷⁴ ŘEZNÍČKOVÁ, K.: *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. s. 59 – 60.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 60 – 61.

¹⁷⁶ ŠETELÍK, A.: *Sbírka normálií platných pro české školy střední*. s. 387.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 387.

Na vyšším gymnáziu, tj. od 5. až po 8. ročník, byla důležitá „*znalost hlavních událostí dějin národů v jejich pragmatické spojitosti a v jejich závislosti na přírodních poměrech, ve spojení se systematickým vyličením nejvýznačnějších částí z kulturní historie, zvláště pak dějinného vývoje Řekův a Římanův a rakousko-uherského mocnářství*“.¹⁷⁸

Mezi humanitní předměty můžeme zařadit také **náboženství**. V rámci rozvrhu se ho učili jen katoličtí žáci, kterých ovšem byla na středních školách drtivá převaha. Na nižším gymnáziu v prvním ročníku se probírala katolická věrouka a mravouka, ve druhém pak liturgie, tj. poučení o církevních obřadech. Ve třetím a čtvrtém ročníku se žáci učili Starý a Nový zákon. Na vyšším gymnáziu se uplatňovaly vyšší nároky a vědecktější přístup, zčásti šlo o návrat k látce probrané v prvních čtyřech letech. V pátém ročníku osnovy předepisovaly fundamentální teologii, v šestém přišla opět na řadu věrouka, v sedmém se učilo katolické etice a v posledním ročníku se probíraly církevní dějiny.¹⁷⁹

Posledním předmětem zařazených v osnovách byla **filozofická propedeutika**. Ta byla zařazena do posledních dvou let studia a byla vlastně jedním z pozůstatků dřívějších filozofických studií, která připravovala ke studiu na vysoké škole.¹⁸⁰ Jako svůj hlavní cíl si tento předmět stanovoval „*vědomosti o světě vnějším nabyté zkušenostmi doplniti pochopením života duševního založeným rovněž na zkušenosti; soustavně poznávati nejobecnější formy myšlení, aby to bylo docelením posavadního vyučování a přípravou příštího, přísně vědeckého učení*“.¹⁸¹ V sedmém ročníku se žáci seznamovali s logikou a v posledním ročníku se základy psychologie.¹⁸¹

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 388.

¹⁷⁹ ŘEZNIČKOVÁ, K.: *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. s. 61.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 61.

¹⁸¹ ŠETELÍK, A.: *Sbírka normálií platných pro české školy střední*. s. 394.

5) Přírodní vědy – matematika, fyzika, přírodopis/biologie

Přestože se jejich postavení v rámci osnov klasických gymnázií po malých „krůčcích“ vylepšovalo, bylo jim v rozvrzích věnováno málo časových dotací. Relativně nejlépe na tom byla **matematika**.¹⁸²

Učebním cílem tohoto předmětu na nižším gymnáziu byla „jistota v číselném počítání; provedení jeho v praktickém užívání. Znalost geometrických útvarů, jejich důležitějších vlastností a vztahů, hlavně pomocí methodicky vedeného názoru“.¹⁸³

Jistota v číselném počítání znamenalo např. počítání procent, práci se zlomky, mocninou, odmocninou, řešení jednoduchých rovnic atp. V rámci aritmetiky se probírala i soustava měř a vah nebo výpočet úroků. Hodně prostoru (zhruba polovina hodin) bylo věnováno geometrii, zejména základním geometrickým útvarům a výpočtu jejich obvodu a plochy, ve čtvrtém ročníku přišla na řadu i některé tělesa. Na vyšším gymnáziu bylo složení hodin podobné, jen jejich obsah už byl složitější. V algebře došlo na iracionální čísla, logaritmy, kombinatoriku či kvadratické rovnice. V geometrii se probíraly nejrůznější tečny, tětivy, řezy, dále složitější tělesa (jehlan, koule nebo hranol) a došlo i na práci s parabolami a elipsami. Svoje místo tu měly i některé ryze praktické dovednosti, tedy složitější úrokové a důchodkové počty. V souvislosti s geometrií zase např. stereometrie a trigonometrie – obě důležité pro měřičství.¹⁸⁴

Dalším v pořadí je **fyzika**, častěji v té době **zvaná jako silozpyt**, byla dlouho oficiálně propojena do jednoho předmětu s biologií. Jako dva samostatné předměty se staly opět Marchetovou reformou z roku 1908, stejně jako dějepis a zeměpis. V případě těchto dvou předmětů šlo jen o propojení formální. Předměty se střídaly

¹⁸² ŘEZNÍČKOVÁ, K.: *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. s. 61.

¹⁸³ ŠETELÍK, A.: *Sbírka normálií platných pro české školy střední*. s. 388.

¹⁸⁴ ŘEZNÍČKOVÁ, K.: *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. s. 61 – 62.

po ročnících, eventuálně po pololetích. Fyzika se na nižším gymnáziu učila pouze v jednom pololetí ve třetím a obě pololetí ve čtvrtém ročníku.¹⁸⁵

Cílem tohoto předmětu bylo žáky naučit znalostem „*nejrásovitějších přírodních úkazů na základě pozorování a pokusů. Vysvětlování podobných výjevů na jejich základě; praktické jejich užívání*“.¹⁸⁶ Ve třetím ročníku v prvním pololetí po dobu dvou hodin týdně se žáci měli naučit např. prostornosti a nepropustnosti těles, charakterizovat tři skupenství, vodorovný a svislý směr, tlak vzduchu, nauce o teple a chemii – směs, tuhost, roztok, slučování, rozklad, prvky, molekuly, atomy, hoření a mnoho dalšího. Ve čtvrtém ročníku v prvním pololetí na žáky čekala nauka o magnetismu a o elektřině, dále mechanika, se kterou byl spojený popis výjevů na hvězdném nebi, „měny“ Měsíce a jeho oběh, roční pohyb Slunce, otáčení Země kolem osy, dále zatmění Slunce a Měsíce, ale i rozdíly denních a ročních dob na místech rozdílné šířky a délky. Ve druhém pololetí charakteristika vlastností kapalin, nauka o zvuku a světle.¹⁸⁷

Na vyšším gymnáziu v sedmém ročníku po dobu tří hodin týdně se žáci učili mechanice, např. setrvačnost, volný pád, váha, energie, pohyb po na kloněné rovině, jednoduché stroje se stálým zřetelem k principu zachování energie, křivočarý pohyb apod. a nauce o teple - teploměr, koeficient roztaživosti, množství tepla atd. V posledním ročníku rovněž po dobu 3 hodin týdně na žáky čekal magnetismus, statická elektřina a elektrické proudy, nauka o vlnivém pohybu, akustika, optika a na závěr astronomie.¹⁸⁸

Posledním předmětem byl **přírodopis**, kterému bylo v rámci osnov vyhrazeno nepatrně více prostoru. Na nižším gymnáziu měli být žáci „*obeznámeni se s nejdůležitějšími formami organického a neorganického světa na základě přímého pozorování předmětů; poněkud také vycvičenou v seznávání souhlasných a rozdílných*

¹⁸⁵ ŘEZNÍČKOVÁ, K.: *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. s. 62.

¹⁸⁶ ŠETELÍK, A.: *Sbírka normálií platných pro české školy střední*. s. 391.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 392.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 394.

znaků odrud zvířeny a květeny“.¹⁸⁹ Důraz měli učitelé klást na názorné vyučování, kdy žáci získávali poznatky na základě přímého pozorování.¹⁹⁰

Na vyšším gymnáziu to byl „systematický přehled zvířecích a rostlinných skupin na základě znalosti nejdůležitějších zjevů z jejich morfologie, anatomie a fyziologie, znalost tvarů a vlastností nejdůležitějších minerálií s příležitostným poučením o stavbě a vývoji tělesa zemského“.¹⁹¹ Na tomto gymnáziu a to v pátém a šestém ročníku měl být studujícím předán systematický přehled zvířecích a rostlinných skupin a základy mineralogie. V rámci mineralogie se probíral vývoj Země. Teprve v šestém ročníku došlo na člověka. V této třídě měly být mj. probírány nejdůležitější informace o stavbě těla a také péče o zdraví.¹⁹²

6) Nepovinné předměty

Každé gymnázium svým žákům doprávalo možnost si rozšířit své vzdělání některými nepovinnými předměty. Návštěva těchto předmětů byla zpoplatněna. Na konci 60. let 19. století se za jedno pololetí platilo kolem 60 krejcarů. Ti žáci, kteří neměli na platbu, tak byli od placení osvobozeni. Jednalo se spíše o žáky, kteří byli chudí. Tyto předměty mohli vyučovat i učitelé, kteří nebyli členy učitelského sboru. Někteří dokonce nemuseli být ani učiteli. Většinou, ale škola dokázala tyto předměty pokrýt z vlastních zdrojů.

Mezi nepovinné předměty patřily krasopis, těsnopis, kreslení, zpěv, „živé“ jazyky – nejčastěji francouzština a tělocvik. Postupem času se některé předměty staly povinnými. Tento přesun se týkal především tělocviku a kreslení. Nejnavštěvovanějším nepovinným předmětem byl na většině středních škol zpěv či

¹⁸⁹ ŠETELÍK, A.: *Sbírka normálií platných pro české školy střední*. s. 390.

¹⁹⁰ ŘEZNÍČKOVÁ, K.: *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. s. 62.

¹⁹¹ ŠETELÍK, A.: *Sbírka normálií platných pro české školy střední*. s. 390.

¹⁹² ŘEZNÍČKOVÁ, K.: *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. s. 62.

jiná forma hudební výuky¹⁹³ (např. na kolínském gymnáziu tento předmět vyučoval významný hudebník František Kmoch).

7) Tělesná výchova a sport

Posledním původně nepovinným a zároveň docela diskutovaným předmětem byl tělocvik. Ten se začal do gymnaziálních učebních osnov dostávat již od roku 1848. Tento předmět byl v kombinaci s vojenskými cviky zaveden jako povinný předmět hned od prvního ročníku. Výsledná Bonitz-Exnerova reforma z roku 1849 tomuto předmětu ale věnovala málo prostoru a do škol byl zaváděn podle místních poměrů a potřeb. Dlouhou dobu pro něj neexistovaly jednotné a závazné osnovy. Každá škola si je sestavovala sama, ale podléhala zemské školní radě, která to musela schválit. V podstatě záleželo jen na přístupu vedení školy a především na tom, zda byl tento předmět ochotný někdo učit (např. tento předmět jako první učil na kolínském gymnáziu řeznický mistr). Problémy se týkaly i toho, kde tento předmět učit, protože nebylo moc vhodných míst. Vyučoval se také v provizorních prostorech. Pokud bylo hezky, tak se učilo venku. Hodně tedy záleželo na počasí.

První závazné osnovy byly v Čechách vydány roku 1877, posléze byly v roce 1897 modernizovány. Ke konci 19. století se začínají stále častěji objevovat požadavky na to, aby bylo tělocviku věnováno, co nejvíc prostoru, protože žáci měli špatný zdravotní stav, resp. nedostatek pohybu a „trpěli duševní námahou“ při studiu. Tuto situaci reflektovala i další nařízení ministerstva kultu a vyučování ve prospěch pohybu, kdy např. v roce 1890 bylo rozhodnuto a středním školám nařízeno, aby se snažily o zřízení vhodných koupališť, kluzišť a hřišť.

Roku 1910 byla v rámci tělesné výchovy zavedena v posledních dvou ročnících formálně nepovinná střelecká cvičení. Od školního roku 1910/1911 byl postupně od prvního ročníku na gymnáziích zaváděn povinný tělocvik. Na českých reálkách byl

¹⁹³ ŘEZNÍČKOVÁ, K.: *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. s. 63 – 64.

tento předmět teoreticky povinný od roku 1874, s praxí to bylo ovšem horší – většina z nich povinný tělocvik zaváděla až po roce 1900.

Výraznější proměnu zažily osnovy v roce 1911, kdy se do nich alespoň zčásti promítly požadavky učitelů, lékařů, ale i zástupců armády. Mnohem více poukazovaly na důležitost cvičení na čerstvém vzduchu, kdy byl kladen důraz na správné držení těla. Mnohem více prostoru bylo věnováno různým herním činnostem. Součástí tělesné výchovy byly sportovní hry, tzv. hybné hry, které byly považovány za jedny z nejdůležitějších tělesných cvičení.¹⁹⁴

6.2 Učební osnovy v současné době

Učební osnovy na Gymnáziu v Kolíně můžeme najít ve Školním vzdělávacím programu (ŠVP) pro gymnaziální vzdělávání, který je vytvořen na základě Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV) a Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia (RVP G).

Jako hlavní zdroj informací mi posloužil Školní vzdělávací program Gymnázia v Kolíně, ve kterém se nacházejí informace o těchto následujících předmětech:

1) Český jazyk a literatura (CJL)

Český jazyk a literatura se učí jak na nižším stupni osmiletého gymnázia, tak i vyšším stupni osmiletého gymnázia a čtyřletém gymnáziu.

Předmět vychází ze vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace a realizuje vzdělávací obsah oboru Český jazyk a literatura z RVP G v 5. – 8. ročníku studia, resp. 1. – 4. ročníku čtyřletého studia.

Tento předmět je povinným maturitním předmětem ve společné části maturitní zkoušky. Skládá se ze dvou složek: jazyk a jazyková komunikace a literární

¹⁹⁴ ŘEZNÍČKOVÁ, K.: *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. s. 65 – 68.

komunikace. Ve vyučovacím procesu se ale obsah jednotlivých složek vzájemně doplňuje a prolíná, kromě toho dochází ke spolupráci s esteticko-výchovnými předměty, dějepisem, dalšími cizími jazyky, okrajově s přírodovědnými předměty v rámci práce s odbornými texty.

Český jazyk a literatura integruje některé tematické okruhy průřezových témat Osobnostní a sociální výchova, Mediální výchova apod. Jedna hodina týdně je věnována různým formám procvičování učiva a třída je při ní dělena na skupiny. Vyučovací hodiny probíhají v běžné učebně. K výuce vhodných témat lze využít také počítačovou učebnu. Nedílnou součástí výuky jsou také návštěvy divadelních (filmových) představení, literárně-dramatických pořadů nebo pořádání tematických exkurzí. K fakultativním aktivitám patří účast v různých soutěžích a projektech (Olympiáda v českém jazyce, literární a novinářské soutěže). V posledních dvou ročnících je předmět doplněn o nabídku volitelných seminářů.

Hlavním cílem výuky daného předmětu je vést studenty k porozumění různým typům textů, ke zdokonalení písemného i ústního projevu, ke schopnosti samostatně řešit jazykové i stylistické úkoly a tvořit věcně správné a slohově vhodné projevy. V literární složce předmětu se projevuje výrazně estetická funkce, žáci jsou vedeni k pozitivnímu vztahu k uměleckým dílům a k jejich objektivnímu hodnocení. Interpretace vybraných literárních děl napomáhá k vytváření názorů, životních postojů a kultivaci zájmů.

K tomuto předmětu náleží také různé semináře, např. Literární seminář nebo Seminář literatury a filmu, díky kterým si žáci prohloubí své znalosti ve vybraných tématech.

2) Cizí jazyky

Gymnázium v Kolíně ve svých učebních plánech nabízí žákům anglický jazyk, německý jazyk, francouzský jazyk, ruský jazyk a také seminář k latinskému jazyku.

a) Anglický jazyk (ANJ)

Předmět se vyučuje ve všech ročnících gymnázia. Vznikl ze vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace a vzdělávacího oboru Cizí jazyk. Poskytuje živý jazykový základ a předpoklady pro komunikaci v rámci integrované Evropy a světa a pomáhá vytvářet schopnost číst s porozuměním přiměřené texty v anglickém jazyce.

Osvojování anglického jazyka pomáhá snižovat jazykové bariéry a přispívá tak ke zvýšení mobility jednotlivců jak v jejich osobním životě, tak v dalším studiu a v budoucím pracovním uplatnění. Umožňuje poznávat odlišné kulturní tradice a způsob života lidí v jiných (anglofonních) zemích a prohlubuje vědomí závažnosti vzájemného mezinárodního porozumění a tolerance. Formy realizace zahrnují skupinové vyučování, dialogy, výklad, poslech, četbu, reprodukci textu (písemná, ústní), samostatnou práci (vyhledávání informací, práce se slovníkem a s autentickými materiály), hry, soutěže, recitaci, dramatizaci, zpěv, užití výukových programů na PC, krátkodobé projekty. Doplnkem výuky je účast studentů na Olympiádě v anglickém jazyce, zahraničních exkurzích a zahraničních výměnných pobytech a dalších akcí podle individuálních zájmů studentů (divadelní a filmová představení, besedy, výstavy).

Časová dotace předmětu v jednotlivých ročnících je uvedena v učebním plánu. Ve třetím a čtvrtém ročníku čtyřletého gymnázia, resp. sedmém a osmém ročníku osmiletého gymnázia, si studenti mohou k předmětu zvolit seminář, jehož obsah upevňuje a případně prohlubuje poznatky získané v pravidelných hodinách.

Výuka probíhá v jazykových učebnách a dalších učebnách za podpory multimediální techniky. Při výuce je třída dělena na skupiny podle školských předpisů.

Podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyk je cílem studia v kvartě (čtvrtém ročníku nižšího stupně gymnázia) dosažení jazykové úrovně A2, v oktávě (posledním ročníku osmiletého studia), resp. ve čtvrtém ročníku čtyřletého studia, dosažení jazykové úrovně B1 či B2 podle studentem, resp. studijní skupinou, zvoleného hlavního jazyka.

b) Německý jazyk (NJ)

Předmět se vyučuje ve všech ročnících osmiletého studia počínaje sekundou a ve všech ročnících čtyřletého studia. Vznikl ze vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace a vzdělávacího oboru Další cizí jazyk. Obsahem předmětu je naplňování výstupů vzdělávacího oboru další cizí jazyk a souvisejících průřezových témat Rámcového vzdělávacího programu. Cílem výuky německého jazyka je vytvořit u studentů předpoklady pro komunikaci v rámci Evropy i světa, komunikaci v multikulturním prostředí. Výuka pomáhá získat zájem o studium němčiny, umožňuje poznávat život a kulturní tradice jiných národů a národností, rozšiřuje intelekt, etické a estetické složky osobnosti studenta. Používání cizího jazyka umožňuje přístup k informacím a moderním informačním technologiím. Proto je kladen důraz na rozvoj komunikačních dovedností a schopností. Předmět Německý jazyk je úzce spjat s ostatními předměty (zvláště Zeměpisem, Dějepisem, Hudební výchovou a Výtvarnou výchovou).

Očekávané výstupy na úrovni kvarty víceletého studia se vztahují k deskriptorům Společného evropského referenčního rámce A1. Obsahem předmětu ve čtyřletém studiu a ve vyšším stupni osmiletého studia je výuka německého jazyka na úrovni B1 Společného evropského referenčního rámce pro jazyk.

Ve 3. a 4. ročníku a odpovídajících ročnících víceletého studia si studenti mohou zvolit semináře zaměřené především na konverzaci, rozšíření slovní zásoby či mluvnici německého jazyka. Tyto semináře mohou dále přispívat k přípravě jazykových mezinárodně uznávaných zkoušek a k případnému studiu němčiny na vysokých školách.

Německý jazyk je nabízen jako volitelný předmět od sekundy, kde jde ovšem spíše jen o seznamovací kurz a motivaci. Od tercie pak studenti pokračují povinně v němčině nebo jiném zvoleném jazyce. Časové dotace jsou pro všechny další cizí jazyky stejné a jsou uvedeny v tabulkách učebního plánu a podrobnější vysvětlení organizace studia těchto jazyků je v poznámkách pod tabulkami.

Výuka německého jazyka probíhá ve skupině oddělené z celé třídy podle školských předpisů a je nejčastěji realizována v jazykové učebně nebo v kmenové učebně ve vyučovací hodině (frontální a skupinové vyučování, dialogy, poslech, četba, reprodukce textu písemná i ústní, hry, soutěže, projekty) s podporou multimediální techniky. Součástí výuky jsou dále besedy, exkurze, výjezdy do zahraničí (německy mluvící země) a další příležitostné akce, studenti se účastní konverzačních soutěží. Vyučující volí učebnici v kombinaci s dalšími výukovými materiály pro danou skupinu optimálně tak, aby bylo co nejefektivněji dosaženo požadovaných výstupů. Výuka předmětu probíhá v odborných učebnách vybavených multimediální technikou a dalšími pomůckami, případně v kmenových třídách.

c) Francouzský jazyk (FRJ)

Předmět se vyučuje již od nižších ročníků osmiletého gymnázia počínaje sekundou, pro čtyřleté studium je nabízen od 1. ročníku. Vznikl ze vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace a vzdělávacího oboru Další cizí jazyk. Cílem výuky francouzského jazyka je vytvořit u studentů předpoklady pro mezikulturní komunikaci v rámci Evropy i světa. Předmět pomáhá získat zájem o studium francouzštiny, umožňuje poznávat život a kulturní tradice jiných národů a národností frankofonních oblastí. Přispívá k porozumění mezi národy, je prostředkem formování studentovy osobnosti včetně mezilidských vztahů.

Vzdělávání ve francouzském jazyce jako v dalším cizím jazyce směřuje k dosažení úrovně A1 podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky na konci kvarty. Ve čtyřletém studiu a ve vyšších ročnících osmiletého studia výuka směřuje k dosažení úrovně B1 podle Společného evropského referenčního rámce.

Francouzský jazyk je nabízen jako volitelný předmět od sekundy, kde jde ovšem spíše jen o seznamovací kurz a motivaci. Od tercie pak studenti pokračují povinně ve francouzštině nebo jiném zvoleném jazyce. Časové dotace jsou pro všechny další cizí jazyky stejné a jsou uvedeny v tabulkách učebního plánu

a podrobnější vysvětlení organizace studia těchto jazyků je v poznámkách pod tabulkami. Ve 3. ročníku čtyřletého gymnázia a odpovídajícím ročníku osmiletého studia si studenti mohou zvolit dvouletý seminář, zaměřený hlavně na konverzaci, rozšíření slovní zásoby a rovněž jako přípravu na další případné studium francouzštiny na vysoké škole.

Výuka probíhá ve skupině oddělené z celé třídy podle školských předpisů v učebně za tímto účelem vybavené audiovizuálními pomůckami, zeměpisnými mapami a slovníky. Některé hodiny jsou realizovány v kmenových třídách. Součástí výuky francouzského jazyka jsou poznávací exkurze do různých oblastí Francie a frankofonních zemí, studenti se účastní konverzačních soutěží, dle možností a schopností studentů je zařazována práce s časopisy.

V hodinách francouzského jazyka se ve všech ročnících gymnázia počínaje sekundou využívá terminologie běžně používaná v předmětech Český jazyk a literatura, Občanská výchova, Dějepis, Zeměpis, Biologie a Tělesná výchova. Nedílnou součástí výuky je poslech a zpěv francouzských písní.

d) Ruský jazyk (RUJ)

Předmět se vyučuje jako volitelný v osmiletém gymnáziu počínaje sekundou a ve všech ročnících čtyřletého gymnázia. Vznikl ze vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace a vzdělávacího oboru Další cizí jazyk. Cílem výuky je vytvořit u studentů předpoklady pro mezikulturní komunikaci v rámci Evropy i světa, naučit je užívat jazyk v praxi, poznávat život a kulturní tradice jiných národů a národností a přispívat tak k porozumění mezi národy a k rozvoji mezilidských vztahů. Výuka je zaměřena na rozvoj komunikativní kompetence ústní i písemné, na rozšiřování celkového kulturního obzoru, rozvoj intelektu, citové, etické a estetické složky osobnosti studentů. Vzdělávání v ruském jazyce vede studenta k tvořivé práci s věcným i uměleckým textem, vytváření osobitého, objektivně kritického a celkově

pozitivního vztahu k literatuře, vytváření návyku individuální četby, poznávání hodnotových orientací a citlivému vnímání světa i sebe sama.

Aktivní znalost přispívá k mezinárodní komunikaci a usnadňuje přístup k informacím. Důraz je kladen na motivaci studenta ke studiu ruštiny, ale také na zprostředkování vědomostí gramatických, lexikálních, pravopisných, fonetických aj. Ruský jazyk je spjat s ostatními předměty (zvláště zeměpisem, dějepisem, základy společenských věd, hudební výchovou a výtvarnou výchovou).

Vzdělávání v ruském jazyce jako v dalším cizím jazyce směřuje k dosažení úrovně A1 podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky na konci kvarty, ve čtyřletém studiu a ve vyšších ročnících osmiletého studia výuka k dosažení úrovně B1.

Ruský jazyk je nabízen jako volitelný předmět od sekundy, kde jde ovšem spíše jen o seznamovací kurz a motivaci. Od tercie pak studenti pokračují povinně v ruštině nebo jiném zvoleném jazyce. Časové dotace jsou pro všechny další cizí jazyky stejné a jsou uvedeny v tabulkách učebního plánu a podrobnější vysvětlení organizace studia těchto jazyků je v poznámkách pod tabulkami. Ve třetím a čtvrtém ročníku čtyřletého gymnázia, resp. sedmém a osmém ročníku osmiletého gymnázia, si studenti mohou k předmětu zvolit seminář, který upevňuje a prohlubuje jejich konverzační schopnosti a rozšiřuje učivo pravidelných hodin.

Výuka ruského jazyka probíhá ve skupině oddělené z celé třídy podle školských předpisů a je nejčastěji realizována v jazykové učebně nebo kmenové učebně

pomocí audiovizuálních technických pomůcek, případně v učebnách s výpočetní technikou. Součástí výuky jsou dále dle možnosti besedy s rodilými mluvčími z Ruského centra vědy a kultury v Praze, exkurze a další příležitostné akce, studenti se účastní konverzačních soutěží a mohou využívat jazykovou knihovnu.

e) Seminář z latinského jazyka (SLJ)

Vyučuje se pouze jako seminář pro septimu a oktávu/3. a 4. ročník (ročníky lze také spojit) v případě dostatečného počtu zájemců.

Slouží k výuce základům latinské gramatiky, k získání základní slovní zásoby a k osvojení metody práce s originálními latinskými prameny. V oblasti slovní zásoby je kladen důraz na pochopení současných vědeckých termínů, cizích a přejatých slov; student se setká i s tzv. novolatinou.

Seminář je koncipován jako příprava na budoucí vysokoškolské studium (historie, filosofie, právo, lékařství atd.). Obsah semináře je rozpracován v časovém tematickém plánu u konkrétního vyučujícího v konkrétním školním roku.

Na tomto semináři se žáci seznámí se základními gramatickými jevy, např. 1. – 5. deklinace, 1. – 4. konjugace, indikativ přítomného času, indikativ imperfekta, futurum, adjektiva 1. – 3. deklinace, sloveso *esse*, některé druhy zájmen, číslovky. Důležité jsou překlady textů a práce se slovníkem.

3) Matematika (MAT)

Tento vyučovací předmět vychází ze vzdělávacího oboru Matematika a její aplikace. Napomáhá rozvoji abstraktního a analytického myšlení, formuje logické myšlení a v neposlední řadě přispívá k budování prostorové představivosti. Matematika vede studenty k myšlenkové samostatnosti a má vliv na zvýšení jejich celkové intelektuální úrovně.

Těžiště práce v matematice spočívá v osvojování schopnosti pochopit a formulovat problém a v ovládnutí matematických nástrojů a dovedností potřebných pro jeho řešení. Během studia si studenti uvědomují, že tyto schopnosti uplatní v dalším studiu, ale i při řešení problémů v běžném životě a že matematika sama nachází uplatnění v mnoha oborech lidské činnosti. Při výuce se realizují některé výstupy průřezového tématu Osobnostní a sociální výchova.

Vyučovací předmět Matematika navazuje na matematiku 2. stupně ZŠ nebo na matematiku nižšího stupně osmiletého gymnázia. Ve všech čtyřech ročnících čtyřletého nebo vyššího stupně osmiletého gymnázia se matematika vyučuje povinně s hodinovou dotací podle tabulky učebního plánu pro vyšší stupeň osmiletého gymnázia a čtyřleté gymnázium. Ve třetím a čtvrtém ročníku čtyřletého gymnázia, resp. sedmém a osmém ročníku osmiletého gymnázia, si studenti mohou k předmětu zvolit seminář (Seminář a cvičení z matematiky, Seminář z deskriptivní geometrie), jehož obsah upevňuje a případně prohlubuje poznatky získané v pravidelných hodinách.

Důraz je kladen na zvládnutí základních dovedností, na dobré porozumění pojmům a souvislostem mezi nimi, ale také na rozvoj tvořivosti, schopnosti pracovat s informacemi a kultivovaně argumentovat a formulovat závěry. Obsah učiva je proti minimu poněkud rozšířen, protože je určeno většinou talentovaným studentům s dobrými studijními předpoklady a vysokou motivací. Hloubku, ve které jsou jednotlivé kapitoly probírány, může vyučující částečně přizpůsobit schopnostem či zájmům studentů konkrétní třídy. V každém ročníku je jedna hodina realizována formou cvičení se třídou rozdělenou na skupiny.

Podle možností je při výuce využíván matematický software a multimediální nebo počítačová učebna. Doplňkem výuky je (dobrovolná) účast studentů v matematických soutěžích (Genius logicus, Matematická olympiáda, Matematický a Přírodovědný klokan apod.).

V současné době jeden z nejdůležitějších předmětů na gymnáziích společně s českým a cizím jazykem.

4) Dějepis (DEJ)

Vyučovací předmět můžeme najít ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost a ve vzdělávacím oboru Dějepis. Předmět se vyučuje ve všech ročnících čtyřletého gymnázia, resp. vyšších ročnících osmiletého gymnázia.

Vyučovací předmět Dějepis realizuje dílčí tematické okruhy průřezových témat: Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Environmentální výchova a Mediální výchova.

Časová dotace předmětu v jednotlivých ročnících je uvedena v tabulce učebního plánu pro vyšší stupeň osmiletého gymnázia a čtyřleté gymnázium. Ve třetím a čtvrtém ročníku čtyřletého gymnázia, resp. sedmém a osmém ročníku osmiletého gymnázia, si studenti mohou k předmětu zvolit seminář (Seminář z dějepisů), jehož obsah upevňuje a prohlubuje poznatky získané v pravidelných hodinách.

Výuka probíhá (v závislosti na organizačních možnostech školy) v odborných učebnách vybavených audiovizuální technikou, případně v kmenových učebnách. Při výuce jsou využívány kromě učebnic dějepisné atlasy a různé typy historických pramenů. Výuka je dále podle zájmu studentů a možností školy doplňována také odbornými exkurzemi do muzeí a historicky významných lokalit a besedami s pamětníky historických událostí. Studenti se mohou zúčastnit různých vědomostních soutěží.

5) Zeměpis (ZMP)

Předmět se vyučuje kromě třetího ročníku čtyřletého, resp. sedmého ročníku osmiletého gymnázia, ve všech ročnících obou oborů gymnázia. Vznikl ze vzdělávací oblasti Člověk a příroda, vzdělávacího oboru Zeměpis (dle RVP ZV) a Geografie (dle RVP G) a realizuje také některé očekávané výstupy vzdělávacího oboru Geologie.

Jako jeden z oborů této vzdělávací oblasti umožňuje studentům hlouběji porozumět zákonitostem přírodních procesů a tím si uvědomovat i užitečnost přírodních poznatků a jejich aplikaci v praktickém životě. Poskytuje jim možnost pochopit nutnost udržování rovnováhy v přírodě, rozvíjí jejich dovednosti objektivně a spolehlivě pozorovat, experimentovat, vytvářet a ověřovat hypotézy, vyvozovat z nich závěry a ty pak ústně i písemně interpretovat. Učí studenty rozlišovat, odhalovat příčiny přírodních i společenských dějů, hledat souvislosti a vztahy mezi nimi,

předvídat je, popř. ovlivňovat je, a to hlavně v souvislosti s řešením praktických problémů. Zeměpis obohacuje v návaznosti na prvouku a vlastivědu celkový vzdělanostní rozhled studentů uvedením do hlavních přírodních, hospodářských a sociálních podmínek a faktorů života lidí v blízkém území místní krajiny, místní oblasti (regionu), na území České republiky, v Evropě a dalších světadílech. Umožňuje studentům orientovat se v současném světě a v problémech současného světa, uvědomovat si civilizační rizika a perspektivy budoucnosti lidstva. V souvislosti s principy trvale udržitelného rozvoje umožňuje uvědomovat si i vlastní spoluzodpovědnost za kvalitu života na Zemi a vztah lidí k jejich přírodnímu a společenskému prostředí.

Časová dotace předmětu v jednotlivých ročnících je uvedena v tabulkách učebního plánu. V posledních dvou ročnících čtyřletého nebo osmiletého gymnázia si studenti mohou k předmětu zvolit seminář (Seminář ze zeměpisu), jehož obsah upevňuje a případně prohlubuje poznatky získané v pravidelných hodinách.

5) Fyzika (FYZ)

Předmět se vyučuje ve všech vyšších ročnících osmiletého gymnázia a ve všech ročnících čtyřletého gymnázia. Jeho obsah vychází ze vzdělávacího oboru Fyzika příslušné vzdělávací oblasti Člověk a příroda. V předmětu dostávají studenti příležitost poznávat přírodu jako systém, jehož součásti jsou vzájemně propojeny, působí na sebe a ovlivňují se. Tím se jim poskytuje potřebný základ pro lepší pochopení a využívání současných technologií a lepší orientaci v běžném životě.

Fyzika také významně podporuje vytváření otevřeného, svobodného a kritického myšlení (přístupného alternativním názorům) a logického uvažování. Zvláště významné je, že při studiu přírody specifickými poznávacími metodami si studenti osvojují i důležité dovednosti. Jedná se především o rozvíjení dovednosti soustavně, objektivně a spolehlivě pozorovat, experimentovat a měřit, vytvářet

a ověřovat hypotézy o podstatě pozorovaných fyzikálních jevů, analyzovat výsledky tohoto ověřování a vyvozovat z nich závěry.

Časová dotace předmětu v jednotlivých ročnících je uvedena v tabelaci učebního plánu pro vyšší stupeň osmiletého gymnázia a čtyřleté gymnázium. Ve třetím a čtvrtém ročníku čtyřletého gymnázia, resp. sedmém a osmém ročníku osmiletého gymnázia, si studenti mohou k předmětu zvolit seminář (Seminář a cvičení z fyziky), jehož obsah upevňuje a případně prohlubuje poznatky získané v pravidelných hodinách

6) Chemie (CHE)

Předmět se vyučuje v prvním až třetím ročníku čtyřletého gymnázia a kvintě až septimě osmiletého gymnázia. Obsah předmětu vychází ze vzdělávacího obsahu vzdělávacího oboru Chemie (vzdělávací oblasti Člověk a příroda) a realizuje také některé očekávané výstupy vzdělávacího oboru Geologie.

Osvojováním učiva chemie se studenti učí poznávat přírodu jako systém, který funguje na základě principu rovnováhy mezi přírodními procesy a objekty. Jsou vedeni k poznání, popisu a třídění chemických látek a dějů v okolním světě a ke hledání vztahů mezi nimi. Teoretické znalosti si prakticky ověřují v hodinách laboratorních cvičení a získávají návyky správného jednání v praktických situacích běžného života.

Předmětem prolínají následující okruhy průřezových témat: Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Environmentální výchova. Ve druhém ročníku čtyřletého gymnázia, resp. sextě osmiletého gymnázia, doplňuje předmět Chemie vzdělávací obsah oboru Člověk a svět práce a Člověk a zdraví v zařazených hodinách cvičení z chemie. Časová dotace předmětu v jednotlivých ročnících je uvedena v tabulce učebního plánu pro vyšší stupeň osmiletého gymnázia a čtyřleté gymnázium. Ve třetím a čtvrtém ročníku čtyřletého gymnázia, resp. sedmém a osmém ročníku osmiletého gymnázia, si studenti

mohou k předmětu zvolit seminář (Seminář a cvičení z chemie), jehož obsah upevňuje a případně prohlubuje poznatky získané v pravidelných hodinách.

Ve druhém ročníku čtyřletého gymnázia a sextě osmiletého gymnázia je výuka chemie doplněna laboratorním cvičením v chemické laboratoři metodou skupinové práce studentů; třída je přitom rozdělena na skupiny podle kapacity laboratoře a organizačních možností školy. Další informace o výuce předmětu jsou uvedeny v charakteristice předmětu pro nižší stupeň osmiletého gymnázia.

7) Biologie (BIO)

Předmět se vyučuje ve všech ročnících čtyřletého gymnázia a kvintě až oktávě osmiletého gymnázia. Obsah předmětu vychází ze vzdělávacího obsahu vzdělávacího oboru Biologie a naplňuje i některé očekávané výstupy vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví a oboru Geologie. Osvojováním učiva biologie se student učí poznávat přírodu jako systém, který funguje na základě principu rovnováhy mezi přírodními procesy a objekty. Je veden k poznání, popisu a třídění organismů a dějů v okolním světě a ke hledání vztahů mezi nimi. Teoretické znalosti si prakticky ověřuje v hodinách cvičení z biologie a získává návyky správného jednání v praktických situacích běžného života.

Předmětem prolínají některé okruhy průřezových témat: Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Environmentální výchova.

Časová dotace předmětu v jednotlivých ročnících je uvedena v tabulce učebního plánu pro vyšší stupeň osmiletého gymnázia a čtyřleté gymnázium. Ve třetím a čtvrtém ročníku čtyřletého gymnázia, resp. sedmém a osmém ročníku osmiletého gymnázia, si studenti mohou k předmětu zvolit seminář (Seminář a cvičení z biologie), jehož obsah upevňuje a případně prohlubuje poznatky získané v pravidelných hodinách.

Výuka biologie probíhá podle organizačních možností školy v učebně biologie, případně v kmenových učebnách. Uskutečňuje se s aktivním zapojením studentů a s využitím audiovizuální techniky podle aktuálního vybavení školy. Cvičení z biologie probíhají v biologické laboratoři, při výuce se třída dělí na skupiny. Součástí výuky biologie jsou také (podle organizačních možností školy a zájmu studentů) exkurze do biologicky zajímavých lokalit a návštěvy muzeí. Kromě toho se mohou studenti účastnit také Biologické olympiády a dalších oborových soutěží.

8) Občanská výchova (OBV), Základy společenských věd (ZSV)

a) OBV

Předmět se vyučuje ve všech nižších ročnících osmiletého gymnázia. Vznikl ze vzdělávacího oboru Výchova k občanství, oblasti Člověk a společnost, a z dalších vzdělávacích oborů: Výchova ke zdraví (vzdělávací oblast Člověk a zdraví) a Svět práce (vzdělávací oblast Člověk a svět práce).

Předmět integruje vybrané tematické okruhy všech průřezových témat: Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Environmentální výchova a Mediální výchova. Časová dotace předmětu v jednotlivých ročnících je uvedena v tabulce učebního plánu pro nižší stupeň osmiletého gymnázia.

Výuka Občanské výchovy probíhá převážně v kmenových učebnách. Při realizaci vzdělávacího obsahu předmětu se kromě běžné vyučovací hodiny využívá i dalších forem, např. krátkodobé projekty, exkurze, diskuse, besedy, simulační hry.

b) ZSV

Předmět Základy společenských věd se vyučuje v 1. – 4. ročníku čtyřletého gymnázia a v 5. – 8. ročníku osmiletého gymnázia (zde navazuje na vyučovací předmět Občanská výchova).

Předmět vznikl ze vzdělávacího oboru Občanský a společenskovední základ (1. – 4. ročník), oblasti Člověk a společnost, a ze vzdělávacích oborů Člověk a svět práce oblasti Člověk a svět práce (ve 3. ročníku) a oboru Výchova ke zdraví oblasti Člověk a zdraví (1. – 3. ročník).

Předmět dále integruje vybrané tematické okruhy všech průřezových témat: Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Environmentální výchova a Mediální výchova.

Vyučovací předmět má časovou dotaci podle tabulky učebního plánu pro vyšší stupeň osmiletého gymnázia a čtyřleté gymnázium. Ve třetím a čtvrtém ročníku čtyřletého gymnázia, resp. sedmém a osmém ročníku osmiletého gymnázia, si studenti mohou k předmětu zvolit seminář (Společenskovední seminář, Seminář z psychologie a pedagogiky), jehož obsah upevňuje a případně prohlubuje poznatky získané v pravidelných hodinách.

Výuka Základů společenských věd probíhá převážně v běžné učebně. Při realizaci vzdělávacího obsahu předmětu se kromě běžné vyučovací hodiny využívá i dalších forem, např. krátkodobé projekty, exkurze, diskuse, besedy, simulační hry, práce s dokumenty.

Ve škole se ve všech ročnících čtyřletého a osmiletého studia také vyučuje předmětu Ochrana člověka za mimořádných situací. Náplní předmětu je např. umět poskytnout první pomoc, dále jak se chovat při živelných pohromách nebo při úniku nebezpečných látek do ŽP a je kladen důraz také na bezpečnost v dopravě atd.

9) Informatika (ICT)

Informační a komunikační technologie (dále jen ICT – obecně známá mezinárodní zkratka, charakterizující celou oblast) se na nižším gymnáziu vyučují povinně v prvním, třetím, čtvrtém a sedmém ročníku osmiletého gymnázia a v prvním a třetím ročníku čtyřletého gymnázia. Vzdělávací obsah vyučovacího předmětu ICT vychází ze vzdělávacího oboru (oblasti) Informační a komunikační technologie.

Vzdělávání v tomto předmětu napomáhá studentům v rozvoji abstraktního a analytického myšlení, rozvíjí jejich logické usuzování, seznamuje je s novými trendy a vede je k lepší orientaci v nových technologiích. Těžiště výuky spočívá v osvojování schopností a dovedností elektronicky komunikovat, získávat, třídít, zpracovávat a uchovávat informace. Během studia si studenti uvědomují, že informační a komunikační technologie nacházejí uplatnění ve většině z oborů lidské činnosti. Výpočetní technika a moderní technologie zkvalitňují a urychlují dostupnost časově i prostorově rozptýlených informací a umožňují získané informace dále obsahově i graficky zpracovávat. Usnadňují komunikaci mezi jednotlivci a institucemi, zvyšují dostupnost vzdělávání studentům a usnadňují orientaci v dynamicky rozvíjejícím se digitálním světě.

Předmětem prolínají následující okruhy průřezových témat: Mediální výchova, Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova.

Časová dotace předmětu v jednotlivých ročnících je uvedena v tabulkách učebního plánu. Ve třetím a čtvrtém ročníku čtyřletého gymnázia, resp. sedmém a osmém ročníku osmiletého gymnázia, je studentům nabízen seminář (Seminář z programování), jehož obsah prohlubuje a rozšiřuje poznatky získané v pravidelných hodinách.

Výuka předmětu probíhá výhradně v učebnách vybavených příslušnou výpočetní, audiovizuální a digitální technikou s připojením na vnitřní počítačovou síť školy i na internet. Ve všech ročnících jsou třídy při výuce ICT děleny na skupiny podle kapacity učeben tak, aby každý student měl pokud možno k dispozici jeden počítač.

10) Další předměty

a) Hudební výchova (HUV)

Předmět se vyučuje v prvních šesti ročnících osmiletého gymnázia a v 1. a 2. ročníku čtyřletého gymnázia. Vznikl ze vzdělávací oblasti Umění a kultura, resp. vzdělávacího oboru Hudební výchova. Předmět má vazbu na některá témata dalších oborů, zvláště na dějepis, literaturu a výtvarnou výchovu.

Časová dotace předmětu v jednotlivých ročnících je uvedena v tabulkách učebního plánu. Výuka probíhá v učebně hudební výchovy, která je vybavena základními technickými pomůckami, dvěma klavíry, klubovým nábytkem, diskotékou a notovým archivem.

Práce probíhá formou individuální, skupinové i kolektivní výuky v těchto částech:

Recepce:

- Teoretická část: student získává poznatky z hudební terminologie a harmonie, seznamuje se s vývojem evropské hudební kultury, získané vědomosti si doplňuje návštěvou koncertů a besed o hudbě.

Reflexe:

- Praktická část: student využívá získaných informací při rozvoji tvůrčích a poslechových dovedností.

Produkce:

- Hlasová výchova a pohybová výchova: student získává správné hlasové hygienické návyky a obohacuje svůj písňový repertoár.
- Získané dovednosti může student uplatnit v práci v pěveckém sboru školy, účastnit se společných vystoupení a sborových i individuálních soutěží.

b) Výtvarná výchova (VYV)

Předmět výtvarná výchova se vyučuje v prvních šesti ročnících osmiletého gymnázia a v 1. a 2. ročníku čtyřletého gymnázia. Vznikl ze vzdělávací oblasti Umění a kultura. Společně s hudební výchovou je výtvarná výchova na gymnáziu řazena do vzdělávacího oboru estetická výchova a má úzkou vazbu na témata dalších oborů, zvláště na zeměpis, dějepis, literaturu, biologii, deskriptivní geometrii, základy společenských věd a hudební výchovu.

Časová dotace předmětu v jednotlivých ročnících je uvedena v tabulce učebního plánu. Ve vyšším stupni osmiletého gymnázia a ve čtyřletém studiu se studenti ve třídě mohou dělit na zájemce o výtvarnou výchovu nebo o hudební výchovu, v takovém případě se třída dělí na příslušné skupiny. V posledních dvou ročnících si studenti mohou zvolit k předmětu také esteticko-výchovný seminář (Seminář z dějin kultury). Výuka výtvarné výchovy probíhá v učebně výtvarné výchovy, která je vybavena základními pomůckami pro výuku. Speciální pomůcky pro výtvarnou výchovu si žáci opatřují sami.

Práce v hodinách výtvarné výchovy probíhá formou individuální, skupinové a kolektivní výuky oblasti teoretické i praktické. Doplnkem jsou návštěvy výstav, galerií a besed o výtvarném umění. Získané dovednosti může student uplatnit v tvůrčí činnosti výtvarného kroužku při škole, účastnit se společných výtvarných výstav a individuálních, skupinových či týmových výtvarných soutěží.

Vzdělávací obsah je realizován prostřednictvím tvůrčích činností (v teorii i praxi), v jejichž očekávaných výstupech se propojují hlediska tvorby, recepce a interpretace tak, aby se u studentů dále rozvíjela smyslová citovost, uplatňovala se studentova subjektivita a ověřovaly se komunikační účinky vizuálně obrazného vyjádření. Spolupráce s předmětem Hudební výchova pomáhá studentovi hlouběji pochopit základní principy umělecké tvorby a procesu komunikace v umění a prohlubuje jeho schopnost reflexe umění a kultury jako celku.

c) Tělesná výchova (TEV)

Předmět se vyučuje ve všech ročnících osmiletého i čtyřletého gymnázia. Vznikl ze vzdělávací oblasti Člověk a zdraví, vzdělávacího oboru Tělesná výchova a naplňuje i některé očekávané výstupy vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví.

Obecné cíle vyučovacího předmětu:

- získání kladného vztahu k pohybovým činnostem jako předpokladu zdravého životního stylu,
- formování pozitivního vztahu k vlastnímu zdraví a celoživotní odpovědnosti za ochranu zdraví svého i zdraví jiných lidí,
- regenerace a kompenzace jednostranné zátěže, způsobené pobytem ve škole,
- přinášení radosti z pohybu, která je umocněna zvládnutím pohybových dovedností,
- přiměřený rozvoj pohybových schopností a pohybových dovedností, kultivace pohybu (diferenciací činností a hodnocení výkonů studentů),
- předání maximálního množství informací z oblasti tělesné výchovy, sportu a tělesné kultury,
- utváření kladných mezilidských vztahů se smyslem pro dodržování stanovených pravidel,
- užití pohybové činnosti jako prevence proti sociálně škodlivým a patologickým jevům současné společnosti.

Časová dotace předmětu v jednotlivých ročnících je uvedena v tabulkách učebního plánu. Vyučovací předmět Tělesná výchova je specifickým předmětem, neboť je realizován převážně formou praktických činností a jako jediný vyučovací předmět se vyučuje nekoedukovaně. Výuka probíhá v tělocvičně či posilovně se zrcadlovým sálem, na venkovních sportovištích, popřípadě v přírodě. V průběhu

studia mohou studenti podle zájmu a možností absolvovat plavecký výcvik v blízkém bazénu v rozsahu rozšiřujícího (popřípadě základního) učiva a formou kurzu (obvykle v prvním ročníku čtyřletého studia a druhém a pátém ročníku osmiletého studia) také lyžařský výcvik. Sportovně turistický kurz ve třetím ročníku čtyřletého studia, resp. sedmém ročníku osmiletého studia, nabízí volitelně různé alternativy podle personálních možností školy a zájmu studentů. Nedílnou součástí vzdělávání je také (dobrovolná) účast na různých sportovních soutěžích, především v kolektivních sportech.

6.3 Porovnání učebních osnov

Pokud bych měl porovnat učební osnovy z druhé poloviny 19. století se současnými učebními osnovami, tak je důležité zmínit, že se obsah učiva měnil s dobou a co zrovna společnost vyžadovala a potřebovala.

Co se týče např. latinského jazyka a řeckého jazyka (tj. klasických jazyků), tak žáci museli vědět více než žáci na gymnáziu v současné době, protože v 19. a na začátku 20. století z něho žáci museli povinně skládat maturitní zkoušku. Žáci byli také více věřící než oproti dnešním žákům a hlavně gymnázia ještě byla pod vlivem církve a v ní byl kladen důraz na latinský jazyk. Byl také důležitý z toho hlediska, že to byl předmět, díky kterému se žáci dostávali na vysoké školy. Dnešní doba to nevyžaduje (pouze v církevních kruzích), protože jsou důležité jiné cizí jazyky, jako je angličtina, němčina či francouzština. Na kolínském gymnáziu už z klasických předmětů nezbylo téměř nic až na seminář týkající se latinského jazyka, kdy se žáci dozvědí základy z tohoto předmětu, jako jsou deklinace, či konjugace (časování, skloňování).

Po celé 19. století bylo důležité náboženství, které vyučovali na gymnáziu místní katechetové, resp. učitelé tohoto předmětu.

Český jazyk a literatura v 19. století a dá se říct, že také v první polovině 20. století se na většině gymnázií moc nevyučovala. Bylo to z toho důvodu, že české

území bylo součástí R – U a tak podléhalo silné germanizaci, resp. žáci se učili německému jazyku v němčině a tak nebyl prostor pro český jazyk. Ve 20. století po 1. světové válce byla situace jiná jak v pohraničí, tak ve vnitrozemí. V současné době je hlavním předmět český jazyk a literatura, jelikož to souvisí s dobou, ve které žijeme. Jedná se o povinný maturitní předmět.

Němčina se učí jen jako další cizí jazyk, kdy je kladen důraz na gramatiku, četbu a poslech, tak, aby se dokázal dnešní žák domluvit v německy mluvících evropských zemí.

Co se týče humanitních předmětů, jako je zeměpis, dějepis, občanská výchova apod. tak se do roku 1908 zeměpis a dějepis učili společně. To znamenalo, že pokud se žáci učili třeba dějiny roku 1848, tak se bral ohled na politické dějiny a vzápětí se žáci učili např. přírodním poměrům v R-U. Po učitelích ve 2. polovině 19. století chtěli, aby dějiny poutavě vyprávěli a ne, aby to byl pouze sled dat a událostí. V současné době se dá říct, že to je také důležité, ale dnešní učitelé už mají větší možnosti, jak vyučovat dějepis nebo zeměpis a to pomocí výpočetní techniky, která skrývá neomezené možnosti. Na gymnáziu v Kolíně se dějiny učí do roku 1993. Např. žáci ve druhé polovině 20. století se učili české, resp. čs. dějiny do únorového převratu roku 1948. Samozřejmě, že se obsah učiva v zeměpise nebo dějepise měnil se změnami evropských/světových hranic, např. po světových válkách.

Občanská výchova (dříve filozofická propedeutika) v současné době má informovat žáky nejnovějším událostem, které se dějí. V tomto předmětu se žáci např. dozvědí základy politologie, psychologie anebo filozofie.

Žáci se ve druhé polovině 19. století učili přírodovědným předmětům jako je matematika, fyzika, chemie a přírodopis/biologie. Tyto předměty se vyučovaly až na matematiku stejně jako zeměpis a dějepis společně a to až do roku 1908. Poté docházelo k tomu, že se učili žáci každému předmětu zvlášť. Pokud bych měl porovnat obsah učiva se současnými, tak je to podobný jako se žáci učili ve 2. polovině století. Ve fyzice se učili mechanice, optice, dynamice apod. Do fyziky dříve patřil také

vesmír (astronomie), ale ten se dneska spíše učí v zeměpise jako úvodní látka. V chemii se dnešní žáci učí organické či anorganické chemii apod.

Mezi předměty, které se v současné době na gymnáziích nevyučují, patří např. krasopis, těsnopis, kreslení, deskriptivní geometrie a rýsování. Kreslení je na gymnáziích vyučována jako výtvarná výchova. Na gymnáziích v současné době se nenachází žádné nepovinné předměty, ale lze je možno rozšířit pomocí disponibilních hodin.

Na gymnáziu se v současné době žáci učí práci na počítači. To je oproti 19. století velký pokrok, který započal ve druhé polovině 20. století a dnes patří počítač mezi důležitou učební pomůcku.

Velký důraz je kladen také na různé výchovy, kdy se žáci učí kreslit, malovat, zpívat a cvičit. Například zpěvu se žáci na gymnáziu učili již ve 2. polovině 19. století. Ale až na konci tohoto století se do popředí dostává „nový“ předmět a to tělesná výchova. Tento předmět patřil dříve mezi nepovinné předměty, ale postupem času a to na začátku 20. století si získal větší ohlas. Bylo to z toho důvodu, že žáci nebyli pohybově zdatní, často nemocní atd. Poté se stal tedy povinným předmět, který je dnes bezpochyby součástí každé učební osnovy a cílem je také přidat více hodin tohoto předmětu.

Na začátku 20. století se tento předmět potýkal s problémy, kde ho vyučovat. Po většinu času chodili žáci ven, tedy když bylo vhodné počasí. Ale až postupně docházelo ke stavbám tělocvičen, kde mohli žáci být. V současné době má každá škola tělocvičnu. Součástí této výchovy byly také sportovní hry a dnes se žáci učí atletice, míčovým hrám apod.

To, co zůstalo stejné jako z 2. poloviny 19. století jsou poplatky, které si žáci platili např. v té době za návštěvu nepovinných předmětů, tak dnes si žáci připlatí za různé kroužky.

Závěr

Pokud bych měl zhodnotit, jak se vyvíjela gymnázia a učební osnovy, tak bych řekl, že to bylo s dobou, s jakou se měnily a co bylo zrovna důležité pro společnost.

Prvotní změnou bylo zrušení jezuitského řádu roku 1773, kdy došlo k tomu, že gymnázia byla pod dohledem státu a ne církve jako do té doby. Poté se mohla Marie Terezie soustředit nejen na základní, ale i na střední školství. V roce 1775 proběhla úprava týkající se gymnázia, kdy Nové gymnaziální osnovy vypracoval piarista Gratian Marx. Na začátku 19. století, resp. v roce 1808 byl pro gymnázia důležitý tzv. gymnaziální kodex, který určil učební plán, resp., osnovy pro 5letá a 6letá gymnázia a pod tuto sbírku sjednotil disciplinární řád a učební plán spolu s instrukcemi.

V roce 1849 byla pro gymnázia důležitá Exner – Bonitzova reforma, tzv. Nástin organizace pro gymnázia a reálky. Reálky to byl nový typ střední školy, který sloužil pro žáky spíše praktického zaměření.

Již od 18. a zač. 19. století se nacházely v učebních plánech na gymnáziích klasické jazyky (tj. latina a řečtina), náboženství, mateřský jazyk (němčina, český jazyk), matematika, geografie a dějepis. Co se týče klasických jazyků, tak byly důležité i v první polovině 20. století, protože se jednalo zrovna o maturitní předměty. Postupem času předmětů přibývalo a počet časové dotace stoupal. Mezi důležité předměty patřily např. fyzika, chemie, biologie/přírodopis, filozofická propedeutika, psaní apod. Mezi nepovinné předměty se řadily např. krasopis, kreslení, těsnopis a tělesná výchova.

Učební osnovy se měnily i s politickými událostmi. Převážně se měnily po válkách, revolucích apod., resp. to, co společnost požadovala a co tehdejší pracovní trh potřeboval. Když na našem území probíhala ve druhé polovině 19. století průmyslová revoluce, tak bylo nutné mít školy, které zajišťovaly pracovní sílu pro praktické uplatnění (hlavně v průmyslu). Takovou školou se stala po roce 1849 reálka.

O dalších 20 let později byl uveden „v život“ další zákon a to tzv. Hasnerův, který prodloužil sedmiletá gymnázia o další rok. Tento zákon přetrval v českých zemích až do meziválečného období 20. století.

V roce 1872 se ze zrušené hlavní školy stala nižší reálka, která stála za zrodem pozdějšího gymnázia. Vznikala pod obecní správou města Kolína, které gymnázium finančně podporovalo. Škola se řídila podle učebních osnov tehdejších reálných gymnázií.

V roce 1876 se tato škola přeměnila na reálné gymnázium. Pro velký zájem žáků se čtyřtřídní gymnázium v roce 1884 přeměnilo na reálné a vyšší gymnázium s pěti třídami. Tímto krokem došlo k tomu, že tento typ střední školy byl již pod správou státu, a tedy byla prostřednictvím státu i finančně podporována. V tom samém roce se konaly první maturitní zkoušky. Pro gymnázium byla důležitá tzv. Marchetova reforma z roku 1908. Na začátku školního roku 1908–1909 se přeměnilo na reálné gymnázium nového typu. Změna se týkala toho, že absolventi, kteří úspěšně splnili maturitní zkoušku, mohli vstupovat na univerzitu. Došlo také k osamostatnění předmětů, např. zeměpis od dějepisu nebo fyzika od chemie či biologie. V příštích letech se postupně gymnázium přeměnilo na gymnázium s osmi třídami.

Po vzniku československého státu existovaly další typy gymnázií, např. klasická gymnázia, reálná gymnázia, reformně reálná gymnázia, reálky apod.

V období 1. republiky do vyhlášení protektorátu byl stále v platnosti tzv. Hasnerův zákon z roku 1869. V období Protektorátu docházelo k tomu, že většina gymnázií byla tvrdě poněmčována. Změna nastala až po konci druhé světové války. Od roku 1948, kdy se k moci na dlouhých 41 let dostali komunisté, proběhlo několik školských reforem. Reformy se týkaly – např. jednotné školské soustavy z roku 1948 a tak tímto zákonem došlo ke zrušení tzv. Hasnerova zákona. Další reformy se konaly v roce 1953, 1960, 1978 a 1984.

Na závěr této práce bych zmínil, že pro české školství byla důležitá tzv. Bílá kniha z roku 2001. Nejdůležitější školská reforma proběhla v roce 2004, s účinností

od 1. 1. 2005, která po několika úpravách platí dodnes. Na Bílou knihu, resp. školskou reformu navazují dva programy – Rámcový vzdělávací program (RVP) a Školní vzdělávací program (ŠVP). Podle těchto programů se v současné době řídí každá škola a to ať už základní nebo střední. Pro ně je především závazný ŠVP (platí pouze na jeden školní rok) vytvořený podle RVP a podléhá schválení MŠMT.

Seznam použitých zdrojů

Archivní prameny vydané

Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Oesterreich. Vom Ministerium des Cultus und Unterrichts, Wien. Gedruckt in der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei. 1849. s. 258.

Půl století střední školy v Kolíně 1872 – 1922: Památník vydaný profesorským sborem státního reálného gymnasia v Kolíně. Kolín: Profesorský sbor stát. reál. gymnasia, 1922. s. 79.

Sammlung der Verordnungen und Vorschriften über die Verfassung und Einrichtung der Gymnasien. Wien: Im Verlagsgewölbe des k. k. Schulbücher-Verschleißes bei St Anna in der Johannis-Gasse, 1808. s. 204 + přílohy

Výroční zpráva reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1884. Kolín: Bayer, 1884. s. 47.

Archivní prameny

SOkA Kolín, *fond Gymnázia v Kolíně*, (1871) 1876 - 1953. Inventář, 2001, s. 19, ev. č. 400

SOkA Kolín, *fond Sbírký fotografií okresu Kolín [1863] - [2000]*. Prozatímní inventární seznam, 2001, s. 29, ev. č. 404.

Literatura

Almanach Střední průmyslové školy Kolín: Vydáno u příležitosti 125. výročí vzniku průmyslového školství v Kolíně. [Redaktor Jaromír Kratochvíl]. Kolín: Ředitelství Střední průmyslové školy Kolín, [1997]. s. 74.

ČENĚK, Jan: *Střední školství, jeho vývoj a jeho problémy.* Praha: Pedagogická knihovna, 1926. s. 186.

Dějiny školství v Československu 1945-1975. 1. díl. Praha: Univerzita Karlova, 1982. 129 s. + přílohy.

HRAZDIL, Antonín: *Střední školství ve dvanácti státech evropských*. Praha: Státní nakladatelství, 1934. s. 180.

JŮVA, Vladimír – VESELÁ, Zdenka: *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*. Praha: SPN, 1988. 207 s. 207.

KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana: *Dějiny pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. s. 224.

KUČA, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 3. díl, Kolín- Miro. [Il. Lubomír Zeman]. 1. vyd. Praha: Libri, 1998. s. 960: il., mp., pl.

KUZMIN, Michail Nikolajevič, *Vývoj školství a vzdělání v Československu*, Praha: Academia, ČSAV, 1981. s. 244, (19 obr.).

MACKŮ, Jan: *Klasifikace věd a reforma našich škol*. Brno, 1920. s. 107.

MAREK, Robert: *Město Kolín: Jeho vývoj dějinný, kulturní, obchodní a průmyslový*. Kolín: Odbor Klubu československých turistů, 1927. s. 56, ilustr.

PALÁN, Otakar: *Dějiny reálného gymnasia kolínského*. Kolín, 1933. s. 10.

PROCHÁZKA, Jiří. *Kolín ve fotografii: Fotografická publikace*. Jiří Procházka. 1. vyd. Praha: Středočeské nakladatelství, 1972. s. 191, fot.

PROCHÁZKA, Jiří: *100 let kolínského gymnázia (Sborník ke stému výročí založení střední školy v Kolíně)*. Kolín: Gymnázium Kolín, 1972. s. 118.

Sedmdesát pět let Střední školy v Kolíně 1872 - 1947, Kolín: [s. n.], 1947. s. 47.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. s. 99. ISBN 978-80-87000-11-3.

ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina: *Študáci a kantoři za starého Rakouska [České střední školy v letech 1867 – 1918]*. Praha: Libri, 2007. s. 215.

ŠETELÍK, Antonín: *Sbírka normálií platných pro české školy střední*. Praha: 1902. s. 980.

ŠÍREK, Jaroslav.: *Gymnázia a školy gymnaziálního typu (Retrospektiva let 1788 – 1990)*. Praha: Český statistický úřad, 1992, s. 18 + přílohy.

Školní vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání vytvořený dle RVP ZV a RVP G. Kolín: Gymnázium Kolín, 2016. s. 346.

TŮMA, Josef: *Kolínsko a Kouřimsko. Díl 2. Paměti osad na Kolínsku*. Kolín: Učitelstvo školního okresu kolínského, 1915. s. 370.

VALIŠOVÁ, Alena - KASÍKOVÁ, Hana a kol.: *Pedagogika pro učitele*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2007. s. 402.

VÁVRA, Josef. *Dějiny královského města Kolín nad Labem. Díl 1. - 2.* Josef Vávra. Kolín: Bayer, 1888. s. 448.

Vývoj, současný stav a perspektivy SŠ. Praha: Univerzita Karlova. 1984. s. 144.

Internet

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Tab. 3 Počet obyvatel v obcích České republiky k 1. 1. 2016. In: *Český statistický úřad* [online]. [vid. 15. 2. 2017]. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/documents/10180/32853387/1300721603.pdf/cba78096-1cf5-4fde-b20a-3074b2f135f9?version=1.0>

ŠPRINGL, Jan. Školství za Protektorátu. In: *Školákem v protektorátu – projekt Památníku Terezin* [online]. [vid. 21. 1. 2017]. Dostupné z:

<http://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz/index.php/kolstvi-za-protektoratu>

Seznam příloh

(SOkA Kolín, fond Sbírký fotografií okresu Kolín – Přílohy A až E, Sammlung der Verordnungen und Vorschriften über die Verfassung und Einrichtung der Gymnasien – Přílohy F až H)

Příloha A: Pohled od Zálabí na Kolín v 19. století, J. Eckert, 1879

Příloha B: Pohled na Kolín na začátku 20. století, František Krátký, 1907

Příloha C: Reálná škola v Kolíně, v letech 1860–1863

Příloha D: Pohled na Reálné gymnázium v Kolíně, v letech 1878–1883

Příloha E: Pohled na gymnázium v Kolíně z Kutnohorské ulice, přibližně v roce 1910

Příloha F: Učební plán na pětiletém gymnáziu podle Gymnaziálního kodexu z roku 1808

Příloha G: Učební plán na šestiletém gymnáziu podle Gymnaziálního kodexu z roku 1808

Příloha H: Týdenní rozvrh hodin (kromě čtvrtka a soboty) pro žáky na šestiletém gymnáziu podle Gymnaziálního kodexu z roku 1808

Přílohy

Příloha A

Obrázek 1: *Pohled na Kolín od Zálabí v 19. století, J. Eckert, 1879*

Příloha B

Obrázek 2: *Pohled na Kolín na začátku 20. století, František Krátký, 1907*

Příloha C

Obrázek 3: *Reálná škola v Kolíně, v letech 1860–1863 (v současné době
Obchodní akademie)*

Příloha D

Obrázek 4: *Reálné gymnázium v Kolíně, v letech 1878–1883 (v současné době
Obchodní akademie)*

Příloha E

Obrázek 5: Pohled na gymnázium v Kolíně z Kutnohorské ulice, přibližně v roce 1910 (v současné době Obchodní akademie)

Příloha F

S c h e m a
für die Gymnasien mit 5 Lehr-Cursen, 5 Lehrern, und 1 Katechetem.

Wöchentliche Lehrstunden
in jedem Lehr-Curse für jeden Lehrer.

	In den Grammatical-Classen.			In den Humanitäts-Classen.	
	1	2	3	1	2
1. Lehrer lehret die Elemente der lateinischen Sprache	9	9	—	—	—
2. — — (a) die lateinische Grammatik	—	—	9	—	—
(b) die griechische Sprache	—	—	2	2	2
3. — — den Styl, oder Poetik und Rhetorik	—	—	—	9	9
4. — — Geographie und Geschichte	3	3	3	3	3
5. — — (a) Mathematik	2	2	2	2	2
(b) Naturgeschichte und Naturlehre	2	2	—	—	—
6. Der Katechet lehret die Religions- und Sittenlehre	2	2	2	2	2
	18	18	18	18	18

1)

Obrázek 6: Učební plán na pětiletém gymnáziu podle Gymnaziálního kodexu z roku 1808

Příloha G

S c h e m a
für die Gymnasien mit 6 Lehr-Curien, 5 Lehrern, und 1 Katecheten.
Wöchentliche Lehrstunden
in jedem Lehr-Curse für jeden Lehrer.

	In den Grammatikal. Classen.				In den Humanitäts. Classen.	
	1	2	3	4	1	2
1. Lehrer lehret die Elemente der lateinischen Sprache...	9	9	—	—	—	—
2. — — die lateinische Grammatik...	—	—	9	9	—	—
3. — — den Styl, oder Poetik und Metrik...	—	—	—	—	9	9
4. — — Geographie und Geschichte...	3	3	3	3	3	3
5. — — (a) Mathematik...	2	2	2	2	2	2
(b) die griechische Sprache...	—	—	—	—	2	2
6. — — (a) die Religions- und Sittenlehre...	2	2	2	2	2	2
(b) Natur-, Geschichte und Naturlehre...	2	2	2	—	—	—
	18	18	18	18	18	18

Anmerkung. Der Unterricht in der griechischen Sprache ist nicht unabänderlich mit dem Unterrichte in der Mathematik verbunden, wobei die Naturgeschichte mit der Religions- und Sittenlehre. Daher können die 2 Lehrer, die Mathematik und der Religion, sich von diesen 2 Lehrgegenständen denjenigen wählen, zu dem sie mehr Neigung haben.

Obrázek 7: Učební plán na šestiletém gymnáziu podle Gymnaziálního kodexu z roku 1808

Příloha H

Stunden-Eintheilung für ein Gymnasium von 6 Lehr-Curien, 6 Lehrern, und 1 Katecheten.

Tag und	Montag	Dienstag	Mittwoch	Freitag	Sonntags
I. Gramm. Classe.	Vor- mittag. 1. Religionslehre. 2. Geographie.	1. Mathematik. 2. Grammatik.	1. Grammatik.	1. Religionslehre. 2. Naturgeschichte.	1. Grammatik. 2. Geographie.
II. Gramm. Classe.	Vor- mittag. 1. Grammatik.	1. Grammatik. 2. Geographie oder Geschichte.	1. Mathematik. 2. Geographie oder Geschichte.	1. Grammatik.	1. Grammatik.
III. Gramm. Classe.	Vor- mittag. 1. Grammatik.	1. Religionslehre. 2. Grammatik.	1. Grammatik.	1. Mathematik. 2. Religionslehre.	1. Grammatik.
IV. Gramm. Classe.	Vor- mittag. 1. Geographie oder Geschichte. 2. Griechische Sprache.	1. Grammatik. 2. Mathematik.	1. Geographie oder Geschichte. 2. Religionslehre.	1. Grammatik.	1. Religionslehre. 2. Mathematik.
I. Human. Classe.	Vor- mittag. 1. Griechische Sprache. 2. Mathematik.	1. Geographie oder Geschichte. 2. Stil.	1. Religionslehre. 2. Stil.	1. Stil.	2. Geographie oder Geschichte. 2. Religionslehre.
II. Human. Classe.	Vor- mittag. 1. Mathematik. 2. Griechische Sprache.	1. Stil.	1. Stil. 2. Mathematik.	1. Griechische Sprache. 2. Geographie oder Geschichte.	1. Stil. 2. Stil.

Obrázek 8: Týdenní rozvrh hodin (kromě čtvrtka a soboty) pro žáky na šestiletém gymnáziu podle Gymnaziálního kodexu z roku 1808